

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Milena Chmelíková

Výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních

Enforcement of judgments in family cases

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Dita Frintová, Ph.D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): červen 2017

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou práci vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

Milena Chmelíková

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí mé práce, JUDr. Ditě Frintové, Ph.D., za její vstřícný a milý přístup při konzultacích a za účinnou pomoc při zpracování.

ÚVOD.....	1
<u>1 VYKONÁVACÍ ŘÍZENÍ</u>	<u>3</u>
1.1 Vývoj právní úpravy vykonávacího řízení a nesporných věcí	4
1.2 Právo na spravedlivý proces a soudní ochranu	7
1.3 Principy a funkce výkonu rozhodnutí a exekuce	9
1.4 Způsoby výkonu rozhodnutí a exekuční titul	14
1.4.1 ZPŮSOBY VÝKONU ROZHODNUTÍ PODLE OSŘ	16
1.4.2 ZPŮSOBY EXEKUCE PODLE EŘ	17
1.4.3 ZPŮSOBY VÝKONU ROZHODNUTÍ PODLE ZŘS	17
<u>2 VÝKON ROZHODNUTÍ VE VĚCECH RODINNĚPRÁVNÍCH</u>	<u>19</u>
2.1 Procesní úprava rodinného práva.....	19
2.2 Výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních podle ZŘS	22
<u>3 VÝKON ROZHODNUTÍ VE VĚCI OCHRANY PROTI DOMÁCÍMU NÁSILÍ</u>	<u>24</u>
3.1 Pojem domácího násilí	24
3.2 Policejní vykázaní	26
3.3 Zvláštní předběžné opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí podle ZŘS	28
3.3.1 SITUACE PŘED VYDÁNÍM USNESENÍ O NAŘÍZENÍ ZVLÁŠTNÍHO PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ VE VĚCI OCHRANY PROTI DOMÁCÍMU NÁSILÍ	29
3.3.2 VÝKON USNESENÍ O NAŘÍZENÍ ZVLÁŠTNÍHO PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ VE VĚCI OCHRANY PROTI DOMÁCÍMU NÁSILÍ	35
3.3.3 OPRAVNÉ PROSTŘEDKY	39
<u>4 VÝKON ROZHODNUTÍ VE VĚCECH PÉČE SOUDU O NEZLETILÉ</u>	<u>41</u>
4.1 Předběžná úprava poměrů dítěte podle ZŘS	43

4.1.1	SITUACE PŘED NAŘÍZENÍM VÝKONU PŘEDBĚŽNÉ ÚPRAVY POMĚRŮ DÍTĚTE	43
4.1.2	VÝKON USNESENÍ O NAŘÍZENÍ ZVLÁŠTNÍHO PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ UPRAVUJÍCÍHO POMĚRY DÍTĚTE.....	49
4.1.3	SITUACE PO PROVEDENÍ VÝKONU USNESENÍ O NAŘÍZENÍ ZVLÁŠTNÍHO PŘEDBĚŽNÉHO OPATŘENÍ UPRAVUJÍCÍHO POMĚRY DÍTĚTE	51
4.1.4	OBEČNÉ PŘEDBĚŽNÉ OPATŘENÍ	53
4.2	Výkon rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé podle ZŘS	54
4.2.1	ÚVOD DO ŘÍZENÍ VE VĚCECH PÉČE O NEZLETILÉ	54
4.2.2	VÝKON ROZHODNUTÍ O PÉČI O NEZLETILÉ	60
<u>ZÁVĚR.....</u>		<u>81</u>
<u>SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....</u>		<u>87</u>
<u>ABSTRAKT</u>		<u>95</u>
<u>ABSTRACT</u>		<u>96</u>
<u>KLÍČOVÁ SLOVA</u>		<u>97</u>

Úvod

Civilní procesní řízení se rozpadá na několik stupňů, které na sebe logicky vzájemně navazují. Velmi důležitou fází civilního procesu je pak fáze vykonávací, která může nebo nemusí navazovat na řízení nalézací. Jejím hlavním účelem je vynucení právní povinnosti, která nebyla povinným plněna dobrovolně, ač tak být měla. Výkon rozhodnutí v každé právní oblasti má svá specifika.

Zadání diplomové práce „Výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních“ je velice širokým tématem, které by jistě mnohonásobně přesáhlo doporučený rozsah práce, a proto se v této práci zaměřím zejména, nikoli však výhradně, na výkony těch vybraných rozhodnutí ve věcech rodinněprávních, které mají speciální úpravu nalézacího a vykonávacího řízení v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Tato rozhodnutí i jejich výkon se odlišuje od vymáhání ostatních peněžitých a nepeněžitých plnění svým předmětem, kterým jsou zejména nezletilé děti a osoby, které nesplnily povinnost uloženou jim v rámci zvláštního předběžného opatření ve věcech ochrany proti domácího násilí.

Jedná se o poměrně novou právní oblast, neboť i tato byla vedle jiných občanskoprávních sfér významně dotčena řadou změn. Rekodifikace soukromého práva provedená v nedávné době začlenila rodinné právo a jeho instituty po více než 60 letech zpět do obecného civilního předpisu¹, který ve své části druhé upravuje ve třech hlavách problematiku manželství, příbuzenství a švagrovství a poručenství a jiné formy péče o dítě. Tato změna se přirozeně dotkla také oblasti civilního práva procesního, kdy došlo k novelizaci zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „občanský soudní řád“ nebo „OSŘ“), a přijetí nového zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „zákon o zvláštních řízeních soudních, nebo „ZŘS“), který ve svých ustanoveních upravuje především řízení nesporná (mj. i některá řízení ve věcech rodinněprávních).²

Zvláštní postupy ve výkonech uvedených v této diplomové práci (postupy odchylné od úpravy v občanském soudním řádu) byly dříve upraveny v části zákona OSŘ, nyní však mají speciální úpravu obsaženou buď celou nebo zčásti v díle druhém

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „občanský zákoník“ nebo „OZ“).

² Ust. § 2 ZŘS.

hlavy páté části druhé zákona o zvláštních řízeních soudních. Občanský soudní řád se nadále použije jako právní předpis subsidiární.³

Diplomová práce je strukturována do čtyř kapitol, přičemž v první úvodní kapitole se věnuji právní úpravě vykonávacího řízení obecně, nastiňuji jeho vývoj, principy, funkce, jakož i druhy a způsoby výkonu. V druhé úvodní kapitole se zaměřuji úžeji na výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních, kde upozorňuji na odchylky od úpravy obecné. Ve třetí kapitole je zachyceno téma domácího násilí, ve které se věnuji nástrojům, které jsou osobám ohroženým domácím násilím poskytnuty v rámci právních předpisů, tedy zejména institutu policejního vykazání a institutu zvláštního předběžného opatření vydávaného na základě zákona o zvláštních řízeních soudních. Kapitola čtvrtá je věnována péči soudu o nezletilé, resp. výkonu rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé, a to s důrazem na zvláštní předběžné opatření o úpravě poměrů nezletilého dítěte, jakož i navazující výkon rozhodnutí ve věci samé o péči o nezletilé děti. Výkony rozhodnutí v těchto věcech analyzuji a porovnávám mezi sebou. V závěru práce pak hodnotím stávající právní úpravy výkonů ve věcech ochrany před domácím násilím a péče soudu o nezletilé, přičemž navrhuji možná řešení do budoucna.

Cílem této práce je poukázat na dílčí specifika, nastítnit možná řešení otázek v této problematice a věnovat se dílčím výhodám a nevýhodám jednotlivých způsobů výkonu rozhodnutí v rodinněprávních věcech

Diplomová práce je vypracovaná podle úpravy účinné ke dni 15.6.2017.

³ Ust. § 1 ZŘS.

1 Vykonávací řízení

Vykonávací řízení je jednou z fází civilního procesu, které stojí vedle dalších civilních řízení, tj. nalézacího, insolvenčního, rozhodčího, předběžného a zajišťovacího. Civilním procesem jako takovým rozumíme postup orgánu, který rozhoduje (v užším slova smyslu myslíme soud, v širším i řízení před rozhodcem), postup účastníků řízení a případných dalších subjektů na řízení zúčastněných, pokud se projednává spor soukromoprávní povahy nebo jiné právní věci.⁴ V širším slova smyslu rozumíme vykonávacím řízením soudní výkon rozhodnutí, prováděnými soudními vykonavateli nebo soudem, a exekuční řízení, vykonávané soudními exekutory.

Fáze výkonu rozhodnutí, resp. exekuce může (a velmi často tomu tak i je) nastoupit až poté, co bylo rozhodnuto ve fázi nalézací. Druhou možností je, že k nalézacímu řízení ve věci samé a nedochází a vykonávací řízení nastupuje okamžitě po rozhodnutí soudu o zatímní úpravě poměrů. Těmito případy jsou s ohledem na zaměření této práce zejména výkon rozhodnutí zvláštního předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí a zvláštního předběžného opatření upravujícího poměry dítěte.

V nalézacím řízení soud autoritativně rozhoduje, a to buď deklaratorně, kdy pouze potvrzuje již existující hmotněprávní vztah, nebo konstitutivně, kdy vytváří hmotněprávní vztah nový. Soud tak ve své rozhodovací činnosti vyslovuje, komu právo prospívá a kdo má případnou právní povinnost plnit. Pokud ten, komu byla právní povinnost uložena (dále také i jako „povinný“), neplní v době k tomu určené, může se osoba z tohoto rozhodnutí oprávněná (dále také jako „oprávněný“) obrátit na soud a návrhem se domáhat vynucení požadované povinnosti. Na výkon se pak přiměřeně použijí i ustanovení o řízení nalézacím, neuvede-li se v zákoně jinak.⁵

Vykonávací řízení je z povahy věci fází dobrovolnou, která je zahájena aktivitou ze strany oprávněného, přičemž v právním řádu existují i výjimky, které výkon rozhodnutí automaticky předpokládají, a výkon rozhodnutí je tak další fází řízení nalézacího (např. vykonávací řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí podle ZŘS, anebo výkon rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé).

⁴ LAVICKÝ, P. Civilní proces a civilní právo procesní. Dostupné online na https://is.muni.cz/el/1422/podzim2016/BZ305Zk/um/Civilni_proces_a_civilni_pravo_procesni_2016.pptx?lang=en (15.5.2017).

⁵ Ust. § 254 odst. 1 OSŘ.

Při výkonu rozhodnutí ve věcech rodinněprávních, zejm. ve věcech ochrany proti domácímu násilí, péče soudu o nezletilé a ve věcech výživného pro nezletilé, se postupuje odchylně od obecného právního předpisu, a to buď tak, že se postupuje pouze podle speciální úpravy v ZŘS, nebo se postupuje také podle obecné subsidiární úpravy v OSŘ, příp. v zákoně č. 120/2001 Sb., zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů (dále také i jako „EŘ“, „zákon EŘ“ nebo „exekuční řád“), vždy však s ohledem na jednotlivé výjimky obsažené v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

Ne všechna rozhodnutí ve věcech rodinněprávní však následný výkon předpokládají. Mezi taková, u kterých není výkon možný, řadíme zejména rozsudky, kterými bylo rozhodnuto ve statusové věci člověka a které neukládají žádnou povinnost k plnění. Ty také tvoří výjimku z principu závaznosti rozhodnutí pouze mezi stranami sporu, jelikož působí závazně vůči všem. Jedná se např. o vybraná rozhodnutí v řízeních podle zákona ZŘS.⁶

Na tomto místě je vhodné doplnit, že obecně je podklad pro výkon rozhodnutí upraven v občanském soudním řádu v ust. § 251 odst. 1, který říká, že *„nesplní-li povinný dobrovolně, co mu ukládá vykonatelné rozhodnutí, může oprávněný podat návrh na soudní výkon rozhodnutí. Soud nařizuje a provádí výkon rozhodnutí s výjimkou titulu, který se vykonává ve správním nebo daňovém řízení.“*

1.1 Vývoj právní úpravy vykonávacího řízení a nesporných věcí

Výkon rozhodnutí může být prováděn soudními vykonavateli v rámci soudního výkonu rozhodnutí nebo soudními exekutory v rámci exekučního řízení. Oba tyto pojmy mají v českém právu dlouhou historii. Vykonávací řízení bylo upraveno již v době, kdy české země byly součástí Rakouska-Uherska. V roce 1854 byl císařským patentem č. 208/1854 ř.z. přijat zákon o soudním řízení v nesporných právních věcech, který obsahoval komplexní úpravu nesporných řízení. V roce 1895 zákonem č. 112/1895 ř.z. a zákonem č. 113/1895 ř.z. byl přijat civilní řád soudní a v roce 1896 zákonem č. 79/1896 ř. z. byl přijat exekuční řád. Se vznikem samostatného československého státu vyvstala otázka, jak legislativní situaci vyřešit. Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o zřízení samostatného státu československého (dále také jako „recepční norma“) ve svém článku 2 nakonec

⁶ Svoboda, K. a kol.: Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 1054 s.

ukotvil, že: „*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*“. Na území Československa se vytvořil právní dualismus, kdy u nás se používal rakouský právní řád a ve Slovensku a v Podkarpatské Rusi ten uherský. V období této tzv. první republiky (od vzniku ČSR v roce 1918 do podpisu tzv. Mnichovské dohody v roce 1938) se i přes veškeré snahy unifikačních komisí nepodařilo civilní řízení sjednotit. V této době také vzniklo zvláštní „Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy ČSR“, jejímž prvním ministrem byl Milan Hodža. Byl přijat zákon č. 100/1931 Sb., o zásadních ustanoveních řízení nesporného, který obsahoval úpravu nesporných řízení. Tento zákon se také stal později inspirací pro přijetí zákona o zvláštních řízeních soudních. Poté byly sice na půdě ministerstva spravedlnosti připraveny osnovy nového procesního kodexu, ale nakonec nebyly Národním shromážděním přijaty. Další snažení bylo přerušeno Mnichovskou dohodou a vznikem období tzv. protektorátu.⁷

Po druhé světové válce nabyl účinnosti v roce 1951 zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanských, který obsahoval i úpravu změn, které přinesla nedávno předtím přijatá květnová ústava a zrušil zákon o nesporných řízeních.⁸ V tomto procesním předpise bylo upraveno řízení nalézací i vykonávací, přičemž v obou dvou fázích měl autoritativní rozhodovací pravomoc soud.⁹

V roce 1963 byl přijat současný občanský soudní řád, který o rok později zavedl i novou terminologii. „Exekuční řízení“ a „exekuce“ se stala „vykonávacím řízením“ a „výkonem rozhodnutí“. V praxi i teorii se však nadále užívalo současně obou, resp. všech čtyř pojmů, přičemž v obsahu se nic zásadního nezměnilo. Po pádu komunismu v roce 1989 se občanský soudní řád často novelizoval (do uzavření rukopisu této diplomové práce je novel OSŘ více než sto). V oblasti vykonávacího řízení byly důležitými novelami zejména z. č. 519/1991 Sb., kterým byly zavedeny způsoby výkonu, a to srážkami ze mzdy, prodejem movitých a nemovitých věcí a příkázáním pohledávky, a z. č. 30/2000 Sb., která upravila podmínky výkonu rozhodnutí, prohlášení o majetku, výkon prodejem zástavy a výkon prodejem podniku.

Stav nedostatečného soudního vynucení rozhodnutí, který v České republice existoval v 90. letech, se stával čím dál méně únosným. Soudní výkon byl velmi

⁷ HORA, V. Československé civilní právo procesní I-III. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 1928 až 1931.

⁸ V té době vznikly okresní soudy a byla zavedena významná zásada procesu – zásada materiální pravdy.

⁹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. 5. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde, 2008, s. 518.

zdlouhavý, neefektivní, což k oprávněným z výkonu rozhodnutí bylo velmi nespravedlivé.¹⁰ Proto na konci 90. let byl skupinou poslanců předložen návrh zákona o soudních exekutorech. Tento zákon byl pak pod č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů (dále také i jako „exekuční řád“ nebo „EŘ“) přijat, a to na konci února 2001.

*„Exekuce k vymožení peněžité částky prováděná soudním exekutorem je komplexní, může být pro povinného i velmi citelná a hlavně – lze ji koordinovaně, a tedy účinněji postihovat v podstatě veškerý majetek povinného, takže povinný má oproti soudnímu výkonu rozhodnutí omezenější možnosti, jak se jí nejrůznějšími procesními klíčkami vyhybat.“*¹¹ V českém právním řádu tak vznikla jakási dvojkolejnost výkonu rozhodnutí v civilní oblasti, a to ta podle části šesté OSŘ a nově podle EŘ.

Přijetím exekučního řádu došlo k oddělenému používání termínů „soudní výkon rozhodnutí“ a „exekuce“. Později novela OSŘ, provedená zákonem č. 396/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, rozlišila s účinností od 1.1.2013 vykonávacího řízení podle OSŘ a exekuční řízení podle EŘ, čímž byla dvojkolejnost nahrazena. Touto novelou byla do občanského soudního řádu zavedena norma, podle které není možné zahájit soudní výkon rozhodnutí takového titulu, který lze vykonat ve správním nebo daňovém řízení. Technickou změnou, která upravuje začátek exekučního řízení, bylo zrušení vydávání usnesení o nařízení exekuce soudem, jelikož nově je takové řízení zahájeno dnem, kdy exekuční návrh došel exekutorovi.¹²

Dne 1.1.2014 nabyl účinnosti zákon o zvláštních řízeních soudních, který jako třetí procesní předpis civilního práva upravuje výkon rozhodnutí, a společně s exekučním řádem a občanským soudním řádem dopadá na oblast rodinněprávní, která je předmětem této diplomové práce. Zákon o zvláštních řízeních soudních ve svých třech částech vymezuje obecná ustanovení, která jsou společná pro všechna zde uvedená řízení (jedná se zejména o příslušnost soudu, o stanovení účastníků, o průběh řízení a opravné prostředky). Ve druhé části je obsažena úprava jednotlivých řízení, jakož i jejich výkon.¹³ Poslední část upravuje přechodná a závěrečná ustanovení.

¹⁰ KASÍKOVÁ, M. a kol. Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007, s. V.

¹¹ Tamtéž.

¹² Ust. § 35 odst. 2 EŘ.

¹³ SVOBODA, K. a kol. Občanský soudní řád. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 829.

Subsidiární vztah OSŘ k ZŘS je upraven v ust. § 1 odst. 2 ZŘS, přičemž v odstavci 3 je stanovena tzv. zbytková subsidiarita, která umožňuje zákonu o zvláštních řízeních soudních doplnit ustanovení v OSŘ. „*Jako příklad lze uvést rozhodnutí, vůči kterým není přípustné odvolání, kde ZŘS doplňuje úpravu v § 202 OSŘ o další důvody nepřipustnosti odvolání.*“¹⁴ Proto se tedy část šestá občanského soudního řádu, která upravuje výkon rozhodnutí, uplatní jako subsidiární úprava nejenom k ZŘS, pokud v tomto zvláštním zákoně není speciální úprava obecné otázky výkonu rozhodnutí v rámci jeho věcné působnosti¹⁵, ale i k exekučnímu řádu¹⁶, přičemž podle OSŘ se nevykonávají ta rozhodnutí, která lze vykonat ve správním nebo daňovém řízení (takový návrh soud vždy odmítne).¹⁷

V občanském soudním řádu jsou obecně upraveny podmínky nařízení a zásady výkonu rozhodnutí, účastenství ve vykonávacím řízení, činnost soudu před nařízením výkonu rozhodnutí včetně prohlášení o majetku, nařízení výkonu, provedení výkonu, zastavení výkonu a náklady výkonu rozhodnutí.¹⁸ Do zákona o zvláštních řízeních soudních se nově přesunuly zvláštní ustanovení o výkonu rozhodnutí týkajících se nezletilých osob, kromě vymáhání výživného, přičemž v občanském soudním řádu a v exekučním řádu je pak upraven jen obecný postup výkonu rozhodnutí, resp. exekuce.¹⁹

Určitá rozhodnutí v oblasti rodinněprávní však vůbec nelze vymáhat postupem podle exekučního řádu. Jedná se o oblast péče o nezletilé děti, nejde-li o rozhodnutí o výživném, o rozhodnutí ve věcech ochrany proti domácímu násilí, dále o rozhodnutí orgánů Evropských společenství a o cizí rozhodnutí s výjimkou takových cizích rozhodnutí, u nichž bylo vydáno prohlášení vykonatelnosti podle přímo použitelného předpisu Evropské unie nebo mezinárodní smlouvy nebo bylo rozhodnuto o uznání.²⁰

1.2 Právo na spravedlivý proces a soudní ochranu

S civilním řízením, resp. s výkonem rozhodnutí je neodmyslitelně spjat význam pojmu právo na spravedlivý proces a soudní ochranu. Poprvé byl termín právo na

¹⁴ WIPPLINGEROVÁ, M. a kol. Zvláštní soudní řízení. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 20.

¹⁵ Ust. § 1 odst. 2 ZŘS.

¹⁶ Ust. § 52 odst. 1 EŘ.

¹⁷ Ust. § 251 odst. 2 OSŘ.

¹⁸ SVOBODA, K. a kol. Občanský soudní řád. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 829.

¹⁹ Ust. § 492 až 496 ZŘS, výkon rozhodnutí ve věcech ochrany proti domácímu násilí, a § 497 až 513 ZŘS o výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé.

²⁰ Ust. § 37 odst. 2 písm. b) EŘ.

spravedlivý proces použit v dokumentu, který vznikl na půdě Rady Evropy v roce 1950 a byl nazván Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.²¹ V jeho článku 6 jsou obsaženy základní principy práva na spravedlivý proces: *„Každý má právo na to, aby jeho záležitost byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, zřízeným zákonem, který rozhodne o jeho občanských právech nebo závazcích nebo o oprávněnosti jakéhokoli trestního obvinění proti němu. Rozsudek musí být vyhlášen veřejně, avšak tisk a veřejnost mohou být vyloučeny buď po dobu celého nebo části procesu v zájmu mravnosti, veřejného pořádku nebo národní bezpečnosti v demokratické společnosti, nebo když to vyžadují zájmy nezletilých nebo ochrana soukromého života účastníků anebo, v rozsahu považovaném soudem za zcela nezbytný, pokud by, vzhledem ke zvláštním okolnostem, veřejnost řízení mohla být na újmu zájmům spravedlnosti.“* Tento článek obsahuje velké množství procesních práv a procesních povinností účastníků civilního řízení, přičemž tato práva a povinnosti velmi ovlivňují i celý průběh takového řízení. Na právo na spravedlivý proces lze pohlížet ze dvou stránek. Ta první, materiální stránka, umožňuje oprávněnému subjektu, aby se mohl domáhat přístupu k zákonnému soudu, který bude nezávislý a nestranný, a který zahájí řízení o jeho subjektivním právu, které bylo soukromým subjektem porušeno. Druhá, formální stránka, se skládá z oprávnění účastníka, které má proto, aby byl schopný ovlivňovat průběh řízení a aby byl v takovém řízení ochráněn. V tomto druhém případě jde především o veřejnost řízení a právo na veřejné vyhlášení rozsudku.

Právo na soudní ochranu je pojmem používaným výhradně v českém právním řádu, a to zejména v Ústavě České republiky²² a Listině základních práv a svobod.²³ Již v prvních ustanoveních Ústavy je v článku 4 stanoveno, že všechna základní práva a svobody jsou pod ochranou soudní moci, což je pak dále v textu rozvinuto v článku 90, kdy se soudy povolávají k ochraně práv, a to zákonem stanoveným způsobem.

Základní obsahový rámec práva na soudní ochranu je obsažen také v Listině základních práv a svobod v hlavě páté, která upravuje právo na soudní a jinou právní ochranu, kde se v článku 36 odst. 1 zaručuje každému možnost domáhat se stanoveným

²¹ Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících (dále také jako „Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod.“)

²² Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

²³ Usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu, popř. u jiného orgánu ve stanovených případech. Stanoveným postupem v našem případě znamená především podle občanského soudního řádu, jakožto obecném civilním procesním předpisu. Hlava pátá Listiny dále vyjmenovává základní zásady tohoto práva, jakými jsou právo na právní pomoc, rovnost v řízení, právo na zákonného soudce, veřejné projednání bez zbytečných průtahů a právo vyjádřit se ke všem prováděným důkazům. Jak právo na soudní ochranu, tak právo na spravedlivý proces jsou dílčími znaky právního státu, což potvrdila i judikatura Ústavního soudu.²⁴

Z hlediska vykonávacího řízení se tyto zásady musí vztahovat i na samotný výkon rozhodnutí, jelikož nemožnost vymoci plnění již dříve přiznané soudem by odepírala právo na soudní ochranu i spravedlivý proces.

1.3 Principy a funkce výkonu rozhodnutí a exekuce

Vynutitelnost práva v právním státě předpokládá efektivní uplatnění odpovídajících mocenských prostředků. V zásadě, jak již bylo předestřeno v kapitole výše je vykonávací řízení ovládáno stejnými principy, kterými je ovládáno i řízení nalézací, tj. obecnými principy soudnictví a civilního řízení.²⁵ Výkon rozhodnutí je pak dále ovládán takovými principy, které se uplatní jak při soudním výkonu, tak při exekuci. Při aplikaci zásad je důležité si uvědomit, co je účelem vykonávacího řízení a na jaký cíl směřuje.

Právním principem se přitom rozumí taková myšlenka, která má určitý normativní obsah a zároveň ovlivňuje nebo je schopna ovlivnit výklad práva při jeho interpretaci. Z mého pohledu velmi důležitou zásadou při výkonu rozhodnutí, resp. exekuci je zásada legálního pořádku. Tato zásada rozděluje řízení na jednotlivá, vzájemně se podmiňující stádia, ve kterých je možné uplatňovat jen ty zákonem předepsané typy procesních úkonů, přičemž se nelze vracet libovolně do stádia dřívějšího a uplatňovat úkony v jiném stádiu, než ve kterém měly být uplatněny. Soudu, resp. exekutorovi je tedy jasně a podrobně vymezeno, kdy má jaké úkony vykonat a zdá má možnost sám rozhodnout o tom, jestli

²⁴ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 2.8.1994, sp. zn. III. ÚS 84/94, usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 17.10.1995, sp. zn. III. ÚS 166/95.

²⁵ Jedná se o obecné zásady reflektující právo na spravedlivý proces, tj. princip předvídatelnosti, nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců, princip zákonného soudu a soudce, princip rovnosti, právo na právní pomoc, princip veřejnosti, ústnosti a přimosti a princip hospodárnosti. WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 61 až 73.

projev účastníka přijme i v jiné fázi. Opakem této zásady je zásada arbitrárního pořádku, která pro účastníka znamená možnost po celou dobu řízení vnášet své argumenty a podání.²⁶

V obecném ustanovení § 251 občanského soudního řádu je upraveno, že řízení o výkon rozhodnutí ovládáno zásadou, kterou nazýváme dispoziční. V zásadě to znamená, že vykonávací řízení je možné zahájit jen návrhem adresovaným soudu. K podání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí je aktivně legitimován jen ten účastník, kterému vyplývá z vykonatelného rozhodnutí právo na plnění (ve vykonávacím řízení jej označujeme jako oprávněný). Výkon rozhodnutí může navrhnout také ten, na kterého přešlo předmětné právo na plnění.²⁷ Exekuční řízení je stejně jako soudní výkon zahajováno na návrh²⁸, přičemž přechod práva na plnění řeší ust. § 36 odst. 4 a 5 EŘ. Rozdíl oproti výkonu je ten, že v případě exekuce si oprávněný osobu exekutora může vybrat. Další postup soudu, resp. exekutora je pak už ovládán zásadou oficiality.

Opakem zásady dispoziční je tedy zásada oficiality. Ta se uplatní u výkonu rozhodnutí v rámci ust. § 492, § 497 a § 502 ZŘS (výkon rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí, výkon rozhodnutí o předběžné úpravě poměrů ve věcech péče soudu o nezletilé a řízení ve věcech nařízení výkonu o péči o nezletilé děti). Zásada oficiality řízení znamená, že soud, resp. exekutor musí ve své činnosti postupovat již ze své povinnosti, a to i bez dalších procesních úkonů účastníka.²⁹

Další zásadou výkonu rozhodnutí, resp. exekuce, je zásada hospodárnosti řízení, jak dokazuje ust. § 46 odst. 1 EŘ: „*Exekutor postupuje v exekuci rychle a účelně; při tom dbá ochrany práv účastníků řízení i třetích osob dotčených jeho postupem.*“

Co považuji za velmi důležitý prvek při výkonu rozhodnutí, resp. exekuci je dostatečná ochrana povinného. Tato povinnost vychází z obecné zásady proporcionality a navazuje na ni. Výkon rozhodnutí, resp. exekuce, by neměla povinného postihnout nadměrným nebo nepřiměřeným způsobem, ale měla by ho zasáhnout jen v rozsahu předmětného exekučního titulu. Tato zásada se uplatňuje jak pro peněžitá, tak pro nepeněžitá plnění, kdy soud, resp. exekutor, musí volit takové prostředky a postupy vymožení právní povinnosti, které jsou schopné k právnímu plnění povinného donutit, a

²⁶ SVOBODA, K. Chceme legální nebo arbitrární pořádek? Soudní rozhledy, 2010, č. 10, s. 353.

²⁷ Ust. § 256 OSŘ.

²⁸ Ust. § 35 EŘ.

²⁹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kolektiv. Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 26.

to způsoby taxativně uvedenými v OSŘ (ust. § 257), resp. EŘ (ust. § 58 a 59), resp. ZŘS. Dojde-li k situaci, že se pohledávky oprávněných, resp. exekučních věřitelů střetnou a nebude možné je uspokojit všechny a v plné výši, uplatní se v takovém případě zásady poměrného uspokojení, přednosti a priority.³⁰

Dalším důležitým aspektem vykonávacího, resp. exekučního řízení je ochrana třetích osob. Soudy, resp. exekutoři nesmějí postihovat majetek jiné osoby než-li povinného, popř. jiné osoby, pokud to zákon připouští.

Může se v praxi nicméně stát, že je majetek třetí osoby výkonem rozhodnutí, resp. exekucí postižitelný (např. v situacích, kdy se na majetek v důsledku neplatnosti nebo neúčinnosti určitých právních jednání nahlíží jako na majetek, který je možno výkonem rozhodnutí, resp. exekucí postihnout).³¹ Právní úprava v OSŘ také myslí na manžela povinného, který se účastníkem řízení stane za situace, že je nařízeným výkonem postižena majetková hodnota patřící do společného jmění manželů³², jakožto i za situace, kdy je k vydobytí závazku, který je součástí společného jmění manželů, postižena majetková hodnota manžela povinného.³³ Novelou č. 139/2015 Sb.³⁴ byla zavedena povinnost pro soudního exekutora, aby před tím, než vydá exekuční příkaz, zjistil, zda povinný a jeho manžel nemají upraven režim společného jmění manželů jinak než zákonem³⁵. Exekutor má pak povinnost ze zákona jednat v souladu s takovou úpravou. Jelikož je i manžel účastníkem řízení, měl by mít možnost i sám využít institutů, které slouží k jeho obraně.

Důvodová zpráva novely č. 139/2015 Sb. uvádí ohledně ust. § 262b OSŘ³⁶ následující: „Navrhuje se vypustit ustanovení § 267 odst. 2 o.s.ř. a nahradit ho novým ustanovením § 262b o.s.ř., kterým se umožňuje manželů povinného podat návrh na (částečné) zastavení výkonu rozhodnutí, je-li postihován majetek ve společném jmění

³⁰ Tamtéž, s. 27.

³¹ SVOBODA, K. a kol. Občanský soudní řád. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 829.

³² Ust. § 708 an. OZ.

³³ Ust. § 255 OSŘ.

³⁴ Zákon č. 139/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2000 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon).

³⁵ Soudní exekutor nahlédne do Seznamu listin o manželském majetkovém právu vedeným v elektronické podobě Notářskou komorou České republiky.

³⁶ Ust. § 262b odst. 1 OSŘ: „Je-li výkonem rozhodnutí poškozen majetek ve společném jmění manželů nebo majetek manžela povinného ve větším rozsahu, než připouští zvláštní právní předpis, nebo nelze-li ho výkonem rozhodnutí postihnout, může se manžel povinného domáhat v této části zastavení výkonu rozhodnutí. O tom musí být soudem poučen“

manželů v případě, že zákon jeho postih nepřipouští nebo ho nepřipouští v takovém rozsahu. Navrhuje se umožnit manželů povinného podání návrhu na zastavení i tehdy, je-li postihován majetek, který je výlučným majetkem manžela povinného, neboť může být sporné, zda určitý majetek náleží nebo nenáleží do společného jmění manželů, a případně v jaké části ho lze postihnout.“³⁷ Takové řešení je oproti předchozí úpravě excindační žaloby v ust. § 267 odst. 2 OSŘ, ve znění účinném do 30.6.2015,^{38, 39} rychlejší, pružnější a jak uvádí i důvodová zpráva k novele, úprava v novém ustanovení § 262b OSŘ reflektuje potřebu efektivní ochrany manžela povinného, který v praxi s návrhem na zastavení výkonu rozhodnutí podává i návrh na jeho odklad.

Zákonodárce tedy rozlišuje, kdy je k ochranně majetku třetích osob povinen soud,⁴⁰ resp. exekutor sám, a kdy má takovou možnost ona třetí osoba. Aby se mohla třetí osoba bránit proti takovýmto neoprávněným „postihům“, je třeba dát jí k tomu účinné právní nástroje. Dle mého názoru i přesto, že odstavec 2 v ust. § 267 OSŘ byl vypuštěn, je manžel i nadále oprávněn podat excindační žalobu za situace, kdy je výkonem rozhodnutí stížen takový majetek, který výkon rozhodnutí nepřipouští.

Výkon rozhodnutí, resp. exekuce má dnes ve své podstatě především funkci uhrazovací a zajišťovací. Uhrazovací funkce usiluje o to, aby se oprávněnému dostalo takového plnění, na které mu vznikl nárok, pokud se k tomu povinný dobrovolně nemá. Oprávněný tak využije služeb státu a opíraje se o civilní předpisy navrhne soudu, resp. exekutorovi soudní výkon rozhodnutí, resp. exekuci. Funkce zajišťovací se odráží zejména ve výkonu rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva na nemovitých věcech a exekucí zřízením exekutorského zástavního práva. Podíváme-li se na první z nich, zjistíme, že způsob výkonu rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva

³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 139/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon) (dále také jako „důvodová zpráva k novele“). Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqge2v6mjthfpwi6q> (10.6.2017)

³⁸ Ust. § 267 odst. 1 OSŘ: „Právo k majetku, které nepřipouští výkon rozhodnutí, lze uplatnit vůči oprávněnému návrhem na vyloučení majetku z výkonu rozhodnutí v řízení podle třetí části tohoto zákona.“

³⁹ Ust. § 267 odst. 2 OSŘ: „Obdobně podle odstavce 1 se postupuje, byl-li nařízeným výkonem rozhodnutí postižen majetek, který patří do společného jmění manželů nebo se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela, ale vymáhanou pohledávku nelze z tohoto majetku uspokojit.“

⁴⁰ O možnosti podat návrh na zastavení výkonu rozhodnutí musí být manžel povinného soudem poučen podle ust. § 262b odst. 1 OSŘ.

byl do právního řádu zaveden znovu po více než 20 letech.⁴¹ Tento institut zajišťuje peněžitě pohledávky, a to tak, že se soudcovské zástavní právo zapíše do katastru nemovitostí k určité nemovité věci nebo, pokud jde o nemovitou věc, která se tam nezapisuje, do rejstříku zástav vedeném Notářskou komorou ČR.⁴² Zřízením soudcovského zástavního práva sice nedochází ke splnění právní povinnosti povinného, ale dochází k tomu, že pokud v budoucnosti k uspokojení pohledávky oprávněného nedojde, je možné, aby se domáhal uspokojení tím, že se zástava, tj. věc, na které vázne zástavní právo, zpeněží. Takovou možnost, tj. prodat nemovitou věc, má i povinný sám. To je pro něj výhodné i z hlediska toho, že soudní dražby nebývají pro povinného tak výhodné, jako soukromé prodeje.⁴³

Podíváme-li se na exekutorské zástavní právo, zjistíme, že jeho povaha je od toho soudcovského poněkud odlišná.⁴⁴ Jako způsob exekuce bylo exekutorské zástavní právo zavedeno v exekučním řádu novelou č. 286/2009 Sb.⁴⁵ Do té doby bylo možné pouze zřídit soudcovské zástavní právo na návrh exekutora, o kterém pak bylo rozhodováno v řízení o výkonu rozhodnutí.⁴⁶ Důvodová zpráva novely č. 286/2009 Sb. k tomuto uvádí, že cílem zavedení možnosti zřídit na nemovitostech exekutorské zástavní právo vychází z požadavku humanizace exekučního řízení, jelikož tento instrument umožňuje povinnému sanovat dlužnou pohledávku i jinak, než jen nuceným prodejem nemovitosti,⁴⁷ a navíc oprávněný nemusí platit soudní poplatek za návrh na výkon rozhodnutí.

⁴¹ Institut zřízení zástavního práva byl vypuštěn z občanského soudního řádu od 1.4.1964 a byl nahrazen nástrojem omezení převodu nemovitostí. DRÁPAL, L. a kol. Občanský soudní řád I, II. 1.vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 2570.

⁴² Tamtéž.

⁴³ JÍCHA, L. Opravdu vyjde exekutorské zástavní právo z užívání? Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/opravdu-vyjde-exekutorske-zastavni-pravo-z-uzivani-98428.html> (8.6.2017).

⁴⁴ Upravené v ust. § 73a EŘ.

⁴⁵ Zákon č. 286/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „novela č. 286/2009 Sb.“).

⁴⁶ KASÍKOVÁ, M. a kol. Exekuční řád. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 534.

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 286/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k

Velmi zásadní novela, která změnila charakter exekutorského zástavního práva, byla provedena zákonem č. 139/2015 Sb.⁴⁸ S účinností od 1.1.2015 již zřízení exekutorského zástavního práva na nemovitých věcech není jedním ze způsobů provedení exekuce, ale jde o speciální exekuční řízení. Tento institut byl přemístěn do nově vytvořené hlavy V, části první exekučního řádu,⁴⁹ přičemž z ust. § 73a odst. 1 EŘ vyplývá, že exekuční řízení ke zřízení exekutorského zástavního práva na nemovitých věcech povinného se zahajuje na návrh oprávněného. Podal-li by oprávněný běžný návrh na exekuci zřízením exekutorského zástavního práva, musí exekutor vyloučit řízení o zástavním právu k samostatnému řízení. V tomto řízení pak exekutor po splnění všech náležitostí vydá vyrozumění o zahájení exekuce ke zřízení exekutorského zástavního práva, přičemž o tom ale nebude informován povinný s ohledem na výjimku v ust. § 73a odst. 3 ve spojení s ust. § 46 odst. 6 EŘ.

Oprávněnému a povinnému bude po uhrazení nákladů exekuce oprávněným doručen exekuční příkaz o zřízení exekutorského zástavního práva.⁵⁰ Exekuce ke zřízení exekutorského zástavního práva se končí provedením exekuce, což je okamžikem právní moci exekučního příkazu. V případě návrhu na zastavení exekuce musí být tento podán pouze soudu.⁵¹ Výsledkem tohoto exekučního řízení ale není možnost vymoci dluh cestou exekuce, nýbrž takto lze dluh jen zajistit. Tímto se liší exekutorské zástavní právo od toho soudcovského, jelikož soudcovské zástavní právo lze i do budoucna nařídit jako soudní výkon rozhodnutí.

1.4 Způsoby výkonu rozhodnutí a exekuční titul

Výkon rozhodnutí, resp. exekuce můžeme dělit do dvou skupin podle toho, jestli je řízení vedeno pro vydobytí peněžitého nebo vydobytí nepeněžitého plnění. Od těchto

nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné online na: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwi0xOWsh8rUAhUQY1AKHfeHBaYQFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.komora.cz%2Fdownload.aspx%3Fdontparse%3Dtrue%26FileID%3D5476&usg=AFQjCNEcQbqXRloz8EQx0CJFqNLunwEyLg&sig2=sYPE6AGrfJCodAU9yiZa8A> (19.6.2017).

⁴⁸ Zákon č. 139/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon) (dále také jako „novela č. 139/2015 Sb.).

⁴⁹ JANČUŠKA, M. Exekutorské zástavní právo dle právní úpravy účinné od 1. 7. 2015. Komorní listy, 2016, č. 1, s. 15 až 19.

⁵⁰ Ust. § 73a odst. 8 EŘ.

⁵¹ Ust. § 73a odst. 11 EŘ.

druhů pak odlišujeme způsoby, kterými lze tato plnění vymoci. Výčet způsobů výkonu rozhodnutí, resp. exekuce je taxativní, tzn. že povinnost lze vymoci pouze zákonnými způsoby, jak ostatně napovídá OSŘ v ust. § 257 a EŘ v ust. § 59. V zákoně o zvláštních řízeních soudních nalezneme pak speciální způsoby výkonu rozhodnutí, které se týkají výchovy nezletilých a navrácení nezletilých dětí ve věcech mezinárodních únosů, předběžného opatření při nedostatku řádné péče a předběžného opatření ve věcech domácího násilí.⁵²

Základem každého výkonu rozhodnutí, resp. exekuce musí být exekuční titul, což je listina nebo rozhodnutí, které je vydané orgány k tomu zmocněnými a které slouží jako podklad pro vedení soudního výkonu rozhodnutí, resp. exekuce. Mezi ty základní exekuční tituly patří podle občanského soudního řádu rozhodnutí soudu v občanském soudním řízení, které, aby podle něho mohl být nařízen výkon, resp. exekuce, musí být vykonatelné formálně i materiálně.

Rozhodnutí je formálně vykonatelné, jestliže je opatřeno doložkou vykonatelnosti, zatímco materiální vykonatelnost rozhodnutí znamená, že v rozhodnutí je uveden oprávněný a povinný, můžeme z něho zjistit rozsah a obsah uložených povinností, a je zde také uvedena lhůta, do které mají být povinnosti dobrovolně splněny.⁵³ Chybí-li však v exekučním titulu taková lhůta, použije se fikce toho, že uloženou povinnost je nutno splnit do 3 dnů od právní moci rozhodnutí, nejde-li o usnesení o nařízení prodeje zástavy⁵⁴, resp. do 15 dnů, jde-li o vyklizení bytu.⁵⁵

Exekuční titul, který by takové výše uvedené náležitosti neobsahoval, by nemohl být vykonatelný a nemohlo by podle něj dojít nařízení soudního výkonu rozhodnutí, resp. exekuce. Pokud by však i přes to, že by exekuční titul vady obsahoval a exekuce by byla nařízena, muselo by být řízení vždy zastaveno podle ust. § 268 odst. 1 písm. a) OSŘ a § 269 odst. 1 OSŘ, a to i bez návrhu.⁵⁶ Jednotlivé exekuční tituly budou v rámci dílčí účelnosti rozebrány v následujících kapitolách této práce.

⁵² WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní: Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. Praha: Leges, 2015, s. 33.

⁵³ Ust. § 261a odst. 1 OSŘ.

⁵⁴ Ust. § 261a odst. 4 OSŘ.

⁵⁵ Ust. § 261a odst. 2 OSŘ.

⁵⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.10.2007, sp. zn. 20 Cdo 3203/2006.

1.4.1 Způsoby výkonu rozhodnutí podle OSŘ

Enumerativní výčet způsobů, kterými lze uloženou právní povinnost vymáhat, lze nařídit a provést jen za podmínek, které stanoví zákon. Soud pak vždy v rozhodování o nařízení a provedení výkonu rozhodnutí zkoumá, zda lze povinnost uloženou v tzv. exekučním titulu účinně vymáhat a jakými způsoby.⁵⁷

Pokud se v rámci výkonu rozhodnutí jedná o vymožení peněžitého plnění, soudní orgán může provést výkon srážkami ze mzdy, příkázáním pohledávky, správou nemovité věci, prodejem movitých věcí a nemovitých věcí, postižením závodu a zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitým věcem.⁵⁸ Oprávněný má zde možnost volby způsobu výkonu, přičemž může zvolit i více způsobů vedle sebe. Je pak na soudu, aby návrhu vyhověl, nebo v případě, že oprávněný podle něj zvolil postup zřejmě nevhodný, nepřiměřený, může nařídit způsob jiný, a to po slyšení povinného.

O zřejmě nevhodný způsob se jedná zejm. v případě, kdy se soud dozví (ať již od samotného oprávněného, nebo ze své úřední činnosti, nebo od povinného v rámci slyšení, které soud nařídil), že pro výkon konkrétního rozhodnutí by byl účinnější způsob jiný, a to předtím, než byl soudní výkon nařízen. To samé se pak týká i rozsahu výkonu.⁵⁹ Vhodnost způsobu se ale nezkoumá u výkonu rozhodnutí zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitým věcem, který má jen zajišťovací charakter. Takový výkon je skončen nabytím právní moci usnesení o nařízení výkonu.

Vyklizením, odebráním věci, rozdělením společné věci a provedením prací a výkonů se vymáhají nepeněžitá plnění v případě, že jsou vykonatelná jak formálně, tak materiálně. V případě výkonu nepeněžitých plnění si oprávněný způsob výkonu nevolí, jelikož v tomto případě je způsob zvolen podle povahy uložené povinnosti.

Občanský soudní řád umožňuje také speciální výkon rozhodnutí prodejem zástavy. Je-li pohledávka věřitele zajištěná zástavou, soud na návrh nařídí výkon rozhodnutí prodejem zástavy, přičemž zástavou může být jakákoli věc, která je obchodovatelná.⁶⁰

⁵⁷ SVOBODA, K. a kol. Občanský soudní řád. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 853.

⁵⁸ Ust. § 303 až 338e OSŘ.

⁵⁹ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.11.2003, sp. zn. 20 Cdo 2103/2002.

⁶⁰ Ust. § 1310 odst. 1 OZ.

1.4.2 Způsoby exekuce podle EŘ

Exekuční řád je speciálním právním předpisem k OSŘ, který obsahuje jen ustanovení, která se odlišují od obecné právní úpravy obsažené v OSŘ. Ve zbytku se přiměřeně použije úprava právě v onom obecném zákoně OSŘ. Stejně jako výkony rozhodnutí podle občanského soudního řádu má i exekuční řád rozděleny způsoby vymožení pohledávky podle toho, zda se jedná o plnění peněžité nebo nepeněžité.

Mezi způsoby exekuce peněžitého plnění patří srážky ze mzdy nebo jiných příjmů, příkazání pohledávky, správa nemovité věci, prodej movitých věcí a nemovitých věcí, postižení závodu a pozastavení řidičského oprávnění. Pro nepeněžitá plnění se uplatní stejné způsoby exekuce jako u soudního výkonu rozhodnutí, tj. vyklizení, odebrání věci, rozdělení společné věci, provedení prací a výkonů.

V případě vedení exekuce bude exekutor po svém pověření soudem, ale ještě před vydáním exekučního příkazu posuzovat podle ust. § 47 EŘ, jakým způsobem ji povede. V exekučním příkazu, který má stejné účinky jako nařízení výkonu rozhodnutí podle OSŘ, pak je povinen i bez dalšího návrhu oprávněného zvolit takový způsob vedení exekuce, který není zřejmě nevhodný, a to hlavně s ohledem na výši dluhu povinného a ceny předmětu, z něhož má být splněním závazků povinného dosaženo.

1.4.3 Způsoby výkonu rozhodnutí podle ZŘS

Současně s novelizací občanského soudního řádu byl přijat nový zákon o zvláštních řízeních soudních, jenž upravuje postup soudu v nesporných a jiných civilních věcech zvláštní povahy, a to za současného subsidiárního užití občanského soudního řádu, příp. i za použití exekučního řádu.

Poměr mezi zákonem o zvláštních řízeních soudních a občanským soudním řádem ve vztahu k vykonávacímu řízení je takový, že ZŘS obsahuje speciální úpravu výkonu rozhodnutí, které se týkají oblasti výkonu v péči o nezletilé a navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí, výkonu předběžného opatření při nedostatku řádné péče a výkonu předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí. Rozhodnutí v těchto věcech pak nemohou být vymáhána podle exekučního řádu, ale pouze soudním výkonem rozhodnutí, který zajišťuje soudní orgán⁶¹ nebo soudce samotný. Výkony

⁶¹ Soudním orgánem se podle ust. § 69 odst. 1 vyhlášky č. 37/1992 Sb., vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy (dále také jako „jednacím řád pro okresní a

ostatních rozhodnutí znějících na peněžité nebo nepeněžité plnění se vykonávají obecně způsoby podle OSŘ nebo EŘ s možnými odchylkami upravenými v ZŘS.

Jedná-li se o výkon rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí, je způsobem výkonu vykázání povinného ze společného obydlí. V případě výkonu rozhodnutí o předběžné úpravě poměrů nezletilého dítěte je způsobem výkonu předání dítěte do vhodného prostředí, resp. odnětí dítěte v případě, že je v té době u jiné osoby nebo v jiném zařízení. Rozhodnutí a jejich výkony v případech péče o nezletilé děti se provádí tak, že soud může, za určitých situací nebo pokud to uzná sám za vhodné, povinného nejprve vyzvat, aby jednal v souladu s takovým rozhodnutím.

Ještě před nařízením výkonu se soud pokusí ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí povinného vést k dobrovolnému plnění povinností. Dalšími způsoby výkonu jsou nařízení setkávání se s mediátorem nebo odborníkem v oblasti pedopsychologie, stanovení plánu navykacího režimu, ukládání pokut. Nepodaří-li se dovést povinného ke splnění povinností a soud rozhodne, že je to v nejlepším zájmu dítěte, dojde k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte. Je také možné, aby prvním krokem ve výkonu rozhodnutí bylo samotné odnětí dítěte, má-li soud za to, že jinak nelze postupovat. Jako poslední ze zvláštních ustanovení o výkonu je výkon rozhodnutí ve věcech výživného pro nezletilé dítě. Toto rozhodnutí ukládá povinnému povinnost platit tzv. výživné, které má povahu plnění peněžitého. Jedná se o jedinou výjimku v ZŘS, jelikož ostatní výkony rozhodnutí, které znějí na peněžité plnění, jsou vykonávány v rámci pravidel občanského soudního řádu nebo exekučního řádu.

Odchylně je tedy v ZŘS upravena místní příslušnost soudu, který bude rozhodovat o nařízení a provedení výkonu, postavení Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v případě řízení, které má vztah k cizině, a činnost soudu ještě před nařízením a provedením výkonu, která spočívá v oprávnění poskytnout účastníkovi pomoc při zjišťování bydliště povinného, aby pak mohl oprávněný podat návrh na nařízení výkonu, resp. podat exekuční návrh.⁶² V ostatních věcech se bude při výkonu rozhodnutí, resp. exekuci vedené pro výživné pro nezletilé dítě, vycházet z občanského soudního řádu, resp. exekučního řádu.

krajské soudy“) rozumí soudní vykonavatel, vyšší soudní úředník, soudní tajemník nebo asistent soudce, případně přímo soudce, který předběžné opatření nařídil.

⁶² Ust. § 511 až 513 ZŘS.

2 Výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních

2.1 Procesní úprava rodinného práva

Dřívější úprava v občanském soudním řádu byla stavěna na principu tzv. jednotnosti řízení, kdy občanský soudní řád upravoval jak řízení sporná, tak i nesporná. Tím, že byl přijat zákon o zvláštních řízeních soudních, byla nesporná a jiná řízení vyčleněna do samostatného zákona, a tím se právní úprava civilního procesního práva od takové jednotnosti odklonila. Hlavním důvodem rozdělení těchto řízení do dvou samostatných kodexů byla vleklá neúnosnost takové právní úpravy míchající v jednom předpisu dva docela rozdílné druhy nalézacího řízení, které se od sebe v mnohých věcech odlišují, např. mají jiné principy a cíle, což s sebou do doby přijetí ZŘS přinášelo problémy v podobě nepřehlednosti a neefektivity řízení.⁶³

Změnou, kterou prošel občanský soudní řád po novele č. 293/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, a přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních došlo také k odstranění mnoha ustanovení části třetí hlavy páté OSŘ, která do té doby upravovala tzv. zvláštní ustanovení,⁶⁴ přičemž byla také zrušena ta ustanovení upravující výjimky z obecné úpravy. Nyní je tedy občanský soudní řád zaměřen jen na řízení sporné, přičemž je ale i subsidiárním předpisem pro úpravu v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Rozdělení občanského civilního řízení do dvou různých předpisů skýtá i některá úskalí. Podívali-li se na ust. § 2 ZŘS, který obsahuje výčet řízení, jež se řídí tímto zákonem, je zřejmé, že jako taková se v naprosté většině týkají nesporných věcí, avšak můžeme zde nalézt i řízení sporná, jako je např. řízení o rozvodu manželství nebo řízení o výživě zletilého

⁶³ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních (dále také jako „důvodová zpráva k ZŘS“). Dostupné online na: http://www.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1678740 (19.6.2017).

⁶⁴ Zvláštní ustanovení obsahovala speciální úpravu v těchto řízeních: řízení o dědictví (resp. dnes o pozůstalosti), péče soudu o nezletilé, řízení o určení, zda je třeba souhlasu rodičů dítěte k jeho osvojení, řízení o osvojení, řízení o úschovách, řízení o umoření listin, řízení o způsobilosti k právním úkonům, řízení o vyslovení přípustnosti převzetí nebo držení v ústavu zdravotnické péče, řízení opatrovnické, řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí, řízení o povolení uzavřít manželství, řízení o určení data narození nebo úmrtí, řízení o prohlášení za mrtvého, řízení ve věcech obchodního rejstříku, řízení o některých otázkách obchodních společností, družstev a jiných právnických osob, řízení ve věcech kapitálového trhu, řízení o předběžném souhlasu s provedením šetření v jiných než obchodních prostorách ve věcech ochrany hospodářské soutěže, řízení o nahrazení souhlasu zástupce České advokátní komory k seznámení se s obsahem listin, které mohou obsahovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta, řízení o nahrazení souhlasu zástupce Komory daňových poradců k seznámení se s obsahem listin, které mohou obsahovat skutečnosti, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti daňového poradce, řízení o plnění povinností z předběžného opatření Evropského soudu pro lidská práva, řízení ve věcech voleb do rady zaměstnanců, voleb zástupců pro oblast bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a voleb členů zvláštního vyjednávacího výboru evropské družstevní společnosti, řízení o soudním prodeji zástavy.

dítěte. Dalším problémem při interpretaci a aplikaci zákona může být výčet řízení, na která se vztahuje hlava pátá části druhé ZŘS upravující řízení ve věcech rodinněprávních. V tomto případě totiž výčet nezahrnuje všechna řízení, která můžeme považovat za rodinněprávní, přitom by se z dikce ustanovení mohlo doslovným výkladem dojít k tomu, že tento výčet je výčtem taxativním.

Rodinněprávní řízení jsou upravena především v ZŘS, tedy jako řízení nesporná nebo tzv. jiná řízení. Podíváme-li se na rozdíly mezi sporným a nesporným nalézacím řízením, zjistíme, že přestože je třeba na ně pohlížet jako na řízení rovnocenná, jsou od sebe v mnoha věcech odlišná.

Sporné řízení je ovládáno především zásadou dispoziční a projednací, kdy předmět řízení mají v rukou účastníci, a je nejčastěji zakončeno deklaratorním rozhodnutím, tj. takovým, kterým soud zjišťuje právní stav věci, který tu byl ještě před zahájením řízení. Jde zde tedy o ochranu porušeného nebo ohroženého subjektivního práva (tzv. reparační funkce řízení).

V nesporném řízení jde zase o to, aby byl právní vztah účastníků upraven s účinky do budoucna, tzn. rozhodnutí soudu má především konstitutivní účinky, a z hlediska hmotného práva je toto rozhodnutí právní skutečností. Zde se také projevuje preventivní charakter nesporného řízení ovládaného zásadou oficiality (většina nesporných řízení může být zahájena i bez návrhu).

Další odlišností mezi těmito dvěma druhy civilního řízení je stanovení civilní pravomoci soudu. Zatímco pro sporné řízení je dána pravomoc soudu obecně⁶⁵, u nesporného řízení musí být taková pravomoc výslovně uvedena v zákoně⁶⁶. Existuje však i opačný názor, který sdílí např. Lavický.⁶⁷ Podle něj se nelze ztotožnit s názorem, že v režimu nesporného řízení mohou být projednány jen věci, o kterých to stanoví ZŘS. Podle něj budou v režimu zákona o zvláštních řízeních soudních projednány navíc i věci, o kterých to stanoví jiný zákon, a věci, o nichž to sice žádný zákon výslovně nestanoví, ale pro něž je režim sporného řízení založený na systému dvou stran nevhodný nebo až

⁶⁵ Ust. § 7 odst. 1 OSŘ: „V občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.“

⁶⁶ Ust. § 1 odst. 1 ZŘS, resp. ust. § 2 ZŘS.

⁶⁷ LAVICKÝ, P. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných rejstřících. Řízení nesporné – praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 7.

nemožný (např. případy, v nichž soud bude konstitutivně upravovat poměry několika osob).⁶⁸

Dalším podstatným rozdílem je možnost využít instituty jako je hlavní a vedlejší intervence, společenství účastníků, záměna nebo přistoupení účastníka. Tyto nelze s možnou vidinou úspěchu v nesporném řízení využít, jak říká i důvodová zpráva k zákonu o ZŘS. Velmi důležitým rozdílem je způsob, kterým se řízení zahajuje. Ve sporném se řízení zahajuje žalobou, v nesporném řízení lze řízení zahájit usnesením soudu o zahájení řízení (využití principu oficiality), není-li stanoveno, že zahájit lze řízení jen na návrh.⁶⁹ Řízení je pak zahájeno dnem, kdy bylo ono usnesení vydáno. Soud také může v nesporném řízení podle ust. § 26 ZŘS „... *překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu.*“ Tato zásada se pak vztahuje i na odvolací řízení⁷⁰.

Průběh se liší i co se týče dokazování, kdy u nesporných řízení má soud za cíl zjistit skutečný stav věci, a proto není omezen na ty skutečnosti, které uvádějí účastníci a může, resp. musí sám potřebné důkazy vyhledávat a provádět.⁷¹ Není však povinen tak činit bezbřezě a slepě, jak Ústavní soud judikoval při řešení ústavní stížnosti: „...*soud provádí všechny důkazy, u nichž je zřejmé, že mohou být pro rozhodnutí v předmětné věci podstatné. Aby tak mohl postupovat, musí z průběhu řízení vyplývat možnost provedení takového důkazu; soud ovšem nemůže provést důkaz, o jehož existenci neví a vzhledem k průběhu dosavadního řízení vědět nemůže.*“⁷²

Můžeme shrnout, že před přijetím ZŘS byla rodinněprávní problematika upravena v občanském soudním řádu na více místech, což se považovalo za neefektivní a nežádoucí stav. Do ZŘS se tak vyčlenila zvláštní řízení, který byla upravena v hlavě páté části třetí OSŘ, dále se sem vyčlenila také řízení ve věcech manželských a partnerských, pro které byly v občanském soudním řádu stanoveny procesní výjimky, a řízení o určení a popření rodičovství. I přesto, že by se tak mohlo na první pohled zdát, že rodinněprávní problematiku nalezneme na jedno místě, není tomu tak. Například řízení ve věcech manželského majetkového práva a výživného mezi zletilými osobami nebudou projednávány v rámci ZŘS, ale uplatní se na ně pravidla soudního řízení sporného. Řízení

⁶⁸ Tamtéž, s. 11 až 12.

⁶⁹ Ust. § 13 ZŘS.

⁷⁰ Ust. § 28 ZŘS.

⁷¹ Ust. § 20 a § 21 ZŘS.

⁷² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20.12.2005, sp. zn. I. ÚS 593/04.

v rodinněprávních věcech se pak liší od ostatních nesporných řízení ve svém procesním postupu, který je reflexí veřejného zájmu na ochraně nezletilých dětí, které jsou v těchto řízeních často zainteresovány.

Soud bude v řízení podle ZŘS postupovat tehdy, bylo-li zahájeno po 1.1.2014, do té doby se bude postupovat podle občanského soudního řádu ve znění do 31.12.2013.

2.2 Výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních podle ZŘS

Zákon o zvláštních řízeních soudních ve své části druhé hlavě páté dílu druhém stanovuje speciální postupy pro výkon ve věcech rodinněprávních, které mají zvláštní úpravu. Při bližším pohledu vidíme, že ne všechna rozhodnutí, která považujeme za rodinněprávní, se vykonávají právě podle tohoto dílu. Rozhodnutí v rodinněprávní oblasti lze totiž chápat hned v několika rovinách.⁷³

V té první jsou výsledkem rodinněprávního řízení rozhodnutí ve statusových věcech, jejichž výroky neukládají žádnou povinnost k plnění, takže zde jako další možná fáze vykonávací řízení vůbec nenastupuje. Jedná se např. o řízení o určení, zda tu manželství je či není nebo řízení o neplatnost manželství.⁷⁴

Druhým typem rozhodnutí, která v obecném slova smyslu chápeme jako rodinněprávní, ale řízení ve věci samé ani výkon rozhodnutí neprobíhá podle ZŘS, jsou řízení v manželských majetkových věcech (např. vypořádání společného jmění, výživné mezi manžely, resp. rozvedenými manžely). Tato rozhodnutí se budou vykonávat obecnými způsoby podle OSŘ nebo EŘ.

Třetí rovinou, kterou při rozhodování o výkonu rozhodnutí, resp. exekuci považujeme za rodinněprávní, rozumíme taková rozhodnutí, která se v obecném slova smyslu ani rodinného poměru dotýkat nemusí, přesto se na ně bude zvláštní výkon rozhodnutí podle ZŘS vztahovat.⁷⁵ Příkladem buď výkon předběžného opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí, kdy vykázaný ze společného obydlí může být např. jen přítelem/přítečkyní navrhovatele.⁷⁶

⁷³ WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 162.

⁷⁴ Ust. § 371 an. ZŘS.

⁷⁵ WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 162.

⁷⁶ Ust. § 403 odst. 1 ZŘS.

Jak jsem již zmínila v úvodu, tato práce se zaměřuje zejména na ta rozhodnutí v oblasti rodinněprávní, jejichž výkon je speciálně upraven v zákoně o zvláštních řízeních soudních, příp. se při něm postupuje podle OSŘ nebo EŘ, ale právě s ohledem na výjimky stanovené v ZŘS. Výkon rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé, ve věcech domácího násilí a ve věcech výživného pro nezletilé dítě je upraven odchylně od ostatních výkonů rodinněprávních rozhodnutí z několika důvodů.

Tím prvním může být skutečnost, že hlavním předmětem výkonů rozhodnutí není majetek povinného, ale jsou jím bezprostředně dotčeny osoby, kterými jsou nezletilé děti, ale také osoby, které nesplnily dobrovolně rozhodnutí o předběžném opatření ve věcech domácího násilí.⁷⁷ Další zvláštností je, že tato rozhodnutí nemohou být vykonávána v rámci exekučního řízení, jak stanoví i ust. § 37 odst. 2 písm. b) exekučního řádu s výjimkou vedení exekuce pro rozhodnutí o výživném na nezletilé dítě. V tomto případě je možné užít způsob exekuce v podobě exekučního příkazu k pozastavení řidičského oprávnění povinného.⁷⁸ Dalším rysem těchto řízení, resp. výkonů spočívá ve splývání nalézacího a vykonávacího řízení, kdy nucený výkon rozhodnutí je jen další, přímo navazující opatření v rámci řízení, ve kterém bylo rozhodnutí vydáno.⁷⁹ V těchto případech mluvíme o tzv. zvláštních předběžných opatřeních, které se týkají domácího násilí a úpravy poměrů dítěte.

⁷⁷ WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část první: Řízení nalézací. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 465.

⁷⁸ Ust. § 71a EŘ.

⁷⁹ WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 161.

3 Výkon rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí

3.1 Pojem domácího násilí

Podle průzkumu agentury SocioFactor se obětí domácího násilí v České republice stává každá šestá žena a každý dvaadvacátý muž.⁸⁰ Existenci domácího násilí přitom často nelze vůbec zjistit.

Vymezit pojem domácí násilí⁸¹ není vůbec jednoduchým úkolem. V České republice není civilního předpisu, který by tento pojem přesně definoval a s konečnou platností pod něj podřadil jeho projevy. Takové vymezení se zdá až nereálné, jelikož spektrum možných projevů a forem domácího násilí je velmi široké a není možné jej zcela postihnout.

První pokusy o definici můžeme zaznamenat na půdě Rady Evropy. V roce 1985 bylo domácí násilí popsáno jako násilné chování osoby v rodině, ať již spáchaného konáním nebo opomenutím, které ohrožuje život, svobodu nebo integritu duševní či tělesnou jiného člena rodiny nebo závažně narušuje jeho osobnostní rozvoj.⁸² V Česku došlo k vymezení domácího násilí zákonodárcem v důvodové zprávě k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím (dále také i jako „zákon o domácím násilí“), a to následovně: *„Domácí násilí je označení pro násilné jednání, kterým dochází k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, a to v bytě nebo domě společně obývaném násilnou osobou i osobou, proti níž takový útok směřuje. Domácím násilím se rozumí opakované násilné jednání nebo opakované vyhrožování násilným jednáním, v důsledku kterého dochází nebo hrozí, že dojde, k nebezpečnému útoku proti životu, zdraví, svobodě nebo lidské důstojnosti, mezi osobami, které jsou či byly spolu v intimním, rodinném či jiném obdobném vztahu a žijí ve společně obývaném bytě nebo domě. V rámci domácího násilí lze jednoznačně identifikovat osobu násilnou i osobu ohroženou, proti níž takové útoky nebo výhrůžky útokem směřují.“*⁸³ Odborná česká literatura chápe domácí násilí jako

⁸⁰ Obětí domácího násilí je každá šestá žena v Česku, ukázal průzkum. Dostupné online na: <http://domaci.ihned.cz/c1-64741150-obeti-domaciho-nasili-je-kazda-sesta-zena-vcesku-ukazal-pruzkum> (10.5.2017).

⁸¹ Angl. domestic violence, fr. la violence conjugale.

⁸² Recommendation No. R (85)4 on Violence in the Family. Council of Europe. Dostupné online na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/recR_85_4e.pdf (10.5.2017).

⁸³ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga3f6mjtgvpiw6q> (19.6.2017).

„...nevhodné, déletrvající agresivní chování v rámci osob společně žijících, zejména v rámci rodiny, které se děje neveřejně, za zavřenými dveřmi. Jeho projevy jsou různorodé (lze pod ně zahrnout psychické i fyzické týrání), stejně jako je různorodý okruh osob, které se mohou stát jeho obětí (ženy, děti, senioři, muži)⁸⁴, podle Klokočkové se domácím násilím zase rozumí především zlé nakládání, tělesné útoky, pohrůžky obdobným násilím, nebo jednání, které působí újmu na fyzickém, sexuálním a psychickém zdraví uvnitř rodiny.⁸⁵

Podle Nejvyššího soudu je definicí domácího násilí takové „násilí mezi rodinnými příslušníky, blízkými osobami či jedinci v obdobném vztahu, jež je determinováno specifičností takového vztahu, kdy mezi násilnou osobou a její obětí mohou existovat vazby citové, finanční, dále plynoucí ze sdílení společného obydlí či výchovy potomků, kdy pachatel často zneužívá tento soukromý prostor skrytý před zraky ostatních osob. Oběť domácího násilí tudíž vnímá ataky násilné osoby odlišně, než kdyby násilnou osobou byla osoba cizí. Za další typický znak domácího násilí lze považovat nerovnoměrný vztah mezi pachatelem a obětí, opakovanost a dlouhodobost trvání násilí a zpravidla jeho eskalace.“⁸⁶ Nejvyšší správní soud zase v jednom ze svých rozsudků definoval domácí násilí jako „... týrání a násilné jednání, odehrávající se mezi osobami blízkými, žijícími spolu ve společné domácnosti, kdy jedna násilná osoba získává a udržuje nad druhou moc a kontrolu.“⁸⁷

Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví České republiky, který byl vytvořen ve snaze sjednotit postup lékařů při poskytování zdravotní péče osobám ohroženým domácím násilím⁸⁸, ve svém článku 1.3 říká, že při domácím násilí se jedná vždy o jednostranný akt, přičemž násilná osoba a ohrožená osoba si role nikdy nemění. Pokud tedy hádky, napadání a konflikty probíhají mezi osobami, které jsou v přibližně stejné pozici, nepůjde o domácí násilí. O domácí násilí také nepůjde, jedná-li se o jednorázový útok nebo pokud spolu osoby nežijí ve společném obydlí. Na následujících stranách se

⁸⁴ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 431.

⁸⁵ KOČOVÁ, K. Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR. Bulletin advokacie, 2007, č. 10, s. 34.

⁸⁶ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17.1.2013, sp. zn. 4 Tdo 1448/2012.

⁸⁷ Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 31.3.2009, č. j. 5 As 84/2008-81.

⁸⁸ Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 6/2008, o postupu lékařů při poskytování zdravotní péče osobám ohroženým domácím násilím. Dostupné online na: <https://www.mzcr.cz/Soubor.ashx?souborID=20506&typ=application/pdf&nazev=P%C5%99%C3%ADl%20o%C4%8D.%206%20-%20v%C4%9Bstn%C3%ADk%20MZ%20%C4%8CR,%20%C4%8D%C3%A1stka%2062008.pdf> (21.6.2017).

budu zabývat ochranou proti domácímu násilí, které nabízí náš právní řád, resp. zejména zákon o zvláštních řízeních soudních. Pro snadnější orientaci v následujícím textu budu pro osobu, na které je domácí násilí páčáno, používat termín „osoba ohrožená“, a naopak pro osobu, která násilí na ohrožené osobě páchá, budu používat termín „násilník“ nebo „osoba násilná“.

3.2 Policejní vykazání

Jednou z prvních možností, jak pomoci osobě ohrožené domácím násilím je využití institutu policejního vykazání. V této podkapitole nastíním obsah tohoto institutu, jakož i možnost, které z něj plynou a srovnám jej se zvláštním předběžným opatřením na ochranu před domácím násilím.

Integrita člověka podle ustanovení občanského zákoníku na ochranu osobnosti⁸⁹ může být prvotně chráněna zajišťovacím institutem v rámci tzv. policejního vykazání.⁹⁰ Smyslem policejního vykazání je co nejrychleji a nejúčinněji poskytnout ohroženým osobám bezprostřední ochranu, a to skrze vykazání, popř. vyvedení násilné osoby ze společného obydlí. Doba trvání vykazání, resp. vyvedení je pevně stanovena na dobu deset dnů, přičemž po třech dnech je policejní orgán povinen provést kontrolu plnění tohoto faktického pokynu, resp. bezprostředního zásahu v případě vyvedení.⁹¹ Podle současné úpravy není vykazání, resp. vyvedení již považováno za správní úkon tak, jako v předešlé úpravě, jelikož reálně má tento institut povahu faktického úkonu.⁹² Tuto dobu nelze zkrátit ani se souhlasem ohrožené osoby.⁹³

Policejní vykazání může být provedeno i bez přítomnosti násilné osoby. Je možné, aby násilná osoba, která není vykazání přítomna, byla později poučena o svých právech a povinnostech policistou, a to při prvním možném kontaktu.⁹⁴ Kopii záznamu o vykazání, který se obligatorně sepisuje, musí policista zaslat orgánu sociálně-právní ochrany dětí, pokud ve společném obydlí žije nezletilé dítě které není plně svéprávné, a

⁸⁹ Ust. § 81 až 117 OZ.

⁹⁰ Ust. § 44 až 47 zákona č. 273/2008 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „zákon o Policii ČR“ nebo „PolČR“).

⁹¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4f6mrxgnpwi6q> (19.6.2017).

⁹² Tamtéž.

⁹³ Ust. § 44 odst. 2 PolČR.

⁹⁴ Ust. § 44 odst. 4 PolČR.

jednu kopii intervenčnímu centru.⁹⁵ Další kopii je povinen zaslat soudu, který by byl příslušný k vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí.

Během trvání vykázání má osoba ohrožená možnost podat soudu návrh na vydání předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí podle ZŘS, přičemž podáním takového návrhu se vykázání prodlužuje do dne nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tomto návrhu.⁹⁶

Násilné osobě je poskytnut nástroj, kterým se může proti vykázání, resp. vyvedení bránit. Jsou jí námítky proti vykázání. Ty může násilná osoba podat již při samotném výkonu vykázání, přičemž policista námítky sepíše do záznamu o vykázání a bez prodlení je předá nadřízenému krajskému policejnímu ředitelství. Dalším nástrojem je, aby vykazovaná osoba námítky zaslala písemně na toto krajské policejní ředitelství sama, a to do tří dnů ode dne následujícího po dni, ve kterém vykázaná osoba převzala potvrzení o vykázání. O námítkách musí být rozhodnuto opět bez prodlení, a to i vzhledem ke krátké délce vykázání. V tomto případě je pak důležité, aby násilná osoba sdělila policejnímu orgánu novou adresu pro doručování věcí spojených s vyřízením námitek.

Velmi důležitým momentem policejního vykázání je poučení ohrožené osoby.⁹⁷ Ohrožená osoba je poučena o možnosti podat návrh na vydání zvláštního předběžného opatření dle ustanovení zákona o zvláštních řízeních soudních, možnost využít psychologických a jiných sužeb v oblasti pomoci obětem násilní, ale na druhou stranu je také poučena o následcích, které by nastaly, pokud by vědomě uvedla nepravdivé údaje, které vedly policistu k vykázání osoby. V tom případě by pak šlo především o přestupek křivého vysvětlení podle ust. § 21 odst. 1 písm. c) přestupkového zákona⁹⁸, resp. i o trestný čin křivého obvinění podle ust. § 345 TZ.

Institut policejního vykázání je možné využít i v situacích, které právní nauka nepovažuje za domácí násilí v pravém slova smyslu, tzn., že nemusí jít o dlouhodobé a opakované násilí odehrávající se v soukromí, páchané mezi osoby blízkými, které se stupňuje a kde lze snadno rozeznat osobu ohroženou a násilnou.⁹⁹ K vykázání může dojít i třeba jen po jediném incidentu, který byl ale veden zvlášť surovým způsobem.

⁹⁵ Ust. § 60a zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁶ Ust. § 44 odst. 2 PolČR.

⁹⁷ Ust. § 45 PolČR.

⁹⁸ Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁹ VANGELI, B. Zákon o Policii České republiky. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 178.

Rozdílem policejního vykázání *de lege lata* oproti zvláštnímu předběžnému opatření je v případě policejního vykázání potlačení spoluúčasti ohrožené osoby, kdy dochází k vykázání násilníka ze společného obydlí jakož i z bezprostředního okolí i přesto, že s tím ohrožená osoba nesouhlasí. Dochází zde tedy k potlačení svobody autonomie vůle a k upřednostnění veřejného zájmu na ochraně před násilnickým jednáním ve společnosti i v soukromí. V případě, že se vykázání nějakým způsobem dotýká nezletilého dítěte, musí být vždy policejním orgánem kontaktován orgán sociálně-právní ochrany dětí, který bude dítě chránit bez ohledu na to, zda s tím ohrožená osoba souhlasí či nikoli. Na druhou stranu je pak podání návrhu na vydání zvláštního předběžného opatření na ochranu před domácím násilím zcela v dispozici osoby ohrožené.

Pokud by jednání násilné osoby naplňovalo znaky skutkové podstaty trestného činu podle ust. § 199 TZ, týrání osoby žijící ve společném obydlí, policista by měl zahájit úkony trestního řízení dle § 158 odst. 3 trestního řádu¹⁰⁰ a případně násilnou osobu zajistit nebo zadržet.

3.3 Zvláštní předběžné opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí podle ZŘS

Občanský soudní řád současně s přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních odstranil úpravu předběžných opatření v ust. § 76b OSŘ, která chránila před domácím násilím v soukromoprávní procesní oblasti, a přesunul toto předběžné opatření do tohoto nového právního předpisu. Ten obsahuje úpravu řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí a následného výkonu rozhodnutí ve věci ochrany proti domácímu násilí, a to ve své části druhé hlavě páté dílu prvním a druhém, a to v ustanoveních § 400 až 414 a § 492 až 496.

Předběžné opatření je zatímní rozhodnutí soudu, které upravuje práva, povinnosti a vztahy mezi účastníky v případě, kdy se nelze spokojit s čekáním na meritorní rozhodnutí soudu ve věci samé a je zde potřeba situaci mezi účastníky vyřešit co nejrychleji. V našem právním řádu rozlišujeme z hlediska civilního soudnictví tři druhy předběžných opatření – tzv. obecné předběžné opatření podle toho, jak jej upravuje ve svých ustanoveních § 74 až 77a občanský soudní řád, dále zvláštní předběžné opatření ve

¹⁰⁰ Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „trestní řád“ nebo „TR“).

věcech ochrany proti domácímu násilí upravené v ust. § 400 až 414 zákona o zvláštních řízeních soudních, a nakonec zvláštní předběžné opatření upravující poměry dítěte v ust. § 452 až 465 ZŘS. K těmto viz dále.

3.3.1 Situace před vydáním usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí

Nařízení zvláštního předběžného opatření má ve věcech domácího násilí velký význam. Poskytuje osobě, která je ohrožena na zdraví nebo životě, možnost se bez přítomnosti násilné osoby rozhodnout, jaké kroky bude činit v budoucnosti (např. podá žádost o rozvod manželství, podá návrh na zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví v domě nebo bytě, ve kterém bydlí). Důležité v této fázi je, aby osoba ohrožená nebyla vystavena tlaku a násilí ze strany násilné osoby a např. nevzala zpět svůj návrh ve věci samé.¹⁰¹ Návrhu na vydání předběžného opatření nemusí předcházet institut policejního vykazání upravený v zákoně o Policii ČR.

Osobě ohrožené domácím násilím nabízí český právní řád ochranu v rámci práva trestního, správního a občanského. Nebylo tomu tak vždy. Až přelomovým zákonem č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím¹⁰² (dále také jako „zákon o domácím násilí“), se zásadním způsobem změnilo postavení osob ohrožených domácím násilím. Do jeho přijetí totiž osoba ohrožená mohla být teritoriálně chráněna až pokud se dalo jednání násilné osoby kvalifikovat jako trestný čin. Tento zákon zavedl komplexní a systemizovaný přístup k předcházení a ochraně před domácím násilím, a to tak, že propojil práci policejních orgánů, justice a intervenčních center při řešení situací domácího násilí.¹⁰³

Obecná úprava předběžného opatření je upravena v OSŘ, v jeho ust. § 74 odst. 1, který opravňuje předsedu senátu, aby v případě, že je potřeba zatímně upravit poměry účastníků nebo je-li tu obava, že by výkon rozhodnutí mohl být zmařen, nařídil předběžné opatření. Předběžné opatření lze nařídít i po zahájení řízení ve věci samé¹⁰⁴ opět z těchto

¹⁰¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací. Praha: Linde, 2014, s. 439

¹⁰² Návrh zákona vypracovala skupina v rámci Aliance proti domácímu násilí, která vznikla na půdě Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR v r. 2004, a to z iniciativy Bílého kruhu bezpečí a Philip Morris ČR a.s.

¹⁰³ VITOUŠOVÁ, P., DURDÍK, T. Zákon na ochranu před domácím násilím. Dostupné online na: <https://www.bkb.cz/aktuality/n144-zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim/> (3.6.2017).

¹⁰⁴ Ust. § 102 odst. 1 OSŘ.

dvou důvodů. Do přijetí ZŘS bylo speciální předběžné opatření o ochraně před domácím násilím upraveno v ust. § 76b an. OSŘ. Od 1.1.2014 se pak tedy v případě domácího násilí použije speciální úprava v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Na následujících stranách budu pracovat v souvislosti s řízením o vydání předběžného opatření s pojmy „navrhovatel“, jakožto osoba, která návrh podává (nemusí být nutně osobou ohroženou) a „odpůrce“, jakožto osoba, proti které návrh směřuje, a pojmy „rodinná domácnost“ a „společná domácnost“ používám v ekvivalentním významu.

Řízení o vydání zvláštního předběžného opatření je ovládáno dispoziční zásadou, lze ho tedy zahájit jen na návrh, který může podat (ale také vzít zpět) pouze osoba ohrožená (ta jediná a nikdo jiný výlučně u ochrany proti nežádoucímu sledování nebo obtěžování, tzv. stalkingu a ex-partner stalkingu¹⁰⁵) nebo jiný navrhovatel. Co lze podřadit pod termín jiný navrhovatel? Do přijetí ZŘS mohla být navrhovatelem podle ust. § 76b OSŘ pouze ta osoba, vůči které násilí směřovalo. Přijetím zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také i jako „občanský zákoník“ nebo „OZ“) a v souvislosti s vyčleněním a změnou ustanovení o předběžném opatření ve věci domácího násilí došlo k rozšíření osob oprávněných podat návrh na vydání takového předběžného opatření.

Podíváme-li se na ustanovení upravující domácí násilí v občanském zákoníku¹⁰⁶, zjistíme, že se nacházejí v části druhé, rodinné právo, hlavě první, manželství, díle čtvrtém, povinnosti a práva manželů, oddíle druhém, manželské majetkové právo. Jedná se o zcela nová ustanovení¹⁰⁷, která navazují na úpravu v zákoně o domácím násilí. Podle těchto občanskoprávních ustanovení se domácím násilím rozumí takové násilí, které se děje v domě nebo bytě, kde se nachází rodinná domácnost.¹⁰⁸ Rodinnou domácností podle důvodové zprávy k ust. § 80 OZ (obsahující úpravu bydliště) pak v tomto případě můžeme rozumět pospolitost spolu žijících osob.

Při důkladnějším pohledu na ust. § 753 v souvislosti s ust. § 3021 OZ, vidíme, že ochrana poskytovaná před domácím násilím se rozšiřuje na ochranu před domácím násilím z manželů a rozvedených manželů žijících ve společné domácnosti také na

¹⁰⁵ Někdy je tento typ slídění nazýván „psychoteror“. Typickými projevy ex-partner stalkingu je zejména kontrola ohrožené osoby, až úzkostná vazba na ní, žárlivost, zvrhlé důkazy „lásky“, zastrašování, vyhrožování, někdy i fyzické a sexuální násilí.

¹⁰⁶ Ust. § 751 až 753 OZ.

¹⁰⁷ Ve srovnání s předchozím zákonem č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění účinném do 31.12.2013, a se zákonem č. 94/1963 Sb., zákon o rodině, ve znění do 31.12.2013.

¹⁰⁸ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 432 až 441.

všechny další osoby, které společně s nimi v rodinné domácnosti žijí, a to především na jejich děti nebo rodiče, a dále na nesezdané páry; teleologickým výkladem ust. § 3021 pak můžeme dojít i k ochraně osob v registrovaném partnerství.¹⁰⁹ „Vzhledem k účelu daného ustanovení, kterým je ochrana osob proti domácímu násilí, máme za to, že je třeba toto ustanovení vykládat extenzivně a umožnit podat návrh co nejširšímu počtu osob, a to i z důvodu, že „pravá oběť domácího násilí“ obvykle tohoto sama není schopna.“¹¹⁰ Občanský zákoník tak tímto aktivně legitimuje k podání návrhu spolužijící osobu, vůči níž násilí v rodinné domácnosti směřuje, popř. (rozvedeného) manžela, pro kterého se společné bydlení stane z důvodu násilí druhého (rozvedeného) manžela nesnesitelné. Ve druhém případě nemusí násilí směřovat přímo proti němu.

S ohledem na ust. § 3021 ale můžeme ochranu rozšířit i na ostatní osoby, i pokud nejde o (rozvedené) manžele. Podobný názor sdílí i Chalupská: „Zákon¹¹¹ výslovně označuje za účastníky řízení navrhovatele a odpůrce, popřípadě osobu, vůči níž násilí směřuje. Tímto byl odstraněn nežádoucí stav, kdy v praxi byli účastníci řízení označováni rozličnými způsoby (žalobce a žalovaný, navrhovatel a odpůrce). Z uvedeného znění je zřejmé, že navrhovatelem nyní nemusí být pouze osoba přímo ohrožená domácím násilím, nýbrž i kterákoli osoba třetí. K tomuto závěru však lze dojít i díky znění § 402 odst. 1 z. ř. s.“¹¹²

Jiného názoru je komentované znění ZŘS: „Je-li domácím násilím ohrožena třetí osoba spolužijící v domácnosti, je k podání návrhu na ochranu před domácím násilím oprávněn i manžel (rozvedený manžel), který je tím dotčen, vůči druhému manželovi (rozvedenému manželovi), agresorovi. Manžel však není oprávněn k podání návrhu na ochranu svého manžela před domácím násilím páchaným spolužijící osobou. [...] Stejně tak není možné, aby v případě společného bydlení jiných osob, než jsou manželé, byly tyto osoby oprávněny chránit někoho jiného než sebe.“¹¹³ Jednoduše řečeno: pokud je násilí pácháno jedním manželem (rozvedeným manželem) na třetí osobě spolužijící v

¹⁰⁹ Ust. § 3021 OZ říká, že ustanovení § 751 až 753 proti domácímu násilí se použijí také v případě společného bydlení jiných osob, než jsou manželé.

¹¹⁰ HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1331.

¹¹¹ Zákonem se zde rozumí zákon o zvláštních řízeních soudních.

¹¹² CHALUPSKÁ, L. K současné úpravě předběžných opatření proti domácímu násilí - I. část. Dostupné online na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/k-soucasne-uprave-predbeznych-opatreni-proti-domacimu-nasili-i-cast> (3.6.2017).

¹¹³ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 758.

domácnosti (např. na otci jednoho z nich), je druhý manžel (rozvedený manžel) oprávněn podat návrh na vydání zvláštního předběžného opatření.

Pokud je však právě ta třetí osoba (otec jednoho z nich) agresorem a násilí směřuje proti jednomu z manželů (rozvedených manželů), není druhý manžel (rozvedený manžel) oprávněn takový návrh za druhého manžela (rozvedeného manžela) podat. Tento výklad odkazuje na úpravu domácího násilí v ustanoveních občanského zákoníku zařazených do úseku „Některá ustanovení o bydlení manželů“ (viz výše), přičemž argumentem autorů je, že vykázaní třetí osoby ze společné domácnosti manželů není zásahem do bydlení manželů. V těchto situacích by tak měl právo podat návrh vždy jen ten, vůči němu násilí směřuje. Třetí osoba spolužijící s manžely (rozvedenými manžely), vůči níž domácí násilí nesměruje, pak nemůže podat návrh na ochranu před domácím násilím páchaným na jednom z manželů (rozvedených manželů).

Podle mého názoru by měl být sledován záměr zákonodárce a měl by být při interpretaci užit extenzivní výklad toho, kdo může podat návrh ve věcech předběžného opatření proti domácímu násilí. Jedná se totiž o velmi závažný společenský problém, na jehož řešení je silný veřejný zájem. Často jsou osoby ohrožené domácím násilím na násilníkovi závislé, jak už finančně, tak citově, a bývá pro ně někdy velmi těžké, někdy až nemožné takový krok zvládnout. Proto by z mého pohledu měl být okruh možných navrhovatelů co možná nejširší, tzn. k takovému úkonu, kterým je podání návrhu na vydání předběžného opatření, my měl být oprávněn každý, kdo sdílí společnou domácnost s agresorem a osobou ohroženou, ať již by návrh směřoval proti manželovi nebo osobě spolužijící.

Účastníky řízení jsou tedy navrhovatel, odpůrce (násilník) a případně osoba, vůči níž násilí směřuje. Novinkou v zákoně o zvláštních řízeních soudních je možnost, aby nezletilá osoba, která je však starší 16 let, podala návrh na vydání zvláštního předběžného opatření sama. Má v těchto řízeních plnou procesní způsobilost, nerozhodne-li soud o tom, že i přesto musí být zastoupena svým zákonným zástupce. V případě, že je navrhovatelem nezletilý mladší 16 let, podává návrh jeho jménem zákonný zástupce, orgán sociálně-právní ochrany dětí nebo advokát na základě plné moci, pokud má nezletilý pro udělení plné moci přiměřenou rozumovou a volní vyspělost.¹¹⁴ Je-li navrhovatelem osoba, jejíž svéprávnost byla ve věcech, o nichž v řízení jde, omezena,

¹¹⁴ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 757.

bude zastoupena opatrovníkem, popř. obecním úřadem obce s rozšířenou působností. Zvláštním procesním subjektem, který může vstoupit do zahájeného řízení, je státní zastupitelství, jak upravuje ust. § 8 odst. 1 písm. c) ZŘS. Podle odst. 2 je státní zastupitelství oprávněno i k podání návrhu na zahájení řízení ve věcech ochrany proti domácímu násilí. V takovém případě by pak bylo navrhovatelem, kterému přísluší veškerá práva a povinnosti co se týče procesu, a to s výjimkou takových práv a povinností, která z hlediska subjektivního hmotného práva náležejí jen účastníku hmotněprávního poměru.

Příslušný soud po podání návrhu postupuje rychle a efektivně. Podle subsidiární úpravy v OSŘ má soud povinnost postupovat rychle s ohledem na nebezpečí z prodlení, proto tedy o návrhu na vydání předběžného opatření rozhodne do 48 hodin od doby, kdy podání soudu došlo, a to bez jednání. Z důvodu časové tísně a možného nebezpečného jednání násilné osoby je lhůta 48 hodin hraniční. Soud bude v návrhu zkoumat obsah vyličených skutečností, které osvědčují nesnesitelnost bytí navrhovatele ve společné domácnosti, a v případě nežádoucí sledování či obtěžování (stalking) bude zkoumat vyličení skutečností osvědčující takové sledování nebo obtěžování. Podle rozhodnutí Krajského soudu v Hradci Králové lze „*nařídít předběžné opatření podle § 76b občanského soudního řádu na ochranu proti tzv. domácímu násilí jen za podmínky, že jsou v době podání návrhu současně splněny všechny čtyři znaky pojmu domácí násilí, tj. opakovanost a dlouhodobost, eskalace, neveřejnost, blízkost osob a jasnost jejich rolí.*“¹¹⁵ Tímto se, jak jsem již uvedla výše, liší institut zvláštního předběžného opatření na ochranu před domácím násilím od institutu policejního vykazání.

Pokud ZŘS nestanoví jinak, rozhoduje soud ve věci samé usnesením.¹¹⁶ Ve výroku usnesení soud jasně stanoví povinnost odpůrci, zejména:

- opustit/nezdržovat se/nevstupovat do společného obydlí jakož i opustit společné obydlí, a/nebo
- nevstupovat do bezprostředního okolí společného obydlí nebo do bezprostředního okolí navrhovatele a nezdržovat se tam, a/nebo
- zdržet se setkávání s navrhovatelem, a/nebo

¹¹⁵ Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7.8.2012, sp. zn. 19 Co 372/2012.

¹¹⁶ Ust. § 25 ZŘS.

– zdržet se nežádoucího stalkingu jakýmkoli způsobem.¹¹⁷

Důležité je jasné a přesné vymezení povinností a dále také míst, kde se odpůrce nesmí zdržovat, kam nesmí vstupovat (přesná adresa, popis lokality), přičemž soud může stanovit také výjimky s přihlédnutím k jeho oprávněným zájmům¹¹⁸, jakými jsou např. výkon povolání, docházení do místa lékařského ošetření, místo studia a přípravy na budoucí povolání. Předběžné opatření trvá jeden měsíc od jeho vykonatelnosti, kdy okamžikem vykonatelnosti je okamžik vydání rozhodnutí.

V otázce nutnosti usnesení odůvodňovat je třeba přihlédnout k judikatuře Ústavního soudu, který ve svém nálezu říká, že „§ 169 odst. 2 OSŘ (ve znění před novelou provedenou z. č. 7/2009 Sb.) je nutno vyložit v souladu s jeho smyslem a účelem. Smyslem zmíněného ustanovení je zbavit soud povinnosti odůvodnit rozhodnutí, které zřejmě nebude napadeno odvoláním, neboť s ním všichni účastníci souhlasí. Tento smysl však v případě usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu na předběžné opatření, chybí. Postrádá racionalitu zbavit soud povinnosti odůvodnit rozhodnutí tam, kde se k návrhu, na jehož základě bylo rozhodnutí vydáno, účastník vůbec nemohl vyjádřit. Jinak řečeno, spojení ‚usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu, jemuž nikdo neodporoval‘ je třeba vykládat tak, že jde o usnesení, kterým se zcela vyhovuje návrhu, jemuž nikdo neodporoval, ačkoliv mu reálně – chtěl-li by – odporovat mohl (srov. dřívější odlišné stanovisko NS Cpjn 19/+412006, zrušeno nálezem ÚS IV. ÚS 298/06). V případě předběžného opatření podle § 76b OSŘ je nepřípustnost absence jeho odůvodnění zvýrazněna tím, že na vydání tohoto předběžného opatření nemusí navazovat specifické řízení, kterým by bylo rozhodnuto ve věci samé. Předběžné opatření podle § 76b OSŘ se tak svou povahou mnohem více blíží (de facto jím je) meritornímu rozhodnutí s krátkodobými účinky než prozatímnímu uspořádání poměrů účastníků před vydáním rozhodnutí ve věci samé.“¹¹⁹ Je totiž možné, že odpůrce se odvolat chtít bude, především s ohledem na nemožnost se k projednávané věci vyjádřit.

Na závěr soud odpůrce i navrhovatele poučí o jejich právech (např. právo odpůrce odnést si své osobní věci), směřujících k jejich ochraně, a navrhovatele také o možnosti podat návrh na prodloužení trvání tohoto předběžného opatření či možnosti podat návrh

¹¹⁷ Ust. § 405 ZŘS, přičemž výčet povinností je zde pouze demonstrativní.

¹¹⁸ Ust. § 405 odst. 3 ZŘS.

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15.1.2009, sp. zn. IV. ÚS 1554/08.

ve věci samé, kterým by se nastalá situace, resp. stav navrhovatele, vyřešil do budoucna.¹²⁰

Zvláštní předběžné opatření, u kterého je vždy stanovena lhůta trvání jeden měsíc, lze podáním návrhu prodloužit, resp. zrušit. Podle předchozí právní úpravy musel návrh na podání prodloužení předběžného opatření předcházet návrh na vydání rozhodnutí ve věci samé, což se do ZŘS nepromítlo. Již podáním návrhu na prodloužení se zvláštní předběžné opatření ex lege prodlužuje. Řízení o prodloužení pak probíhá podle OSŘ jako řízení kontradiktorní a soud má lhůtu na vydání rozhodnutí dva měsíce. Nejpozději zanikne předběžné opatření uplynutím šesti měsíců od jeho vykonatelnosti.¹²¹ Při návrhu na zrušení předběžného opatření soud nařídí jednání, provede důkazy a vyslyší odpůrce, přičemž vydá rozhodnutí nejpozději do dvou měsíců od podání návrhu.

3.3.2 Výkon usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí

Účastníky navazujícího vykonávacího řízení jsou ti, kteří byli účastníky v předchozím řízení o vydání předmětného zvláštního předběžného opatření, přičemž navrhovatel se stává „oprávněným“ a odpůrce je „povinným“. Usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření je vykonatelné jeho vydáním, nikoli vyhlášením, doručením nebo nabytím právní moci. Jedná se o odchylku od obecného ustanovení o předběžném opatření v ust. § 159 OSŘ, podle kterého usnesení o nařízení předběžného opatření nabývá právní moci, bylo-li doručeno a nelze jej napadnout odvoláním, které lze v obecném případě podat do 15 dnů od doručení jeho písemného vyhotovení.

Smysl vykonatelnosti usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření tkví v možnosti donutit účastníka řízení splnit povinnost, která je mu uložena, i proti jeho vůli, a případně i za použití některých donucovacích prostředků. Výkon usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření, které je vydané podle ust. § 405 ZŘS ve věcech domácího násilí, je speciálně upraven v ust. § 492 až 496 ZŘS.¹²² Soud první instance, který takové usnesení vydal, je v rámci hospodárnosti povinen starat se i o následný

¹²⁰ Návrhem ve věci samé bude v tomto případě např. návrh na rozvod manželství, na vypořádání společného jmění, na vyklizení bytu nebo domu, ale také ochrana osobnosti nebo ochrana před domácím násilím v nové úpravě ust. § 751 až 753 OZ.

¹²¹ Ust. § 413 ZŘS.

¹²² Do dne 31.12.2013 byl výkon upraven v ust. § 273b OSŘ.

výkon, a to přednostně před jinými výkony, které přednostní právo nepožívají.¹²³ Soud o výkonu a jeho nařízení nijak nerozhoduje. V této fázi se odstupuje od zásady dispoziční a pokračuje se v souladu se zásadou oficiality, tzn. soud provádí výkon bez návrhu, z úřední povinnosti, a v souladu s usnesením o nařízení zvláštního předběžného opatření podle ustanovení § 405 odst. 1 a 2 ZŘS. Podle ustanovení § 69 jednacího řádu pro okresní a krajské soudy se vlastní výkon provede soudním vykonavatelem, vyšším soudním úředníkem, soudním tajemníkem nebo asistentem soudce („soudní orgán“) určeným podle rozvrhu práce; pokud nastane situace, že je nutné provést výkon mimo pracovní dobu, úkon uskuteční přímo soudce, který předběžné opatření nařídil. K provedení tak vůbec není oprávněn exekutor, jak je patrné i z dikce exekučního řádu.¹²⁴

Soud je povinen výkon provést bezodkladně. Nejvyšší soud¹²⁵ i Ústavní soud¹²⁶ judikovaly, že pod bezodkladný výkon rozhodnutí lze zařadit i takový neformální úkon, jakým je telefonát soudního vykonavatele s povinným, ve kterém bude povinnému sděleno nařízení předběžného opatření a z něj vyplývající povinnosti. *„Nelze si přitom představit vhodnější způsob výkonu předběžného opatření ukládajícího zákaz přibližování se, než je informování povinného o tomto zákazu.“*¹²⁷ Výkon se provede tak, aby byl při něm dbáno ohledu na charakter povinností v takovém zvláštním předběžném opatření uložených.

Při výkonu usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření, jehož obsahem je opuštění společného obydlí vykázaním povinného, tak určený soudní orgán ve spolupráci s orgánem Policie ČR a v případě potřeby i dalšími orgány státu¹²⁸ povinného vyzve, aby společné obydlí a jeho bezprostřední okolí opustil, případně povinného proti jeho vůli vyvede a odere všechny přístupové klíče ke společnému obydlí. Při vykázaní, příp. vyvedení se povinnému znovu objasní, v jakých prostorech mu je zakázáno se zdržovat, kam má zákaz vstupovat, příp. mu bude sdělen zákaz oprávněnou osobu

¹²³ Ust. § 35 odst. 11 Instrukcí Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy (dále také jako „kancelářský řád“). Dostupné online na: <https://www.google.cz/url?sa=t&rc=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiN1Ouhq9nUAhVGmbQKHfj1A3sQFggmMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.nkcr.cz%2Fdata%2Fprdpisy%2Fvkr-k-1-1-2014.pdf&usg=AFQjCNE8Ap99hRU3uoTHdHZiVoh8a95uOQ> (25.6.2017).

¹²⁴ Ust. § 37 odst. 2 písm. b) EŘ.

¹²⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6.5.2013, sp. zn. 11 Tdo 353/2013.

¹²⁶ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 10.7.2014, sp. zn. I. ÚS 2963/13.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga3f6mjtgvpiw6q> (3.6.2017).

kontaktovat nebo se s ní jakkoli setkávat. Není-li potřeba povinného vykázat, tzn. nenachází-li se ve společném obydlí, vykazování povinného se neprovede, jelikož to není fakticky možné.

Problém může nastat při otázce, co udělat s klíči ke společnému obydlí. Jedním z názorů je, že by měl být vyzván k odevzdání, přičemž oprávněný bude informován o stavu řešení této situace.¹²⁹ Velmi vhodným praktickým řešením bude jistě výměna zámků v domě nebo bytě.

Při provedení výkonu je povinný oprávněn si jednorázově odnést své věci a cennosti z prostor dotčených ve zvláštním předběžném opatření, a to mu musí být také umožněno. Je také oprávněn zmocnit pro tento úkon jinou osobu. Na žádost povinného mu soud dodatečně přizná možnost si osobní věci odnést později, ale pouze z velice vážných důvodů. O tomto by měl být informován také oprávněný, aby měl šanci se kontaktu s povinným vyhnout a sepsat seznam věcí, které si odnesl.¹³⁰

Další výjimky pro povinného může uložit soud s ohledem na ust. § 405 odst. 3 ZŘS. Povinný je při provádění výkonu vyzván, aby soudu poskytl svou novou doručovací adresu, identifikační číslo datové schránky, případně si zvolil zástupce pro doručování, a pokud tak neučiní, bude mu sděleno, že písemnosti týkající se předběžného opatření mu budou doručovány ukládáním na adresu soudu. Není totiž možné, aby poštu přijímal na adrese prostor, ze kterých byl vykázán, příp. vyveden. I o tomto musí být ve výzvě poučen. Může se stát, že výkon usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření zasáhne i do práv třetích osob, např. do práva osoby, která pronajímá prostory dotčené takovým výkonem. Za této situace pak této třetí osobě může být uložena povinnost zneplatnit elektronické klíče nebo vstupní kódy z důvodu ochrany oprávněného.¹³¹ Tato povinnost se opírá o ust. § 76 odst. 2 OSŘ: „*Předběžným opatřením lze uložit povinnost někomu jinému než účastníku jen tehdy, lze-li to na něm spravedlivě žádat.*“ Pokud by povinný porušoval povinnosti mu uložené zvláštním předběžným opatřením, je možné,

¹²⁹ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 987.

¹³⁰ VLÁČIL, D. Domácí násilí z pohledu soudní praxe: K některým praktickým aspektům rozhodování civilního soudu při ochraně před domácím násilím. NEDVĚDOVÁ, A., VANÍČKOVÁ, L., CHOMOVÁ, Z. (eds.). Sborník textů k problematice domácího násilí. Praha: Centrum sociálních služeb, 2010, s. 88.

¹³¹ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 986.

aby tím naplnil znaky skutkové podstaty trestného činu podle ustanovení § 337 odst. 2 TZ.¹³²

Při výkonu usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření, v němž je povinnému zakázáno se s oprávněným setkávat, sledovat ho či ho obtěžovat (stalking), přičemž povinný s oprávněným zároveň nebydlí, bude ve výroku takového usnesení stanovena povinnost nezdržovat se v určitém místě, nekontaktovat oprávněnou osobu, ať již osobně nebo např. přes e-mail, facebook atd., jakož i nekontaktovat osoby oprávněné osobě blízké. I v tomto případě se na trvání zvláštního předběžného opatření použijí ustanovení § 400 a násl. ZŘS. Zákon o zvláštních řízeních soudních tak odstranil nejasnosti v problematice stalkingu a ex-partner stalkingu, kdy zvláštní předběžné opatření může soud vydat podle ZŘS i v případech, kdy jednání nenaplňuje znaky domácího násilí.¹³³

Stane-li se, že povinný povinnost nevstupovat do vymezených prostor nebo se v nich nezdržovat poruší, soud provede opětovný výkon vykázaním z vymezených prostor, a to pouze a jen na návrh oprávněného.¹³⁴ Takto lze výkon provádět opakovaně. Poruší-li povinný povinnost zdržet se setkávání s oprávněným, resp. se zdržet nežádoucího sledování a obtěžování (stalkingu) nebo jiné další povinnosti uložené mu ve zvláštním předběžném opatření, soud na návrh oprávněné osoby provede výkon podle obecných ustanovení v OSŘ, konkrétně podle ust. § 251, resp. § 351. Nejvyšší soud ve svém usnesení stanovil, že výkon rozhodnutí ukládáním pokut se vztahuje i na situace, kdy je povinnému uloženo něčeho se zdržet.¹³⁵ Tímto lze za porušení povinností ve vykonatelném rozhodnutí uložit pokutu až 100 000 Kč, přičemž soud není vázán návrhem oprávněného. Výše pokuty bude záležet nejenom na povaze vynucované povinnosti, ale i na majetkových poměrech povinného, musí zde být respektována zásada přiměřenosti volby způsobu výkonu rozhodnutí. Pokud i přesto povinný pokračuje v porušování zvláštního předběžného opatření, soud mu na návrh oprávněného ukládá další a další pokuty, jejichž výši bude hodnotit i s přihlédnutím k intenzitě a způsobu porušování povinností stanovených ve výroku zvláštního předběžného opatření, a to do té doby, dokud nebude výkon rozhodnutí zastaven. Tyto pokuty propadají státu, ačkoli povinný

¹³² Maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.

¹³³ CHALUPSKÁ, L. K současné úpravě předběžných opatření proti domácímu násilí - I. část. Dostupné online na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/procesni-pravo/k-soucasne-uprave-predbeznych-opatreni-proti-domacimu-nasili-i-cast> (4.6.2017).

¹³⁴ Ust. § 496 ZŘS.

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14.4.2011, sp. zn. 20 Cdo 1960/2009.

se tím nezabývá povinnosti újmu způsobenou oprávněnému nahradit. Při vymáhání pokut nelze postupovat podle exekučního řádu, který to výslovně vylučuje ve svém ustanovení § 37 odst. 2 písm. b). I v tomto případě je možné, aby došlo porušováním zvláštního předběžného opatření ke spáchání trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.

3.3.3 Opravné prostředky

Opravnými prostředky, kterými se lze bránit proti rozhodnutí ve věci zvláštního předběžného opatření ve věcech domácího násilí, je odvolání jako řádný opravný prostředek,¹³⁶ žaloba pro zmatečnost jakožto mimořádný opravný prostředek¹³⁷ a zrušení rozhodnutí o zvláštním předběžném opatření.¹³⁸

Bylo-li osobě zvláštním předběžným opatřením zasaženo do jejích subjektivních práv, je tato osoba aktivně legitimována k podání odvolání proti takovému rozhodnutí. Z důvodu absence zvláštní úpravy lhůty k podání odvolání v ZŘS se bude postupovat podle subsidiární úpravy v občanském soudním řádu, tedy odvolání bude považováno za podané včas, jestliže bylo podáno do 15 dnů od doručení soudu, který jej vydal.

Za situace, že bylo řízení o nařízení zvláštního předběžného opatření zastaveno, resp. návrh na vydání tohoto opatření byl soudem odmítnut nebo zamítnut, doručuje se takové usnesení pouze navrhovateli a k podání odvolání je tedy aktivně legitimován jen tento navrhovatel.¹³⁹ Soud první instance věc předloží do 15 dnů od podání odvolání soudu odvolacímu, který je vázán rozhodnout do 7 dnů od předání věci pro to, aby ve věci rozhodl. V této fázi dochází k vyslyšení názorů účastníků, zejména odpůrce, který v předcházejícím řízení slyšen nebyl a nemohl. Je tedy nutné v zájmu zachování práva na spravedlivý proces, aby soud účastníky vyslyšel, zhodnotil jimi předložené důkazy a vzal je při rozhodování v úvahu. Odvolací soud pak tedy ve výroku svého rozhodnutí buď potvrdí výkon soudu první instance¹⁴⁰, rozhodnutí zruší¹⁴¹ anebo změní. V případě, že by odvolací soud zvláštní předběžné opatření zrušil a odpůrce (povinný) by se tak mohl vrátit

¹³⁶ Ust. § 409 ZŘS.

¹³⁷ Ust. § 229 OSŘ.

¹³⁸ Ust. § 414 ZŘS.

¹³⁹ Ust. § 76g OSŘ.

¹⁴⁰ Ust. § 219 OSŘ.

¹⁴¹ Ust. § 219a a § 221 OSŘ.

zpátky do společného obydlí, mohl by žádat o náhradu škody nebo nemajetkové újmy podle zákona o odpovědnosti za škodu.¹⁴²

¹⁴² Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „zákon o odpovědnosti za škodu“).

4 Výkon rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé

Normy rodinného práva obsahují soubor práv a povinností, které mezi sebou rodiče a děti sdílí. Občanský zákoník v ust. § 858 an. stanovuje, že rodičovská odpovědnost je soubor práv a povinností rodičů, které spočívají zejména v péči o zdraví dítěte, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, v ochraně dítěte, v udržování osobního styku, v zajišťování jeho výchovy a vzdělání, v určení místa jeho bydliště, v jeho zastupování a správě jeho jmění. Rodičovská odpovědnost vzniká narozením dítěte a zaniká nabytím jeho svéprávnosti, přičemž trvání a rozsah rodičovské odpovědnosti může měnit jen soud. Součástí rodičovské odpovědnosti však není vyživovací povinnost ani právo na výživné, tudíž jejich trvání nezávisí na nabytí zletilosti ani svéprávnosti (ust. § 859 OZ).

Řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jsou taková řízení, jejichž „*cílem není řešit vzniklý spor, ale upravit poměry účastníků v celospolečenském zájmu do budoucna.*“¹⁴³ Jde o řízení, ve kterých musí být sledován především nejlepší zájem nezletilého dítěte, proto také tato řízení obsahují procesní zvláštnosti na jejich ochranu. Zvýšená ochrana nezletilého dítěte, kterou stát a společnost poskytuje, má svůj základ v Úmluvě o právech dítěte z roku 1989¹⁴⁴, která říká, že vedoucím kritériem při postupech týkajících se dětí je především zájem dítěte.¹⁴⁵

Dítětem se pak rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.¹⁴⁶ Česká republika nevytváří ve svém právním řádu žádnou výjimku, když podle občanského zákoníku nabývá zletilosti člověk dosažením 18 let, a to bez výjimky.¹⁴⁷ Zde je však na místě si ujasnit rozdíl mezi zletilostí, která se nabývá automaticky v 0:00 hodin dne 18. narozenin člověka,¹⁴⁸ a svéprávností, což je způsobilost pro sebe svým právním jednáním nabývat

¹⁴³ ŠÍNOVÁ, R. a kol. Řízení ve věcech rodinných v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. 1. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 183 až 184.

¹⁴⁴ Sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte (dále také jako „Úmluva o právech dítěte“).

¹⁴⁵ Článek 3 Úmluvy o právech dítěte říká: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“

¹⁴⁶ Článek 1 Úmluvy o právech dítěte.

¹⁴⁷ Ust. § 30 OZ a contrario.

¹⁴⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 23.12.1987, sp. zn. 6 Cz 45/87: „Tuto věkovou hranici zakotvuje také ustanovení § 8 odst. 2, věta první, o. z.; vykládáno je v praxi soudů tak, že občan dovšuje osmnáct let věku počátkem (v 00.00 hodin) toho dne, kterým svým číslem a měsícem odpovídá dni, kdy se před osmnácti lety narodil.“

subjektivní práva a povinnosti. Svěprávnosti lze dosáhnout jednak nabytím zletilosti, jednak dalšími dvěma způsoby: přiznáním svěprávnosti podle ustanovení § 37 OZ a uzavřením manželství podle ustanovení § 672 OZ. V obou výjimkách platí, že nezletilý musí být starší 16 let. Hovoří-li tedy zákon o zvláštních řízeních soudních o nezletilém dítěti, chápe jím nezletilou osobu, která není plně svěprávná (srov. ust. § 858 OZ, které v rámci rodičovské odpovědnosti stanoví, že nabytím plné svěprávnosti rodičovská odpovědnost zaniká).¹⁴⁹

Tato řízení ve věcech péče soudu o nezletilé jsou upravena v zákoně o zvláštních řízeních soudních, části druhé hlavě páté dílu prvním oddílu pátém pododdílu prvním, druhém a třetím, přičemž na otázky, které nejsou v ZŘS upraveny, jakož i nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení ZŘS něco jiného, použije se subsidiární úprava v OSŘ, resp. se ustanovení ZŘS použijí vedle úpravy v OSŘ.¹⁵⁰ Oproti předchozí právní úpravě v občanském soudním řádu účinném do 31.12.2013 je nově mezi ustanoveními zařazena i právní úprava speciálního předběžného opatření, která dříve byla obsažena v ust. § 76a OSŘ, a dále úprava řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí, která byla upravena v ust. § 193a an. OSŘ. V zákoně o zvláštních řízeních soudních jsou rovněž upravena speciální ustanovení o výkonu rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé.¹⁵¹

Odpověď na otázku, co jsou to řízení ve věcech péče soudu o nezletilé, nám zčásti poskytuje ust. § 466 ZŘS, podle kterého se tímto myslí zejména řízení ve věcech jména a příjmení, péče o nezletilé, výživy, styku s nezletilým, rodičovské odpovědnosti, předání nezletilého dítěte, péče o jmění nezletilého dítěte, ústavní výchovy a jiných výchovných opatření, pěstounské péče, přiznání svěprávnosti nezletilému dítěti atd. Tento výčet je však jen demonstrativní. Do péče o nezletilé tak, jak jej upravují ust. § 452 až 491 ZŘS, lze totiž zahrnout i další záležitosti. Pojem „péče soudu o nezletilé“ lze podle systematiky zákona o zvláštních řízeních soudních chápat ve dvou rovinách: do té první, širší roviny, zahrnujeme celý oddíl pátý dílu prvního části druhé ZŘS, do které patří pododdíly:

- 1. zvláštní ustanovení o předběžné úpravě poměrů dítěte,
- 2. řízení ve věcech péče soudu o nezletilé,

¹⁴⁹ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 921.

¹⁵⁰ Ust. § 1 odst. 2, resp. odst. 3 ZŘS.

¹⁵¹ Důvodová zpráva k ZŘS, s. 119.

– 3. zvláštní ustanovení pro řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí.

Pododdíl druhý „řízení ve věcech péče soudu o nezletilé“ pak chápeme jako péči soudu o nezletilé v té druhé, užší rovině, kterou se rozumí rozhodování o tom, kdo bude o dítě do budoucna pečovat a za jakých podmínek.

Mým diplomovým úkolem je se zabývat výkonem rozhodnutí, která z řízení vzejdou, tudíž se nebudu podrobně věnovat úpravě řízení nalézacího, ale především výkonu vybraných rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé užším slova smyslu.

V následující kapitole se budu zabývat výkonem rozhodnutí o předběžné úpravě poměrů dítěte v první podkapitole, a výkonem vybraných rozhodnutí o péči o nezletilé děti v podkapitole druhé.

4.1 Předběžná úprava poměrů dítěte podle ZŘS

Zákon o zvláštních řízeních soudních upravuje dvě zvláštní předběžná opatření ve věcech rodinněprávních, kterými je již výše uvedené zvláštní předběžné opatření ve věcech ochrany proti domácímu násilí, a zvláštní předběžné opatření o předběžné úpravě poměrů dítěte. Právě druhému z nich se věnuji na následujících stranách.

4.1.1 Situace před nařízením výkonu předběžné úpravy poměrů dítěte

Ochranu nezletilého dítěte,¹⁵² které se ocitlo ve stavu nedostatku řádné péče, nebo jehož život, normální vývoj nebo jiný důležitý zájem byl narušen, lze zajistit vydáním zvláštního předběžného opatření, a to na základě zákonného podkladu v ust. § 924 občanského zákoníku¹⁵³, resp. v procesní rovině podle ust. § 452 an. zákona o zvláštních řízeních soudních¹⁵⁴. Obě ustanovení sdělují takřka to samé.

Je nutno takto postupovat, nachází-li se dítě ve stavu ohrožení života, zdraví nebo vývoje, a proto je třeba co nejrychleji zahájit soudní mechanismy, které mají ohrožené

¹⁵² Nezletilé dítě dále označováno také jako „nezletilý“ nebo „dítě“.

¹⁵³ „Ocitne-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o ně pečovat, anebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jeho jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud upraví předběžně poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu; rozhodnutí soudu nepřekáží, pokud dítě není řádně zastoupeno.“

¹⁵⁴ „Ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.“

dítě ochránit. Tohoto cíle má být dosaženo výkonem zvláštního předběžného opatření, kterým je akutní umístění dítěte do vhodného prostředí.¹⁵⁵ Jelikož se tímto zvláštním předběžným opatřením zasahuje do tak citlivého právního vztahu, jakým vztah mezi rodičem a dítětem je, může o tomto rozhodovat pouze soud, a to pouze na návrh orgánu sociálně-právní ochrany dětí.¹⁵⁶ Orgán sociálně-právní ochrany dětí má tedy v tomto případě způsobilost být účastníkem řízení¹⁵⁷, přičemž se touto výhradní aktivní věcnou legitimací liší vůči předchozí právní úpravě, za které bylo možné, aby navrhovatelem byla i obec s rozšířenou působností.

Orgánem sociálně-právní ochrany dítěte je podle ust. § 16 zákona o sociálně-právní ochraně dětí¹⁵⁸ obecní úřad obce s rozšířenou působností. Orgán sociálně-právní ochrany dětí je také oprávněn k podání návrhu na vydání předběžného opatření k ochraně dítěte před domácím násilím, dochází-li k tělesnému nebo duševnímu násilí ze strany rodiče nebo i jiné osoby spolužijící ve společné domácnosti.¹⁵⁹

Jak se vlastně o důvodech k podání návrhu na zvláštní předběžné opatření příslušný OSPOD dozví? Podle zákona o sociálně-právních ochraně dětí je obecní úřad ze zákona povinen takové děti vyhledávat,¹⁶⁰ snažit se působit na rodiče a projednávat s nimi odstranění nedostatků v řádné výchově, jakož i poskytovat jim na jejich žádost poradenství. Pokud by však obecní úřad zjistil, že je dítě ve stavu ohrožení, oznámí to obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností. Takovou oznamovací povinnost nemá však jen obecní úřad obce, ale dále také každý, kdo se dozví o skutečnostech, které nasvědčují špatnému zacházení s dítětem.¹⁶¹

Pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dítěte (dále také jako „sociální pracovník“) je povinen poté, co se z jakéhokoli podnětu dozví o situaci, která by mohla směřovat k ohrožení práv dítěte, začít s vlastním posuzováním a šetřením nastalé situace. Mezi hlavní metody posuzování rodiny patří rozhovory ohledně chování členů rodiny a o fungování rodiny jako celku, pozorování spontánních interakcí v rodině, různorodé dotazníky a testy, ale také odbornější konstrukce genogramu zobrazující příbuzenské

¹⁵⁵ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále také jako „důvodová zpráva k OZ“). Dostupné online na: http://www.anag.cz/Files/file/duvodova_obcz.pdf (19.6.2017).

¹⁵⁶ Dále také jako „OSPOD“.

¹⁵⁷ Ust. § 19 OSŘ.

¹⁵⁸ Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“ nebo „ZOSPOD“)

¹⁵⁹ Ust. § 16 odst. 2 ZOSPOD.

¹⁶⁰ Ust. § 10 ZOSPOD.

¹⁶¹ Ust. § 7 odst. 2 ZOSPOD.

vztahy v rodině, příp. ekomapy, které poskytují pohled na intenzitu a kvalitativní stránku vzájemných vztahů členů rodiny.¹⁶²

Zvláštní postavení v některých řízeních ve věcech rodinněprávních má také státní zastupitelství,¹⁶³ které může podat návrh na zahájení řízení ve věcech péče soudu o nezletilé (např. jde-li o uložení zvláštního opatření při výchově dítěte), jakož i do takového řízení vstoupit.¹⁶⁴ Vstupem státního zastupitelství do řízení se ale nestává jeho účastníkem, nýbrž je jen samostatným procesním subjektem, byť je v řízení oprávněno činit veškeré úkony, které může vykonat účastník řízení, pokud nejde o úkony, které může vykonat jen účastník řízení (ust. § 35 odst. 2 OSŘ ve spojení s § 1 odst. 3 ZŘS).¹⁶⁵ I přesto, že by se mohlo z uvedeného jevit, že je státní zastupitelství jako takové oprávněno podat i návrh na vydání zvláštního předběžného opatření ve smyslu ust. § 452 ZŘS, není tomu tak. Předběžná úprava poměrů dítěte je totiž speciálním předběžným opatřením k obecnému předběžnému opatření upravenému v ust. § 74 až 77a OSŘ, a tak se v tomto případě bude postupovat podle speciální úpravy v ZŘS, která říká, že navrhovatelem může být jen orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Při pohledu na podmínky nařízení se ve srovnání se zněním v OSŘ účinném do 31.12.2013, který upravoval v ust. § 76a předběžné opatření ve věci zajištění péče o nezletilé děti, dikce zákona změnila. Dřívější podmínka „absence jakékoli péče“ o dítě byla nahrazena v zákoně o zvláštních řízeních soudních požadavkem „nedostatek řádné péče“. Pokud se však podíváme na judikaturu, která se problematice absence péče věnovala do přijetí ZŘS, zjistíme, že Ústavní soud již dříve zpřísnil podmínku pro vydání předběžného opatření, a to tak, že k vydání předběžného opatření postačí i takové jednání rodičů, které není v nejlepším zájmu dítěte, i přes to, že se rodiče o dítě starají.¹⁶⁶

Pod výrazem nedostatek řádné péče o dítě můžeme tedy rozeznat dvě situace. Ta první nastane, když o dítě není vůbec pečováno, tj. péče o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj ze strany rodiče chybí.¹⁶⁷ Jsou to situace, kdy rodič dítěte náhle

¹⁶² MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál, 2010, s. 113.

¹⁶³ Ust. § 1 odst. 1 zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů, říká: „Zřizuje se státní zastupitelství jako soustava úřadů státu, určených k zastupování státu při ochraně veřejného zájmu ve věcech svěřených zákonem do působnosti státního zastupitelství.“

¹⁶⁴ Ust. § 8 ZŘS.

¹⁶⁵ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 12.

¹⁶⁶ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20.8.2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

¹⁶⁷ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 902.

zemře, stane se mu úraz nebo onemocní, popř. rodič dítě opustí a dítě je tak bez domova. Druhá situace, ve které dochází k nedostatku řádné péče o dítě, nastává ve chvíli, kdy, přestože je tu osoba, která péči o dítě vykonává, tato péče není řádná, tj. není dostatečné kvalitní a jako taková může ohrozit jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový nebo mravní vývoj.¹⁶⁸

Předpoklady nařízení zvláštního předběžného opatření jsou tak dva, které musí být zároveň splněny. Za prvé se dítě musí ocitnout v situaci, kdy o něj není řádně pečováno v jednom ze smyslu výše uvedeném, a zároveň mu tím musí hrozit nebezpečí na jeho životě, zdraví nebo vývoji.¹⁶⁹ V opačném případě soud návrh na vydání zamítne. Skutečnost, že vydání tohoto zvláštního předběžného opatření je *ultima ratio* potvrzuje Ústavní soud i ve svém dalším nálezu, kde zdůrazňuje vztah mezi matkou a dítětem jako nejpřirozenější lidskou vazbou, kterou lze narušit pouze v případě, kdy je dítě bez jakékoli péče či její naprosté nedostatečnosti a zároveň je bezprostředně ohroženo.¹⁷⁰ Účelem předběžných opatření je totiž „zasahovat na ochranu dítěte v případě, že zjištěné skutečnosti svědčí o jeho bezprostředním ohrožení, a nikoliv tehdy, jestliže příslušná skutková zjištění absentují.“¹⁷¹

Orgán sociálně-právní ochrany dětí by měl tak před podáním návrhu na vydání zvláštního předběžného opatření dítě vyslechnout a věnovat jeho vyjádření náležitou pozornost.¹⁷² Předání, příp. odnímání dítěte a umístování do jiného vhodného prostředí je totiž vážným zásahem do rodičovských práv i do práv dítěte a je tedy nutné sledovat, zda-li nařízení předběžného opatření sleduje legitimní cíl, kterým je ochrana práv dítěte, a zda-li je v souladu se zákonem. Totiž pouhé samotné „*neosvědčení řádných bytových a sociálních podmínek matky a její nepřizpůsobivá osobnost nejsou automaticky okolnosti, které by značily její neschopnost zajistit dítěti adekvátní péči a nesvědčí o vážném ohrožení příznivého vývoje dítěte, jinými slovy, nelze presumovat výchovnou nezpůsobilost matky a ohrožení příznivého vývoje dítěte toliko ze zjištění, že se matka odmítá podrobit šetření ohledně svých bytových a sociálních podmínek. Ani případné zjištění o nevyhovujících sociálních a bytových podmínkách bez patřičně nabídnuté*

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ DRÁPAL, L. a kol. Občanský soudní řád I, II. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 447.

¹⁷⁰ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20.7.2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09 – 5.

¹⁷¹ Tamtéž.

¹⁷² Ust. § 8 ZOSPOD.

*pomoci příslušných orgánů (viz čl. 18 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte) by však samo o sobě nenaplnilo předpoklady pro odejmutí nezletilé matce.*¹⁷³

Navrhovatel tedy po zjištění situace a vyslyšení názoru dítěte společně se všemi dalšími podklady podá soudu návrh na vydání usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření spočívajícího v předběžné úpravě poměrů dítěte podle ust. § 452 an. ZŘS. Tímto zvláštním předběžným opatřením jsou pak na nezbytně dlouho dobu upraveny poměry dítěte. Soud má 24 hodin od podání na to, aby o návrhu rozhodl, přičemž zároveň musí zajistit, aby se dítěti dostalo potřebných informací o nastalé situaci a aby bylo schopné si zformulovat vlastní názor a takový ho soudu sdělit; pokud dítě není schopné projevit svůj vlastní názor nebo soud shledá, že je nutné ještě zjistit další informace, vyslechne toho, kdo zájmy dítěte chrání.¹⁷⁴

Pokud nelze postoj dítěte vůbec zjistit, neznamená to, že by zvláštní předběžné opatření nemělo být vydáno. V případě řízení ve věcech dětí je vždy nutné dodržovat vedoucí zásadu, kterou je ohled na jejich nejlepší zájem. O takto podaném návrhu pak soud rozhodne podle ust. § 75c odst. 3 OSŘ bez slyšení účastníků, přičemž pro předběžné opatření je rozhodující situace, která je tu v době jeho vydání (odst. 4 tamtéž). S ohledem na zásadu rychlosti řízení není vadou, není-li dítě v této fázi zastoupeno.¹⁷⁵

O zvláštním předběžném opatření a jeho výkonu bude rozhodovat věcně a místně příslušný soud, tj. okresní soud, kterým je obecní soud navrhovatele.¹⁷⁶ Účastníky řízení jsou, jak plyne z ust. § 6 ZŘS, navrhovatel a ten, o jehož právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Návrh na vydání usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření kromě obecných náležitostí v ust. § 79 OSŘ obsahuje další zvláštní náležitosti, které definuje ust. § 454 odst. 2 ZŘS; jsou jimi jméno dítěte, dále jména, povolání a bydliště ostatních účastníků, vylíčení rozhodujících skutečností odůvodňujících nařízení zvláštního předběžného opatření a označení osoby, které má být dítě předáno do péče. V tomto případě se neuplatní ustanovení o opravě nebo doplnění podání – v případě zásadní vady soud návrh odmítne. Neměl by však odmítat návrh jen proto, že ten obsahuje

¹⁷³ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. II. ÚS 2546/10 – 2.

¹⁷⁴ Ust. § 867 OZ.

¹⁷⁵ Ust. § 455 ZŘS.

¹⁷⁶ Ust. § 3 odst. 1 a § 453 odst. 1 ZŘS ve spojení s § 16 ZOSPOD.

nedostatky, které nejsou závažné, ale naopak by měl nějakým neformálním úkonem navrhovatele vyzvat k nápravě.¹⁷⁷

Označení osoby, které má být dítě předáno do péče nebo označení vhodného prostředí pro umístění dítěte? Výrazem vhodné prostředí se myslí umístění dítěte u konkrétní osoby (např. u příbuzného nebo u pěstouna na přechodnou dobu), nebo v konkrétním zařízení (např. zařízení pro děti vyžadující okamžitou péči¹⁷⁸, jakým je např. Klokánek nebo SOS dětské vesničky). Ještě před umístěním soud dítě vyslechně, a to s ohledem na jeho věk a rozumovou vyspělost, a zjistí jeho postoj se situací a navrhovanou předběžnou úpravou poměrů.

Soud se při svém rozhodování také může opírat o seznam doporučených vhodných prostředí pro umístění dětí, které se ocitly ve stavu nedostatku řádné péče nebo jejichž život či normální vývoj nebo jiný důležitý zájem jsou vážně ohroženy nebo narušeny.¹⁷⁹
¹⁸⁰ „Při rozhodování o předběžném opatření upravujícím poměry dítěte by předseda senátu měl mít k dispozici sdělení ministerstva o seznamu doporučených vhodných prostředí pro umístění dětí, které se ocitly ve stavu nedostatku řádné péče, nebo jejichž život či normální vývoj nebo jiný důležitý zájem jsou vážně ohroženy nebo narušeny.“¹⁸¹
Z uvedeného plyne, že seznam těchto míst je pouze inspirativní a je na soudu, zda se jím bude řídit nebo zvolí umístění do prostředí jiného, které ale musí skýtat záruky zajištění řádné péče o dítě. Dále je možné umístit dítě do pěstounské péče podle ust. § 958 odst. 1 a 2 OZ s ohledem na ust. § 452 odst. 2 ZŘS a ust. § 27a odst. 7 ZOSPOD, přičemž právě

¹⁷⁷ „Odmítnout pro vady není možné návrh na nařízení předběžných opatření navrhovaných podle § 76a a 76b. V obou těchto případech zákon předpokládá, že soud – i s ohledem na to, že způsobilým navrhovatelem předběžného opatření podle § 76a může být jen obec s rozšířenou působností a že důvodem pro nařízení předběžného opatření podle § 76b je ohrožení života, zdraví, svobody nebo lidské důstojnosti navrhovatele „vážným způsobem“ – se pokusí i neformálně o odstranění případných vad návrhu, které by neumožňovaly o návrhu meritorně rozhodnout, v průběhu posuzování hledisek významných pro nařízení předběžného opatření.“ DRÁPAL, L. a kol. Občanský soudní řád I, II. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009, s. 431.

¹⁷⁸ Dále také jako „ZDVOP“.

¹⁷⁹ Sdělení Ministerstva spravedlnosti ze dne 25. srpna 2008, č. j. 258/2007-LO-SP/96, kterým se stanoví seznam vhodných prostředí pro umístění nezletilých dětí, které se ocitly bez jakékoliv péče, nebo je-li jejich život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen nebo narušen v řízení podle § 76a odst. 1 zákona č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné online na: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjF1r7ArNnUAhWBY1AKHdj5DC4QFggnMAE&url=http%3A%2F%2Fdocplayer.cz%2F1203841-Sbirka-instrukci-a-sdeleni-ministerstva-spravedlnosti-ceske-republiky.html&usg=AFQjCNHLPntOuHJCsfvFTenFTLt92QQO3A> (25.6.2017).

¹⁸⁰ V Pardubickém kraji je možné například využít občanského sdružení Centrum J. J. Pestalozziho v Chrudimi.

¹⁸¹ Ust. § 37a kancelářského řádu.

pěstounskou péči občanský zákoník i výslovně upřednostňuje před umístěním do ústavního zařízení. „*Pro děti, které je možné umístit do péče příbuzných nebo blízkých osob, bude nejvhodnější jejich péče, pro děti, které byly týrané, zneužívané, zanedbávané, popřípadě zde jinak s ohledem na jejich duševní a fyzický stav je nutná pomoc odborníka, bude asi vhodnější, alespoň po dobu trvání předběžného opatření, neutrální výchovné prostředí v ústavním zařízení.*“¹⁸²

4.1.2 Výkon usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření upravujícího poměry dítěte

Pokud soud návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí vyhověl a usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření vydal, je toto usnesení vykonatelné svým vydáním a výrok usnesení je závazný *erga omnes*¹⁸³, což znamená, že se jím musí řídit všechny osoby, nejenom ty označené v usnesení. Ze zásady rychlosti řízení také vyplývá, že ani v této fázi předběžného opatření nemusí být dítě zastoupeno.¹⁸⁴

Právně je výkon upraven v ust. § 487 an. ZŘS. Provedení výkonu rozhodnutí o předběžné úpravě poměrů má na starost rozvrhem práce určený soudní vykonavatel, kterým může být i vyšší soudní úředník, soudní tajemník nebo asistent soudce, určí-li tak předseda soudu, příp. může výkon provést i rozvrhem práce určený soudce.¹⁸⁵ Věcně a místně příslušným je ten soud, který vydal usnesení o zvláštním předběžném opatření, a je k tomu povinen ihned po jeho vydání; není zde tedy k nařízení výkonu potřeba dalšího návrhu ze strany OSPOD, jelikož soud postupuje ze zásady *ex officio*. Byla-li již věc předána soudu, který bude rozhodovat ve věci samé podle ust. § 467 ZŘS, provede jeho výkon tento soud, tj. okresní soud, který je obecným soudem dítěte.¹⁸⁶ Takový soud provede výkon i v případě, že je s ohledem na zásadu hospodárnosti a rychlosti lépe způsobilý k jeho provedení a je-li to v nejlepším zájmu dítěte.

Stejně jako u předběžného opatření ve věcech domácího násilí není pro vykonatelnost důležité, zda bylo toto předběžné opatření povinnému doručeno. V případě, kdy se usnesení nevyhlašuje, tak se pouze poznamená do spisu. Je-li návrh

¹⁸² HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1156.

¹⁸³ Ust. § 457 ZŘS.

¹⁸⁴ Ust. § 499 ZŘS.

¹⁸⁵ Ust. § 68 jednacího řádu pro okresní a krajské soudy.

¹⁸⁶ Ust. § 498 ZŘS a § 467 ve spojení s § 4 odst. 2 ZŘS.

odmítnut, zamítnut nebo je-li zastaveno řízení, je usnesení vykonatelné jeho doručením, příp. pokud se nedoručuje, tak jakmile bylo vyhlášeno nebo vyhotoveno.¹⁸⁷

Usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření se z logiky věci doručuje účastníkům až při samotném výkonu, přičemž pro doručování se užije obecná úprava v OSŘ¹⁸⁸ a ti účastníci, kteří nebyli přítomni při samotném výkonu, budou vyrozuměni o jeho provedení později a společně s vyrozuměním jim bude doručeno i usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření.

Způsob provedení výkonu vypadá tak, že povinnost uloženou v usnesení, tj. předání dítěte do vhodného prostředí, se uskuteční v odůvodněných případech za pomoci příslušných orgánů veřejné moci (orgánů Policie ČR) a současného informování OSPOD.¹⁸⁹ Provedení tohoto výkonu je oproti výkonům jiných než předběžných opatření ve věcech péče o nezletilé dosti neformální, což i sám zákon potvrzuje tím, že zakazuje použití určitých ustanovení vykonávacího řízení ve věcech péče o nezletilé děti, jako je například preventivní výzva povinnému ke splnění povinnosti, možnost ukládání pokut za nesplnění povinnosti či dalších opatření, jakož i vyloučení obecného rozsahu závaznosti výkonu rozhodnutí.¹⁹⁰

Výkon se provede tak, že se dítě z místa, kde se aktuálně nachází, předá do vhodného prostředí uvedeného ve výroku usnesení podle ust. § 452 odst. 2 ZŘS, příp. dojde k odejmutí dítěte a jeho předání do vhodného prostředí za situace, kdy povinný odmítá na výzvu soudu dítě předat. Při výkonu je velmi důležité, aby se vždy dbalo ohledu zájmu dítěte. Vodítko, jak postupovat při všech činnostech, které se týkají dětí, ať již uskutečňovanými soukromými nebo veřejnými zařízeními sociální péče, soudy a správními i zákonodárnými orgány, je zakotveno v článku 3 Úmluvy o právech dítěte – vždy je hlavním hlediskem zájem dítěte a jeho blaho, přičemž se musejí brát v potaz práva a povinnosti rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za dítě odpovědných.

I při samotném provádění výkonu předávání dítěte do vhodného prostředí musí soud sledovat, aby takové zařízení nebo osoba byla schopná zabezpečit odpovídající péči a dítě bylo co nejméně emočně zatěžováno. Dítě totiž není objektem výkonu rozhodnutí,

¹⁸⁷ Ust. § 171 OSŘ.

¹⁸⁸ Ust. § 45 až 50l OSŘ.

¹⁸⁹ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 989.

¹⁹⁰ Ust. § 497 odst. 2 ZŘS.

ale je jeho účastníkem, přičemž by se ve smyslu článku 12 Úmluvy o právech dítěte a ust. § 20 odst. 2 kancelářského řádu¹⁹¹ mělo hledět na to, jaký postoj dítě k nastalé situaci má a co si o ní myslí. Dítě by dále mělo být informováno o záležitostech, které se ho týkají, mělo by být vyslyšeno, a to buď přímo, nebo prostřednictvím svého zástupce nebo příslušného orgánu. Soud tedy při výkonu rozhodnutí v součinnosti s orgánem OSPOD zajistí dítěti poradenskou pomoc a zajistí výkon takovými osobami, které jsou k tomu způsobilé i odborně.

Práva dítěte jsou rovněž chráněna v rovině trestní a správní, pakliže ten, kdo by mařil výkon zvláštního předběžného opatření, může být trestně odpovědný za trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání podle ust. § 337 trestního zákoníku¹⁹², jakož i v přestupkovém řízení za neuposlechnutí výzvy úřední osoby při výkonu její pravomoci.¹⁹³

Okamžitě po provedení výkonu se věc předá soudu příslušnému podle ust. § 467 ZŘS, který rovněž jmenuje dítěti opatrovníka, pokud ho do té doby dítě nemělo.

4.1.3 Situace po provedení výkonu usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření upravujícího poměry dítěte

Zvláštní předběžné opatření je dočasným řešením právních poměrů dítěte, které je omezeno na dobu 1 měsíce od jeho vykonatelnosti, případně na dobu 3 měsíců, je-li dítě umístěno do pěstounské péče na přechodnou dobu.¹⁹⁴ Trvání předběžného opatření uloženého na 1 měsíc může být prodlouženo vždy o další 1 měsíc, bylo-li před jeho uplynutím zahájeno řízení ve věci samé, přičemž maximální stanovená délka je 6 měsíců od vykonatelnosti.

Může se stát, že v nejlepším zájmu dítěte je potřeba toto zvláštního předběžné opatření prodloužit i po uplynutí 6 měsíců. Často se tak bude dít, a soud jej prodlouží, jestliže do současné doby nebylo možné skončit důkazní řízení ve věci samé. O prodloužení rozhoduje soud, kterému byla věc předána podle ust. § 453 odst. 2 ZŘS,

¹⁹¹ „Je-li účastníkem nezletilé dítě schopné formulovat své vlastní názory na věci samé, má právo tyto názory svobodně vyjádřit ve všech záležitostech, které se ho dotýkají. Konkrétní způsob zjištění názoru dítěte předseda senátu (samosoudce) zvolí podle konkrétních okolností jednotlivého případu s přihlédnutím k jeho věku a úrovni rozumové vyspělosti. Potřebné údaje pak předseda senátu (samosoudce) nadiktuje do protokolu.“

¹⁹² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „trestní zákoník“ nebo „TZ“).

¹⁹³ Ust. § 47 zákona č. 200/1991 Sb., o přestupcích (ve znění účinném od 31.5.2017 do 30.6.2017).

¹⁹⁴ Ust. § 459 ZŘS.

jestliže zde nenastala taková situace, že by byl k rozhodnutí o prodloužení doby trvání příslušný soud, který zvláštní předběžné opatření nařídil.¹⁹⁵

Jelikož je výkonem usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření o předběžné úpravě poměrů dítěte zasahováno vážným způsobem do práv dítěte i rodičů, případně i dalších osob, zákon dává konkrétním osobám právní nástroje, které mohou zabránit dalšímu trvání tohoto zvláštního předběžného opatření a jako takové ho i zrušit. Obecná úprava možnosti zrušení předběžného opatření je zakotvena v ust. § 77 odst. 2 OSŘ, která říká, že pominou-li důvody, pro které bylo předběžné opatření nařízeno, resp. navrhovatel osvědčí, že tu nikdy takové nebyly, soud jej zruší; při rozhodování o zrušení usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření se nepoužije věta druhá o nesložení doplatku jistoty.¹⁹⁶

Aktivně legitimovanými osobami k podání návrhu na zrušení usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření jsou účastníci řízení, tj. obecně navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být jednáno. Tudíž nelze osoby uvedené v odst. 1 ust. § 462 ZŘS shledávat výčtem taxativním¹⁹⁷. Mimo tyto osoby uvedené v odst. 1 by měly mít právo navrhnout zrušení usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření i osoby, kterým bylo dítě svěřeno meritorním rozhodnutím do péče (např. prarodiče dítěte, teta, strýc či jiná osoba), aby tak nedocházelo k upírání práva na obranu proti zvláštnímu předběžnému opatření.¹⁹⁸ O podaném návrhu na zrušení usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření musí příslušný soud rozhodnout bezodkladně, přičemž pořádková zákonná lhůta činí nejvíce 7 dnů od podání. Soud přezkoumá tvrzení navrhovatele, že důvody, pro které bylo zvláštní předběžné opatření nařízeno, již pominuly nebo že tu jako takové ani nikdy nebyly. Zamítne-li soud takový návrh, je ten samý navrhovatel z těch samých důvodů oprávněn podat návrh znovu až po 14 dnech od právní moci usnesení.

V rámci opravných prostředků je možné podat odvolání, a to podle obecné lhůty v OSŘ do patnácti dnů od doručení usnesení. Odvolání se podává u soudu, proti jehož

¹⁹⁵ Taková situace nastane, pokud soud, kterému byla věc po provedení výkonu předána, nesouhlasil se svou příslušností, a tak předložil věc svému nadřízenému soudu. Ust. § 452 odst. 2 věta druhá ZŘS.

¹⁹⁶ Tato podmínka se nepoužije s ohledem na ust. § 12 odst. 3 ZŘS: „Složení jistoty k zajištění náhrady škody nebo jiné újmy, která by vznikla předběžným opatřením, se nevyžaduje, jde-li o předběžné opatření, které může soud nařídít i bez návrhu, ve věci ochrany proti domácímu násilí nebo ve věci výživného.“

¹⁹⁷ Rodič nezletilého, který byl dotčen na svých rodičovských právech, OSPOD coby navrhovatel, a jménem dítěte to bude jeho opatrovník uvedený v ust. § 455 ZŘS, kterým je zpravidla OSPOD ustavený po nařízení zvláštního předběžného opatření a předání věci soudu k řízení ve věci samé.

¹⁹⁸ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 916 až 918.

usnesení směřuje, přičemž ZŘS zde stanoví výjimku, podle které je-li odvolání u soudu podáno u soudu, který je příslušný pro řízení ve věcech péče soudu o nezletilé podle ust. § 467 ZŘS, nemůže jej takový soud odmítnout pro nedodržení zákonné lhůty a užije se zde fikce, že je odvolání podáno včas.

4.1.4 Obecné předběžné opatření

Předběžná úprava poměrů dítěte před rozhodnutím ve věci samé může být upravena jednak výše uvedeným zvláštním předběžným opatřením, za předpokladu že je potřeba rychle jednat s cílem ohrožené dítě ochránit, jednak obecným předběžným opatřením podle ust. § 74 an. OSŘ, které předseda senátu nařídí, je-li třeba, aby do doby, než bude meritorně rozhodnuto o věci, byly zatímne upraveny poměry účastníků, nebo má-li soud obavu o ohrožení budoucího výkonu rozhodnutí. Tímto opatřením je také možné, aby bylo dítě předáno do péče té osoby, kterou v rozhodnutí označí.¹⁹⁹ Dítě lze předat předběžným opatřením i do péče druhého rodiče, přestože to již ust. § 76 OSŘ ve svém demonstrativním výčtu zákon nezmiňuje. Možnost předat dítě do péče někoho jiného předtím, než bude meritorně a možná i trvale rozhodnuto ve věci, lze totiž dovodit z ust. § 76 odst. 1 písm. e), které dává soudu možnost, aby účastníku přikázal něco vykonat.

Lze shrnout, že soud těmito dvěma předběžnými opatřeními upravuje poměry dítěte na dobu nezbytně nutnou, přičemž k výkonu zvláštního předběžného opatření dochází přednostně.²⁰⁰ Nejmarkantnějším rozdílem mezi nimi je existence, resp. absence podmínky nedostatku řádné péče o dítě, která je způsobila ohrozit jeho život, zdraví nebo normální vývoj nebo jiný důležitý zájem. Není-li v konkrétní situaci naplněna taková podmínka, soud v případě potřeby vydá obecné předběžné opatření podle ustanoveních v občanském soudním řádu. Takové situace mohou nastat například v případě, kdy ani jeden rodič není schopen zajistit péči o dítě, přičemž takové obecné předběžné opatření může navrhnout jakákoli osoba (např. prarodiče dítěte), nebo jej může vydat soud z moci úřední. O tomto obecném předběžném opatření rozhoduje soud do 7 dnů od podání návrhu a zároveň ustanoví dítěti opatrovníka pro vydání tohoto obecného předběžného

¹⁹⁹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ A. a kol. Civilní právo procesní: Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. Praha: Leges, 2015, s. 174.

²⁰⁰ Ust. § 35 kancelářského řádu.

opatření. Výrok je pak závazný pro všechny osoby, kterým byla uložena povinnost, jakožto i pro všechny účastníky.

Na tato předběžná opatření pak navazují řízení ve věci samé, přičemž zvláštní předběžné opatření neskončí dříve, než bude rozhodnutí, kterým se řízení končí nebo rozhodnutí, kterým bylo předběžné opatření skončeno, vykonatelné.

4.2 Výkon rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé podle ZŘS

4.2.1 Úvod do řízení ve věcech péče o nezletilé

Demonstrativní výčet řízení ve věcech péče soudu o nezletilé je dán v ustanovení § 466 zákona o zvláštních řízeních soudních, přičemž do těchto řízení můžeme zahrnout i taková, která zde zmíněna nejsou, ale nezletilých dětí, které nejsou plně svéprávné, se týkají. Jedná se např. o rozhodování soudu o dočasném odejmutí dítěte z péče rodičů nebo z péče jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte podle ust. § 13a ZOSPOD. Přesto i taková řízení, která nejsou v ZŘS uvedena, budou probíhat podle pravidel tohoto speciálního zákona, a to z důvodu své specifčnosti, kterou je veřejný zájem na blahu dítěte a jeho řádné péči a výchově, což je i vedoucí zásadou při řízení ve věci a jejího výkonu. Subsidiárně se na úpravu v ZŘS, i s ohledem na ust. § 1 odst. 2 a 3 ZŘS, použije občanský soudní řád, resp. co se týká vymáhání vyživovací povinnosti, tak i exekuční řád.

V této podkapitole se budu věnovat rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé, resp. jeho výkonu dle ustanovení § 500 až 510 ZŘS, tedy rozhodování o tom, kdo bude o dítě do budoucna pečovat a za jakých podmínek. Pod výraz péče o nezletilé dítě v užším slova smyslu zahrnujeme případy, kdy:

- rodiče dítěte žijí odděleně a nejsou schopni se dohodnout na úpravě péče o takové dítě (ust. § 908 OZ),
- v případech rozvodu manželství, kdy soud musí ještě před rozhodnutím o rozvodu určit, jak bude každý z rodičů o dítě do budoucna pečovat (ust. § 906 OZ),
- v řízení o svěření dítěte do osobní péče, které se uplatní za situace, kdy o dítě nemůže pečovat ani jeden z rodičů ani poručník (ust. § 953 OZ).²⁰¹

²⁰¹ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 921.

S řízením o péči je většinou spojeno i řízení o výživě dítěte, popř. řízení o určení otcovství a určení styku s dítětem.

Ustanovení § 13 zákona o zvláštních řízeních soudních říká, že soud zahájí řízení ex offio bezodkladně poté, co se dozví o skutečnostech, která jsou rozhodná pro vedení řízení podle ZŘS. Ve spojení ustanovení § 466 ZŘS, které vymezuje řízení ve věcech péče soudu o nezletilé v té širší rovině, a ust. § 468 ZŘS, které vymezuje řízení, jež mohou být zahájena jen na návrh státního zástupce, resp. nezletilého nebo jeho zákonného zástupce plyne, že rozhodování o péči o dítě a jeho výživy je možno zahájit nejen na návrh, ale může jej zahájit i soud sám z úřední povinnosti. O rozhodných skutečnostech, které povedou k zahájení řízení ex offio, se soud dozví z podnětu např. správního úřadu, právnické osoby nebo jiného člověka, nebo mohou takové skutečnosti vyvstat i z jiného soudního řízení,²⁰² příp. z vadného návrhu na zahájení takového řízení, které soud pak bude považovat za podnět zahájení řízení z úřední povinnosti.²⁰³ Usnesení, kterým se řízení ve věci samé zahajuje, se doručuje účastníkům řízení, přičemž proti němu není odvolání přípustné.²⁰⁴

Dnem zahájení řízení ex offio je den vydání usnesení soudu o zahájení řízení, zatímco je-li řízení zahajováno na návrh, je jím den, kdy takový návrh soudu došel.²⁰⁵ Pro řízení ve věci samé je příslušný obecný soud dítěte, kterým je podle ust. § 4 odst. 2 ZŘS soud, v jehož obvodu má dítě své bydliště. Účastníky řízení budou podle ust. § 6 odst. 1 ZŘS navrhovatel a ten, o jehož právech nebo povinnostech má být v řízení jednáno. Vždy je jím nezletilé dítě, jeho rodiče a příp. tedy navrhovatel. Soud je také ze své úřední povinnosti povinen přibrat, resp. ukončit účast v řízení osobě, které se věc týká, resp. netýká, tzn. o jejíž práva a povinnosti jde, resp. nejde.

Řízení o péči o nezletilé děti je ovládáno principem materiální pravdy a zásadou vyšetřovací, kdy soud je sám ze své úřední povinnosti povinen zjišťovat skutečnosti důležité pro rozhodnutí, a nejenom vycházet z těch důkazů, které mu navrhnou účastníci.²⁰⁶ Princip materiální pravdy se projevuje např. i v tom, že zde nelze uplatnit fikci

²⁰² Důvodová zpráva k ZŘS.

²⁰³ ŠÍNOVÁ, R. a kol. Řízení ve věcech rodinněprávních v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. 1. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 186.

²⁰⁴ Ust. § 13 odst. 3 ZŘS.

²⁰⁵ Ust. § 82 odst. 1 OSŘ.

²⁰⁶ Ust. § 20 ZŘS.

uznání nebo prokázání určitých skutečností, nedostavil-li by se účastník k jednání či nepodal by písemné vyjádření k výzvě soudu.

S ohledem na to, že řízení o péči o dítě je vedeno především zásadou ochrany jeho subjektivních práv a nejlepšího zájmu, bude se soud v průběhu řízení snažit o to, aby rodiče nezletilého společně hledali a našli smírné řešení. Obecná možnost účastníků uzavřít dohodu o předmětu řízení je zakotvena v ust. § 10 odst. 1 ZŘS. Podle tohoto ustanovení mohou účastníci uzavřít dohodu, jejímž obsahem je hmotněprávní jednání účastníků, které se činí v průběhu soudního řízení v rámci procesního úkonu. Tato dohoda pak může s ohledem na ust. § 545 odst. 1 OZ vyvolat právní následky, které jsou v ní obsaženy.²⁰⁷

Rozhodnutí soudu je tedy možné nahradit právě touto dohodou, kterou soud musí nejprve schválit. Dohoda týkající se péče soudu o nezletilé,²⁰⁸ která se uzavírá pouze mezi rodiči, má pak speciální úpravu. Podaří-li se mezi rodiči uzavřít dohodu o úpravě poměrů dítěte, bude-li o této dohodě sepsán protokol, přičemž tato dohoda bude pro dítě zároveň přínosná i co se týká jeho budoucnosti, soud ji rozsudkem schválí. Nejčastěji se budou dohody uzavírat v otázce výkonu rodičovské odpovědnosti podle ust. § 906 odst. 2 OZ a při určení výživného podle ust. § 923 OZ. Je nutné od těchto dohod odlišit dohodu podle ust. § 891 OZ, ve které si rodiče upravují styk dítěte s tím rodičem, který jej ve své péči nemá. Takovou smlouvu pak soud schvalovat nemusí a taková dohoda ani není exekucním titulem pro výkon rozhodnutí.

Dalšími způsoby, kterými soud usiluje o smírné řešení mezi rodiči, jsou institut mimosoudního smírného nebo mediačního jednání, rodinná terapie nebo setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie.²⁰⁹ Tyto povinnosti může soud uložit rodičům na dobu i 3 měsíců, přičemž při rozhodování o vhodnosti toho kterého opatření si soud zajistí názor orgánu, který vykonává sociálně-právní ochranu dítěte.

Nezletilé dítě v občanském soudním řízení musí být vždy zastoupeno. Právo jej zastupovat mají oba jeho rodiče, nastala-li by však v řízení situace, že oba rodiče jsou účastníky takového řízení, popř. hrozí-li z jiného důvodu střet zájmů rodiče s dítětem nebo mezi oběma rodiči, soud dítěti podle ust. § 892 OZ ve spojení s ust. § 469 odst. 1

²⁰⁷ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 15.

²⁰⁸ Ust. § 476 ZŘS.

²⁰⁹ Ust. § 474 odst. 1 ZŘS.

ZŘS ustaví kolizního opatrovníka, kterým je zpravidla OSPOD, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí²¹⁰ nebo advokát. Při ustanovení advokáta jako opatrovníka však mohou nastat jisté problémy.

Advokát, který je opatrovníkem dítěte a jako takový by měl vždy hájit nejlepší zájem blaha dítěte, není podle ust. § 55 odst. 5 ZOSPOD oprávněn k tomu, aby nahlédl do spisové dokumentace vedené o dítěti. Zde tedy nastává problematická situace, která by mohla mít za důsledek porušení procesní rovnosti mezi účastníky, jelikož je to právě advokát, který vykonává za nezletilého procesní práva, jeho jménem činí všechny procesní úkony a zastupuje dítě až do úplného skončení věci. Bylo-li by mu odpíráno do dokumentace nahlédnout, nemohl by svou povinnost vykonávat řádně, např. by nebyl plně informovaný o situaci a nemohl by klást otázky ostatním účastníkům řízení. Z Rozhodování Ústavního soudu se však při interpretaci právních předpisů klaní k výkladu teleologickému, kdy je potřeba sledovat účel zákona, jeho historii, vznik a systematickou souvislost. V tomto případě lze tedy dospět k takovému závěru, že i advokát, ačkoli není taxativně uveden jako subjekt oprávněný nahlížet do spisu dítěte, oprávněn tak činit, a to v zájmu zachování práv dítěte.²¹¹

Sociální pracovník v tom případě pak vykonává v rámci svého povolání hned několik úloh najednou. Zejména poskytuje podporu a informace rodičům, pomáhá s řešením problémů, které se v rodině vyskytnou, nabízí rodině informace o mediaci nebo o rodinné terapii. Orgán sociálně-právní ochrany dětí se ale také může stát tzv. kolizním opatrovníkem dítěte. V praxi bývá ustavován především právě v řízeních o péči a výživě nezletilých dětí.

Soud bude ve věci samé o péči a výživě dětí rozhodovat rozsudkem²¹², a to s co největším urychlením,²¹³ aby tak bylo zamezeno negativnímu dopadu na dítě, jakož i na jeho vztah s rodiči. Je tedy nutno věc projednat bez zbytečných průtahů, přičemž soud by měl hlídat i situace, kdy účastník může svými procesními úkony řízení šikanózně protahovat. Může se jednat např. o námitku podjatosti podle ust. § 15b odst. 1 OSŘ, kdy soud v takovém případě musí věc předložit s vyjádřením soudců svému nadřízenému

²¹⁰ Ust. § 470 ZŘS říká: „Jde-li o věci se vztahem k cizině, může být zmocněncem účastníka Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.“

²¹¹ HILŠEROVÁ, E. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD? Dostupné online na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/muze-advokat-jako-soudem?browser=mobi> (19.6.2017).

²¹² Ust. § 471 odst. 1 ZŘS.

²¹³ Ust. § 471 odst. 2 ZŘS.

soudu, čímž by mohlo docházet ke zbytečným průtahům. Podle odstavce 2 téhož ustanovení ale soud takovou věc nadřízenému soudu nepředloží, uplatil-li námitku účastník před nebo v průběhu jednání, při němž byla věc rozhodnuta, a má-li soud zároveň za to, že námitka nebyla důvodná. Při rozhodování bude soud sledovat nejlepší zájem dítěte, jak i plyne z článku 3 Úmluvy o právech dítěte.²¹⁴

Při rozhodování ve věcech péče o děti se soud řídí mnoha faktory, přičemž postupuje tak, aby rozhodnutí odpovídalo zájmu dítěte a bere ohledy na jeho osobnost, a to s důrazem na jeho „*vlohy a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, v němž má dítě napříště žít, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám. Soud vezme vždy v úvahu, který z rodičů dosud o dítě řádně pečoval a řádně dbal o jeho citovou, rozumovou a mravní výchovu, jakož i to, u kterého z rodičů má dítě lepší předpoklady zdravého a úspěšného vývoje.*“²¹⁵ Hlediskem rozhodování je i „*právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi, na právo druhého rodiče, jemuž dítě nebude svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti, dále soud bere zřetel rovněž ke schopnosti rodiče dohodnout se na výchově dítěte s druhým rodičem.*“ Soud pak na základě vyhodnocení všech faktorů rozhodne o tom, zda bude dítě svěřeno do péče jen jednoho rodiče, do střídavé péče, která obnáší to, že rodiče žijí každý na jiné adrese a dítě u každého z nich tráví určitou dobu (např. týden u jednoho rodiče a týden u druhého), nebo do péče společné, jakož i do péče jiné osoby než rodiče, bylo-li by to v zájmu dítěte.²¹⁶ Do společné péče může být dítě svěřeno jen za podmínky, souhlasí-li s tím oba rodiče. Taková situace nastane například v případech, kdy se rodiče rozvádějí, ale stále spolu žijí a do budoucna bytové podmínky nechtějí měnit.

V rozsudku, který je titulem pro výkon rozhodnutí (tedy exekucním titulem) se určí, do čí péče bude dítě svěřeno a v případě, že probíhá řízení o rozvod manželství, soud určí, zda se uvedeným způsobem dítě svěřuje do péče určené osoby jen na dobu po rozvodu manželství nebo i na dobu, kdy rodiče sice žijí odděleně, ale rozvedeni zatím nejsou. Je nutné, aby soud ve výroku rozsudku společně s úpravou péče o dítě rozhodl

²¹⁴ Národní strategie ochrany práv dětí. Právo na dětství. Dostupné online na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf> (4.6.2017).

²¹⁵ Ust. § 907 odst. 2 OZ.

²¹⁶ Ust. § 907 odst. 1 ZŘS.

vždy i o stanovení výše výživného. Výživné pro nezletilé dítě je zakotveno v ust. § 919 OZ, podle kterého nežijí-li spolu rodiče dítěte a nedošlo mezi nimi k dohodě o vyživovací povinnosti, nebo spolu žijí, ale jeden z nich vyživovací povinnost neplní, soud bude rozhodovat o takové výši sám. Ve výroku rozsudku má soud možnost také rozhodnout o úpravě styku s dítětem, ale pouze za předpokladu, že rodiče se spolu nedohodli, jak se dítě bude s tím, kterému nebylo svěřeno do péče, stýkat.²¹⁷ Je-li to v zájmu dítěte, může soud rozhodnout o tom, že právo osobně se s dítětem stýkat bude omezeno, resp. zakázáno.²¹⁸

Výrok soudního rozhodnutí by mohl za určité situaci znít tedy například takto: „*Nezletilý Adam Vomáčka, nar. 16.12.2010, se po rozvodu svěřuje do péče otce. Matka je povinna přispívat na výživu nezletilého Adama měsíčně částkou 2.500,- Kč splatnou vždy do každého 5. dne v měsíci předem k rukám otce počínaje dnem právní moci rozsudku o rozvodu manželství. Styk matky s nezletilým Adamem se upravuje tak, že matka si každý sudý týden v roce nezletilého Adama vyzvedne v bydlíšti otce, a to vždy v pátek v 15 hod, a odevzdá jej otci zpět v neděli v 16 hod.*“ S ohledem na možnost soudu přisoudit účastníkům něco jiného nebo přisoudit více, než čeho se domáhají,²¹⁹ může soud upravit vztahy mezi účastníky i jinak, než bylo původně navrženo.

Účastníci o tom však musí být předem poučeni, aby se tak soud vyhnul překvapivému rozhodnutí,²²⁰ které by mohlo mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci. Soud může rozhodnout i tak, že ve výroku rozhodnutí schválí dohodu rodičů, ledaže by nebyla v souladu se zájmy dítěte (ust. § 906 odst. 2 OZ). Kromě odůvodnění a poučení o opravných prostředcích soud v rozsudku musí účastníky dále poučit podle ust. § 502, § 503 a § 504 ZŘS o možném výkonu rozhodnutí a způsobech jeho provedení.

Nabyli-li rozsudek soudu právní moci, zakládá překážku věci pravomocně rozhodnuté a může být změněn jen, pokud to zákon předpokládá. V případě výkonu povinností a práv z rodičovské odpovědnosti a výživného se zde uplatní tzv. výhrada změny poměrů. Clausula rebus sic stantibus,²²¹ v překladu „za předpokladu, že věci zůstanou tak, jak jsou“, je doktrína, která umožňuje, aby pravomocná rozhodnutí mohla být v budoucnu změněna nebo zrušena. K takové změně dochází, když poměry, které tu

²¹⁷ Ust. § 891 odst. 1 OZ.

²¹⁸ Ust. § 891 odst. 2 OZ.

²¹⁹ Ust. § 26 ZŘS.

²²⁰ Srov. ust. § 118a odst. 1 až 3 OSŘ ve spojení s ust. § 205 odst. 2 písm. c) OSŘ.

²²¹ Ust. § 475 ZŘS.

byly v době, kdy soud ve věci rozhodoval, se změnily, a tato změna není jen dočasná, nýbrž podstatná.²²²

Proti rozhodnutí soudu je také možné podat odvolání podle úpravy v obecné části ZŘS, a to s výjimkou rozsudku, kterým soud schválil dohodu rodičů. Proti takovému výroku, jímž byla dohoda schválena, není možné odvolání,²²³ a to z toho důvodu, že na rodiče se hledí jako na účastníky, kterým bylo v dané věci plně vyhověno, takže není vhodné jím založit subjektivní přípustnost k podání opravného prostředku.²²⁴ Co se týká dovolání, jakožto mimořádného opravného prostředku, není možné jej podat, s výjimkou rozsudku, kterým se omezuje nebo zbavuje rodičovská odpovědnost, nebo se pozastavuje nebo omezuje její výkon. Lze podat i žalobu pro zmatečnost a žalobu na obnovu řízení, ale soud vázán mezemi navrhovatele nebude, jelikož jde o takové řízení, které lze zahájit i bez návrhu.

4.2.2 Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé

Exekucním titulem pro výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti je soudní rozhodnutí nebo soudem schválená dohoda o péči o dítě a případně o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení (dále také jako „rozsudek“). Poučení o tom, že rozsudek ve věcech péče o nezletilé může být vymáhán ve vykonávacím řízení, vydává příslušný soud, kterým je nejčastěji soud rozhodující jako soud prvního stupně, přičemž bylo-li o péči rozhodnuto až v odvolacím řízení, poučuje takto ve svém rozsudku soud odvolací. Poučení může vypadat například následovně: *„Soud nařídí výkon rozhodnutí uložením pokuty tomu, kdo neplní dobrovolně soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o výchově nezletilých dětí, popřípadě o úpravě styku s nimi, do výše 50 000,- Kč, a to i opakovaně. Je-li to účelné, může mu soud nařídit první setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin, nebo setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie (jde-li o styk s nezletilým, musí poučení obsahovat ještě možnost soudu stanovit plán navykacího režimu nebo rozhodnout o povinnosti vykonávat styk pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí). Zůstane-li výše uvedený postup bezvýsledný, nebo zřejmě nemůže vést ke splnění povinnosti, nařídí soud výkon rozhodnutí odnětím dítěte proti tomu, u koho podle*

²²² ŠÍNOVÁ, R. a kol. Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 194.

²²³ Tamtéž.

²²⁴ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ, A. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde, 2014, s. 459.

rozhodnutí nebo dohody nemá být, a jeho předání tomu, komu bylo podle rozhodnutí nebo dohody svěřeno (nebo má být navraceno), anebo tomu, komu rozhodnutí nebo dohoda přiznávají právo na styk s dítětem po omezenou dobu.“²²⁵ Je-li rozsudkem stanovená určitá povinnost, měli by se podle toho rodiče chovat. V praxi se však bohužel stává, že spory mezi rodiči nekončí rozhodnutím soudu o úpravě poměrů dítěte, ale z důvodu neplnění rozsudku na straně jednoho či obou rodičů dochází k situaci, kdy se rodič obrací na soud s návrhem na zahájení výkonu rozhodnutí. Soud má v takové situaci na výběr několik možností, jak postupovat, vždy tak ale bude činit v souladu se zájmy nezletilého dítěte a s ohledem na jeho osobnost a jedinečnost.

Hmotněprávní úprava v občanském zákoníku²²⁶, která vychází z článku 9 a 18 Úmluvy o právech dítěte, přiznává ze zásady recipročního vztahu mezi rodiči a dětmi nezletilému dítěti, které je v péči jednoho rodiče, právo na styk s druhým rodičem, jakož i povinnost rodiče tento styk druhému rodiči umožnit. Styk rodiče a dítěte však může být za určité situace soudem omezen nebo dokonce i zakázán, přičemž je i možné, aby takový styk byl podmíněn např. nuceným dohledem ze strany orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Soud může také určit podmínky styku, zejména místo, kde k němu má dojít, jakož i určit osoby, které se smějí, popřípadě nesmějí styku účastnit. Rodič, který má dítě v péči, je povinen dítě na styk s druhým rodičem řádně připravit, styk dítěte s druhým rodičem řádně umožnit a při výkonu práva na osobní styk s druhým rodičem spolupracovat.

Výkon rozhodnutí o péči o nezletilé děti je speciálně upraven v ust. § 500 až 510 zákona o zvláštních řízeních soudních. Oproti úpravě výkonu usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření upravujícího poměry dítěte, kdy je nezbytné co nejrychleji zasáhnout na ochranu dítěte, které se může nacházet v nebezpečné situaci, je výkon rozhodnutí ve věci samé o péči o nezletilé děti v trochu jiném postavení. Nemusí zde nutně docházet k situacím, které potřebují co nejrychlejší řešení úpravy poměrů dítěte, protože v těchto případech se dítě většinou nenachází v bezprostředním ohrožení života, zdraví nebo psychického vývoje. Je zde dán větší prostor pro uplatnění dalších nástrojů a postupů, které si kladou za cíl dovést povinného k dobrovolnému splnění jemu

²²⁵ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 951.

²²⁶ Ust. § 888 OZ.

uložené povinnosti, a to ještě před tím, než by bylo nutné přikročit ke krajnímu řešení, kterým je odnětím dítěte.²²⁷

I přesto je ale nutné trvat na efektivním a rychlém plnění uložené povinnosti, například v případech mezinárodních únosů dětí. Je tedy nutné každý případ posuzovat individuálně a vždy vybrat takové způsoby provedení výkonu rozhodnutí, které budou vhodné a účinné v tom kterém případě. V zákoně o zvláštních řízeních soudních jsou upraveny způsoby, jakými lze cílit na splnění povinnosti uloženého v rozsudku.

Exekuční tituly pro výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních může vymáhat pouze soud, jak již bylo zmíněno dříve. Výjimku v tomto případě tvoří vymáhání rozhodnutí ukládající vyživovací povinnost pro nezletilé děti.

Zákon o zvláštních řízeních soudních upravuje v případě vymáhání výživného pro nezletilé dítě speciálně několik aspektů.

Tím prvním je změněná místní příslušnost, když o nařízení a provedení výkonu rozhodnutí, jakož i o činnosti soudu před nařízením, rozhoduje obecný soud nezletilého, kterým je podle ust. § 3 odst. 1 ZŘS okresní soud, resp. podle ust. § 4 odst. 2 ZŘS je to soud, v jehož obvodu má dítě na základě dohody obou rodičů neb o na základě rozhodnutí soudu, popř. podle jiných rozhodujících skutečností své bydliště. Nepoužije se ust. § 467 odst. 2 ZŘS, které upřednostňuje ve věcech péče soudu o nezletilé před řešením místní příslušnosti co nejrychlejší a efektivní zákrok soudu.²²⁸ Druhým aspektem je možnost změny místně příslušného soudu, je-i to v zájmu dítěte. Třetím aspektem je, že v rozsudku o stanovení výše výživného nemá soud povinnost účastníky poučovat o možnostech výkonu rozhodnutí a o způsobech jeho provedení.²²⁹

Jelikož se jedná o rozsudek obligatorně předběžně vykonatelný²³⁰ podle ust. § 473 písm. a) ZŘS, počne lhůta ke splnění povinnosti běžet od okamžiku, kdy bude takový rozsudek tomu, kdo má plnit, doručen.²³¹ Ještě před samotným nařízením výkonu rozhodnutí může účastník požádat soud, aby mu pomohl zjistit bydliště povinného.²³²

²²⁷ WINTEROVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. 5. aktualizované vydání doplněné o předpisy evropského práva. Praha: Linde Praha, 2008, s. 175.

²²⁸ SVOBODA, K. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 1012.

²²⁹ Ust. § 472 ZŘS.

²³⁰ Naopak tzv. fakultativní předběžná vykonatelnost může být vyslovena jen na návrh, a to podle subsidiárního ust. § 162 odst. 2 OSŘ, které dovoluje účastníku, kterému by jinak hrozilo nebezpečí těžko nahraditelné nebo značné újmy, takový návrh podat.

²³¹ Ust. § 160 odst. 4 ZŘS.

²³² Ust. § 260 odst. 1 OSŘ, ust. § 513 ZŘS.

Pokud oprávněný využije postup podle exekučního řádu a podá exekuční návrh, bude soudní exekutor postupovat v případě zjišťování bydliště povinného sám, a to podle ust. § 33 a násl. EŘ. Při vymáhání exekučního titulu bude soud postupovat podle občanského soudního řádu, resp. podle exekučního řádu.

Způsoby výkonu rozhodnutí, resp. exekuce jsou podle ust. § 258 odst. 1 OSŘ srážky ze mzdy, přikázání pohledávky, správa nemovité věci, prodej movitých a nemovitých věcí, postižení závodu, jakož i zřízení soudcovského zástavního práva k nemovitým věcem. V případě podání exekučního návrhu je možné exekuci provést podle ust. § 59 odst. 1 EŘ srážkami ze mzdy a jiných příjmů, přikázáním pohledávky, prodejem movitých a nemovitých věcí, postižení závodu, správou nemovité věci, a pozastavením řidičského oprávnění. Právě posledně jmenovaný způsob je možný pouze v případě vedení exekuce: „*Exekuční příkaz k pozastavení řidičského oprávnění povinného může exekutor vydat pouze tehdy, jestliže je v exekuci vymáhán nedoplatek výživného na nezletilé dítě.*“²³³ Tento způsob exekuce je velmi zvláštním zásahem do práv povinného, přičemž se tak musí dít vždy jen za předpokladu, že je to v nejlepším zájmu dítěte. Proto je v každém stádiu exekučního řízení znovu ověřováno, zda podmínky pro pozastavení řidičského oprávnění stále trvají, a pokud ne, je nutné exekuční příkaz zrušit. Možnost zrušit tento exekuční příkaz má exekutor kdykoli za jeho trvání.

V souvislosti s výše uvedeným způsobem je nutné zmínit, že pokud povinný uspokojuje své životní potřeby, resp. životní potřeby osob, ke kterým má vyživovací povinnost, činností, ke které potřebuje řidičské oprávnění, exekutor i tehdy exekuční příkaz zruší.²³⁴ Tento způsob vedení exekuce je v praxi hojně využíván z důvodu svého vysokého motivačního charakteru a vysoké účinnosti, kdy spousta povinných osob nakonec spolupracovat s oprávněnými osobami začala.²³⁵

Odhlédneme-li od vymáhání výživného pro nezletilé děti, tak co se týká aktivní legitimace k zahájení vykonávacího řízení o péči o děti, přikláním se k názoru soudce Krajského soudu v Plzni, který při své rozhodovací činnosti vychází z toho, že i po 1.1.2014 lze vykonávací řízení ve věcech péče o nezletilé zahájit ex offo.²³⁶ Do

²³³ Ust. § 71a EŘ

²³⁴ KASÍKOVÁ, M. a kol. Exekuční řád. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017, s. 522.

²³⁵ GINTER, J. Exekuce na řidičáky už přiměly stovky otců platit výživné. Dostupné online na: <https://www.novinky.cz/finance/332707-exekuce-na-ridicaky-primely-stovky-otcu-platit-vyzivne.html> (22.6.2017).

²³⁶ Komentář JUDr. Karla Svobody, Ph.D. k usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 14.12.2015, sp. zn. 13 Co 377/2015.

31.12.2013 vycházel soud ze zákonné úpravy v ust. § 272 odst. 1 OSŘ, které vylučovalo použití ustanovení o výkonu rozhodnutí podle ust. § 252 až 269 OSŘ pro výkon rozhodnutí týkající se péče o nezletilé děti. Tímto bylo tedy vyloučeno i použití ust. § 261 odst. 1 OSŘ, podle kterého je možné zahájit výkon rozhodnutí jen na návrh.²³⁷ Přestože zákon o zvláštních řízeních soudních žádné takové ustanovení neobsahuje, lze s ohledem na úpravu v ust. § 501 až 504 ZŘS, které zevrubně sdělují, jak bude soud po zahájení vykonávacího řízení postupovat, vycházet z toho, že byla-li soudu udělena takováto moc nad vykonávacím řízením, jistě nebylo úmyslem zákonodárce docílit možnosti provádět výkon rozhodnutí jen na návrh.²³⁸ S jeho názorem se neztotožňuje například JUDr. Petr Smolík, Ph.D., který říká, že výkon rozhodnutí ve věci péče o nezletilé děti, resp. o úpravě styku dítěte a rodiče, je možné zahájit zásadně jen na návrh, přičemž po nařízení pak postupuje soud již ze své úřední povinnosti.²³⁹ V zákoně o zvláštních řízeních soudních totiž zákonodárce možnost zahájit výkon rozhodnutí i z úřední povinnosti výslovně zakotvil pouze u zvláštního předběžného opatření o ochraně proti domácímu násilí a u zvláštního předběžného opatření o úpravě poměrů nezletilého dítěte. Ustanovení o výkonu, tedy § 500 až 510 ZŘS, jsou postavena tak, že se jedná o speciální, na obecné části ZŘS nezávislou pasáž. Z tohoto důvodu by se pak nepoužilo ust. § 13 ZŘS, podle kterého se řízení zahajuje i bez návrhu, není-li zákonem stanoveno, že jej lze zahájit jen na návrh.²⁴⁰

V rámci vykonávacího řízení bude volba toho nejvhodnějšího způsobu vedení soudního výkonu záviset na posouzení soudu, i pokud je řízení zahájeno na návrh oprávněné osoby. K tomuto dodávám, že materiálně nebude vykonatelný ten rozsudek, kterým bylo oprávněné osobě přiznáno právo na styk s nezletilým dítětem v pravidelných intervalech a povinné osobě uložena povinnost styk v tomto rozsahu umožnit, aniž bylo specifikováno, od kterého okamžiku bude takto upravený styk realizován.²⁴¹ Předběžně vykonatelnými rozsudky ve věci samé ve věcech péče o nezletilé podle ust. § 466 ZŘS pak budou ty rozsudky, kterými se prodlužuje trvání výchovného opatření s dočasným

²³⁷ Tamtéž.

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 999.

²⁴⁰ Komentář JUDr. Karla Svobody, Ph.D. k usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 14.12.2015, sp. zn. 13 Co 377/2015.

²⁴¹ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ A. a kol. Civilní právo procesní: Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. Praha: Leges, 2015, s. 176.

odnětím dítěte z péče rodičů nebo jiného člověka, rozsudky o vyživovací povinnosti a v případě mezinárodních únosů.

Způsoby, kterými lze povinnost stanovenou v rozsudku vymáhat, jsou v zákoně o zvláštních řízeních soudních seřazeny vzestupně podle míry závažnosti a jde zejména o způsoby, kterými je povinný donucován k plnění mu uložených povinností. Pro účely snadnější orientace v textu budu výkon rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé rozdělovat třech fází. V první fázi se soud nejprve snaží vést povinného smírnou cestou k dobrovolnému splnění jemu uložené povinnosti, přičemž využívá výzvu ke splnění povinnosti a žádost adresovanou orgánu sociálně-právní ochrany dětí. V druhé fázi pak soud přistupuje k nařízení výkonu rozhodnutí, a to formou usnesení, ve kterém volí jeden ze způsobů výkonu rozhodnutí taxativně vypočtených v zákoně ZŘS. Ve třetí fázi dochází pak k vlastnímu provedení výkonu rozhodnutí, a to základními dvěma způsoby, kterými jsou ukládání pokut a odnětí dítěte.

Jako jednu z prvních reakcí, přičemž se jedná i o tu nejmírnější, kterou soud má k donucení povinného k plnění povinností v rozsudku mu uložených, je výzva ke splnění povinnosti. Zákon²⁴² říká, že nebyl-li ten, jemuž byla rozsudkem soudu stanovena určitá povinnost, v takovém rozsudku poučen o následcích nesplnění stanovených povinností, soud takovou osobu obligatorně ještě před nařízením výkonu rozhodnutí vyzve, aby takový rozsudek plnila, a poučí ji o možnosti výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte, což jsou dva základní způsoby výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé děti. Tato povinnost vychází z poučovací povinnosti soudu, který vždy musí v rozsudcích, které se týkají styku s dítětem, úpravy péče o něj nebo jedná-li se o rozsudek ve věci navrácení dítěte v případech mezinárodních únosů, informovat účastníky o možnosti výkonu rozhodnutí a způsobech jeho provedení.²⁴³ Bez takové výzvy by vykonávací řízení nemohlo být provedeno.²⁴⁴

Proti výzvě není možný opravný prostředek, neboť se nejedná o soudní rozhodnutí.²⁴⁵ Teprve je-li výzva bezvýsledná, přistoupí soud k nařízení výkonu rozhodnutí ukládáním pokut, kdy proti realizaci výkonu rozhodnutí již odvolání podáno být může.²⁴⁶ Výzvou ke splnění povinnosti soud vyzve povinnou osobu také v případě,

²⁴² Ust. § 501 odst. 1 ZŘS.

²⁴³ Ust. § 472 ZŘS.

²⁴⁴ Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 26.1.2004, sp. zn. 30 Co 604/2003.

²⁴⁵ Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10.10.1997, sp. zn. 6 Co 2499/97.

²⁴⁶ Tamtéž.

kdy v rozsudku sice poučena byla, ale ze zvláštních důvodů, které soud vždy posoudí vzhledem k okolnostem toho kterého případu, má soud za to, že taková výzva je účelná. V tomto druhém případě je tak již na uvážení soudu, zda výzvu jako způsob, který je způsobilý donutit povinného k plnění povinností, zašle nebo nikoli. V tomto případě nezaslání výzvy nebrání nařízení výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte. Výzva ke splnění povinnosti naplňuje požadavek na preventivní a výchovnou roli soudu, který by měl vést účastníky k plnění jejich povinností tak, aby se zabránilo nutnosti vedení výkonu rozhodnutí.²⁴⁷ Soud tedy ve výzvě toho, kdo dobrovolně neplní rozsudek, vyzve, aby tak učinil a dále jej poučí o možnosti výkonu rozhodnutí ukládáním pokut nebo odnětím dítěte. Soud povinného také může poučit o tom, že bude-li takový výzva učiněna dvakrát a vždy skončí bezvýsledně, může dojít k naplnění skutkové podstaty trestného činu maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání.²⁴⁸

V průběhu řízení, jehož subjektem jsou nezletilé děti, soud úzce spolupracuje s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a klade při své činnosti důraz na preventivní a výchovné působení na povinného. V rámci této spolupráce je soudu umožněno využít dalšího prostředku k donucení povinné plnit výrok rozsudku, a tou je žádost adresovaná orgánu sociálně-právní ochrany dítěte.²⁴⁹ Soud v ní žádá sociálního pracovníka, aby působil na povinného a vedl jej k dobrovolnému plnění rozsudku, neboť by tím mohlo být zabráněno nařízení výkonu rozhodnutí. Role sociálního pracovníka je v této fázi velmi důležitá, jak zdůraznil i Ústavní soud ve svém nálezu: „*Soud mohl podle § 272 odst. 3 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění tehdejších předpisů, (dále jen "o. s. ř.") požádat příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, aby vedl rodiče k dobrovolnému plnění soudního rozhodnutí, aniž by musel nařizovat výkon rozhodnutí. Orgán sociálně-právní ochrany dětí pak mohl uložit rodičům povinnost využít pomoc odborného poradenského zařízení. Pokud si totiž soudní moc činí nárok na zasahování do intimních rodinných vztahů, pak by měl být soud kreativní a usilovat o naplnění účelu řízení – v daném případě posílení vztahu otce s nezletilým při současném respektování nejlepšího zájmu dítěte. Smírné řešení je vždy efektivnější než donucovací prostředky.*“²⁵⁰

²⁴⁷ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 996 až 997.

²⁴⁸ Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22.8.2006, sp. zn. 11 Tdo 1582/2005.

²⁴⁹ Ust. § 501 odst. 2 ZŘS.

²⁵⁰ Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 5.1.2012, sp. zn. II. ÚS 3765/11.

Soud se tedy snaží přimět povinného k dobrovolnému splnění povinností, které dosud plněny nebyly, a to s ohledem na nejlepší zájmy nezletilého dítěte.

Další fází, které ale nemusí předcházet výzva ani žádost, je nařízení výkonu. Jak je uvedeno výše, řízení lze zahájit na návrh, ale i bez něj. V tu chvíli již soud nařizuje, a to buď na návrh²⁵¹ aktivně legitimované osoby, anebo z úřední povinnosti, výkon rozhodnutí proti tomu, kdo neplní rozsudek ve věcech péče o nezletilé děti dobrovolně. Po podání návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí, kdy soud daný návrh přezkoumá a dále postupuje z úřední povinnosti, či v případě zahájení ex offo, soud zahájí vykonávací řízení vydáním usnesení o zahájení řízení, a to podle ust. § 1 ZŘS a ust. § 167 OSŘ.

Usnese-li se soud na tom, že k porušení povinnosti ze strany povinného nedošlo, resp. došlo, ale z objektivních příčin (např. dítě onemocnělo, takže nemohlo být předáno druhému rodiči), soud návrh na nařízení výkonu rozhodnutí zamítne. Doručení, právní moc a vykonatelnost tohoto usnesení bude záležet na způsobu výkonu, který v něm bude obsažen. Proti tomuto usnesení je již odvolání přípustné,²⁵² přičemž aktivně legitimován k podání odvolání bude každý účastník, kterému nebylo usnesením zcela nebo zčásti vyhověno.²⁵³ Vydá-li usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí, určí soud dítěti opatrovníka.

Třetí fází výkonu ve věcech péče o nezletilé je jeho provedení. Vlastní výkon v těchto případech bude prováděn zvláštními způsoby podle ZŘS, resp. i podle OSŘ či EŘ, půjde-li o vymáhání výživného pro nezletilé dítě. V následující části práce budou postupně rozebrány způsoby výkonu rozhodnutí, kterými jsou výkon dalších opatření, ukládání pokut a odnětí dítěte.

Výkon rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé je specifickou sférou činnosti soudu. Jde o vztahy, vazby a záležitosti mezi rodinnými příslušníky, osobami blízkými a na sobě velmi často závislými. Je velmi důležité zvolení toho správného způsobu výkonu rozhodnutí v tom kterém případě, aby nedošlo k necitlivému narušení rodinných vazeb nebo k jejich zničení. Právě z těchto důvodů je soudu zákonem o zvláštních řízeních soudních umožněno vedle výkonu rozhodnutí ukládáním pokut a odnětím dítěte nařídít povinnému ještě další opatření. Tato opatření, která jsou uvedena v ust. § 503 ZŘS, se opírají se o základní princip v obecném ust. § 9 ZŘS, podle kterého se soud snaží vést

²⁵¹ Návrh musí splňovat obecné podmínky v ust. § 42 odst. 4 OSŘ.

²⁵² Ust. § 202 OSŘ a contrario ve spojení s ust. § 1 ZŘS.

²⁵³ WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ A. a kol. Civilní právo procesní: Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. Praha: Leges, 2015, s. 177 až 178.

účastníky řízení k nalezení smírného řešení. Místně příslušným soudem bude v těchto případech obecný soud dítěte, tedy podle ust. § 4 odst. 2 ZŘS to bude soud v místě, kde má nezletilý své bydliště. Soud o těchto tzv. dalších opatřeních bude rozhodovat usnesením. Jestli je proti těmto usnesením přípustné odvolání, nebo ne, není zcela jasné. Odborná literatura řeší tuto problematiku jen velmi málo a názory se různí. Já se přikláním k názoru, že tak, jako není možné se odvolat proti nařízenému setkání s mediátorem podle občanského soudního řádu, není ani v tomto případě odvolání na místě. Navíc jsou tato další opatření v praxi spíše významnými rozšířeními faktického provedení výkonu rozhodnutí.²⁵⁴

Alternativními metodami pro řešení rodinného konfliktu ve věcech péče o nezletilé, tedy tzv. dalšími opatřeními, jsou:

- nařízení prvního setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin,
- nařízení povinnému setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie,
- stanovení plánu navykacího režimu,
- uložení povinnosti osobám, mezi kterými má být styk realizován, styk vykonávat pod dohledem orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Jako první alternativní metodu uvádí ZŘS setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin. Podíváme-li se na úpravu do subsidiárního právního předpisu, zjistíme, že ve sporném řízení nalézacím má soud tuto možnost v ust. § 100 odst. 2 nebo § 114c odst. 3 písm. d) OSŘ, kdy může účastníku nařídit první setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin. Také v zákoně o zvláštních řízeních soudních je v průběhu nalézacího řízení ve věcech péče o nezletilé soudu umožněno uložit rodičům účast na mimosoudním smířčím nebo mediačním jednání nebo rodinné terapii, a to na dobu nejdéle 3 měsíců, nebo jim může nařídit setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie. V rámci výkonu rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé je pak z hlediska uložení prvního setkání s mediátorem stěžejní ust. § 503 odst. 1 písm. a) ZŘS, který umožňuje soudu nařídit povinnému první setkání s mediátorem v rozsahu 3 hodin. Nařízení setkání s mediátorem

²⁵⁴ TOMEŠOVÁ, J. Výkon rozhodnutí soudu úpravě styku s nezletilými dětmi. Dostupné online na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vykon-rozhodnuti-soudu-o-uprave-styku-s-nezletilymi-detmi> (23.6.2017).

má toliko informativní povahu a jeho cílem je seznámit povinného s principy a průběhem mediace samotné a důsledky, které z případně uzavřené mediační dohody plynou.²⁵⁵

Mediací jako takovou se pak rozumí, podle ust. § 2 písm. b) a zákona č. 202/2012 Sb., o mediaci a změně některých zákonů (zákon o mediaci), ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „zákon o mediaci“), postup při řešení konfliktu za účasti jednoho nebo více mediátorů, kteří podporují komunikaci mezi osobami na konfliktu zúčastněnými, a to tak, aby jim pomohli dosáhnout smírného řešení jejich konfliktu uzavřením mediační dohody.

Rodinná mediace podle ust. § 2 písm. c) zákona o mediaci se pak zaměřuje na řešení konfliktů vyplývajících z rodinných vztahů. Osobou mediátora může být jen fyzická osoba, která je zapsaná v seznamu mediátorů vedeném Ministerstvem spravedlnosti.²⁵⁶

Podstatnou rodinné mediace je setkání členů rodiny, kteří potřebují vyřešit spory, které mezi sebou mají, a nabídnout jim bezpečný prostor pro řešení konfliktů. Mediace je dobrovolný a rychlý způsob, jak konstruktivně řešit konflikty a napomáhat členům rodiny k vzájemnému porozumění a k respektování rozličných zájmů.²⁵⁷ Účast na rodinné mediaci je postavena na svobodné vůli rodičů, aby i po jejich rozchodu nebo rozvodu zůstali dobrými rodiči svému dítěti a taková separace neměla na dítě negativní dopad, resp. aby měla na něj takový negativní dopad co nejmenší. Rodinná mediace se zabývá všemi oblastmi souvisejícími s rozpadem rodiny a jejím budoucím fungování, přičemž se zároveň snaží o zachování, resp. obnovení co nejlepších vztahů mezi rodiči, rodiči a dětmi, ale také např. i mezi rodiči, dětmi a novými partnery rodičů. Do rodinné mediace se tak tedy může zapojit velmi široký okruh rodiny a třetích osob. Prostřednictvím mediace by mělo docházet ke snižování konfliktů v rodině, ke zlepšení vztahů mezi rodiči, jakož i ke snižování negativních dopadů rozpadu rodiny na dítě. Pro úspěšné vedení mediace je velmi důležité, aby obě strany sami chtěli najít řešení, aby mediátorovi věřili a byli k němu při setkávání upřímní a otevření.²⁵⁸

²⁵⁵ MEDKOVÁ R. Nařízené setkání se zapsaným mediátorem versus mediace. Dostupné online na: <http://www.mediace-cr.cz/narizene-setkani-se-zapsany-mediator-em-versus-mediace/> (22.6.2017).

²⁵⁶ Ust. § 2 ve spojení s § 13, § 15 a § 16 zákona o mediaci.

²⁵⁷ MATOUŠEK, O. Metody a řízení sociální práce. Třetí, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2003, s. 136.

²⁵⁸ ZOULÍK, F. Mediace jako alternativa soudního sporu. Bulletin advokacie, 2001, č. 8, s. 28 a násl.

První setkání s mediátorem bude nařízeno povinnému, tzn. tomu, kdo neplní povinnosti mu uložené v rozsudku, a to usnesením. V usnesení může dát soud prostor k tomu, aby si povinní vybrali mediátora sami, ale může jej vybrat i sám. Dále bude v usnesení uvedeno, že nařízené setkání má trvat tři hodiny, a bude zde uložena povinnost kontaktovat mediátora ve lhůtě, která dělá obvykle 10 až 15 dnů od doručení usnesení.²⁵⁹

Výsledkem setkání s mediátorem, který se snaží o to, aby účastníci došli k takové dohodě, která bude vyhovovat všem, by mělo být urovnání konfliktů v rodině, vyjasnění si nedorozumění, a především zlepšení rodinného prostředí, ve kterém se dítě nachází. Nařízení povinného setkání s mediátorem v rámci výkonu rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé by mělo být učiněno jen s předběžným souhlasem povinného, jelikož základní podstatou je dobrovolnost. Pokud by byla mediace uložena jakožto donucující prostředek, kterému by se povinný podrobit nechtěl, mohlo by to mít za následek spíše oddálení požadovaného cíle výkonu rozhodnutí,²⁶⁰ nikoli uzavření mediační dohody, jak předpokládá zákon o mediaci. Pozitivní výsledek v nařízeném setkání s mediátorem může být tímto dosažen daleko jistěji a účinněji než například výkon rozhodnutí ukládáním pokut. V odborné literatuře se lze setkat i s názorem, že nařízení mediace v rámci výkonu rozhodnutí, tzn. tedy až poté, co povinný neakceptoval rozsudek a dobrovolně se mu nepodřídil, je zbytečné a téměř jistě nebude plnit svůj účel.²⁶¹

Mediace je za určitých podmínek velmi přínosným institutem. Mediátor jako osoba nestranná se nesnaží se hledat viníka konfliktu, odsuzovat nebo negativně na někoho působit. Je to osoba, která s účastníky a ostatními osobami spolupracuje, komunikuje a snaží se o hledání nejlepšího možné řešení pro všechny. Dle mého názoru je důležité, aby soud před nařízením setkání s mediátorem vždy posoudil ten který konkrétní případ individuálně. Měl by si zjistit, jaké postoje k nastalé situaci účastníci mají, zda se jejich postoje v průběhu nalézacího řízení měnila, nebo zůstávala stejná, zda mají vůli se navzájem respektovat a rozsudek do budoucna plnit, resp. zda je tu pravděpodobnost, nebo alespoň možnost, že tento způsob výkonu bude účelný a povede k následnému plnění povinností v rozsudku uložených i bez nutnosti nařízení dalších

²⁵⁹ MEDKOVÁ R. Nařízené setkání se zapsaným mediátorem versus mediace. Dostupné online na: <http://www.mediace-cr.cz/narizene-setkani-se-zapsany-mediator-em-versus-mediace/> (22.6.2017).

²⁶⁰ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 1001.

²⁶¹ WESTPALOVÁ, L., HOLÁ, L. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. Právní rozhledy, 2013, č. 18, s. 618.

způsobů výkonu, jako je ukládání pokut nebo odnětí dítěte. Jako problém vidím situaci, kdy soud nedostatečně a/nebo nesprávně odhadne osobnost povinného a podcení jeho vůli najít, resp. hledat smírné řešení a kompromis za účelem uzavření mediační dohody a uklidnění problematické situace. V takovém případě by pak výkon rozhodnutí způsobem nařízení setkání s mediátorem vedl namísto dobrovolného plnění vykonávaného rozhodnutí, k jeho oddalování, což s ohledem na nejlepší zájem dítěte považuji za velmi nevhodné a necitlivé.

Variantou mediací je uložení povinnosti setkat se s odborníkem v oboru pedopsychologie, přičemž pro postup a jeho meze se uplatní totéž, co pro mediaci.²⁶² Podle důvodové zprávy k ZŘS je tato možnost zavedena v právním řádu poprvé, přičemž vychází z praxe soudů, kterým se tento způsob působení na povinného osvědčil. Na rozdíl od nařízení prvního setkání s mediátorem, ke kterému se soud uchýlí v případě, že povinný rozsudek, který je exekucním titulem, porušil, bude k nařízení setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie přistupováno i případech, kdy sice k porušení povinnosti ze strany povinného nedošlo, ale soud má za to, že je to účelné.²⁶³ Dle mého názoru může být z hlediska účelu výkonu rozhodnutí velmi přínosné, aby se povinný dozvěděl od další nezávislé osoby, v tomto případě od odborníka v oblasti pedopsychologie, jak velký negativní dopad může mít na nezletilé dítě neplnění povinností uložených v rozsudku. Ohledně možnosti podat proti usnesení, kterým se ukládá povinnost setkat se s pedopsychologem, odvolání, zastávám názor takový, že stejně jako v případě soudně nařízeného setkání s mediátorem není proti tomuto usnesení odvolání přípustné.²⁶⁴

Dalším možným opatřením soudu v rámci nařízení výkonu rozhodnutí je tzv. plán navykacího režimu podle ust. § 503 odst. 1 písm. b) ZŘS. Tento plán je navržen pro rodiče a dítě za situace, kdy došlo k citelnému ochladnutí, resp. k úplné ztrátě vazby s jedním z rodičů. K tomu dochází nejčastěji v případech rozchodu, probíhajícího rozvodu nebo v případech po rozvodu rodičů, kdy dítě zůstává jen u jednoho z nich, přičemž není upraven styk s druhým rodičem vůbec, nebo k rozhodnutí o něm teprve dojde, resp. péče o dítě je již soudním rozhodnutím nebo dohodou upravena, ale do té doby došlo k narušení

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ WINTEROVÁ, A. MACKOVÁ, A. a kol. Civilní právo procesní. Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. 1. vydání. Praha: Leges, 2015, s. 179.

²⁶⁴ DOLEŽALOVÁ, M. a kol. Zákon o mediaci. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 263.

vazeb mezi rodičem a dítětem tak hodně, že dítě začalo přítomnost druhého rodiče odmítat a mohlo tak dojít právě k syndromu zavrženého rodiče. Je proto vhodné, aby ke kontaktu rodiče s dítětem docházelo postupně, například určením místa takového styku. Ještě před stanovením plánu si soud může, požaduje-li to za nutné, vyžádat odborné vyjádření k plánu, resp. vyjádření o jeho vhodnosti, obsahu, rozsahu a době trvání.²⁶⁵ Postupně v rámci plánu tedy začne docházet k setkávání dítěte s rodičem, kdy další setkání může být i delšího trvání a případně i bez přítomnosti třetích osob (sociálního pracovníka, druhého rodiče). Soud pověří výkonem kontroly plnění plánu vhodnou osobu nebo zařízení, neprovádí-li jej přímo sám.²⁶⁶ Zjistí-li soud, že plán navykacího režimu je některým z účastníků porušován, nebo navykací režim neplní svůj účel, kterým je zájem dítěte, plán zruší a přistoupí k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte podle ust. § 504 ZŘS.²⁶⁷

Dalším způsobem je dohled orgánu sociálně-právní ochrany při styku osoby oprávněné s dítětem. Tento prostředek se jeví vhodným v případech, kdy nejsou dány podmínky pro změnu rozhodnutí a zároveň je tento prostředek v zájmu dítěte.²⁶⁸ Podle ust. § 14 odst. 8 poskytuje OSPOD součinnost soudu při výkonu rozhodnutí v těchto věcech, a to s cílem dosáhnout vynucení povinnosti, který byla rozsudkem stanovena, jakožto i působit na povinného, aby se dobrovolně jemu uloženým povinnostem podrobil. Přítomnost sociálního pracovníka při setkávání je vždy vedena za účelem ochrany blaha a potřeb dítěte, kdy sociální pracovník vykonává jednak dohled nad povinným, jednak poskytuje dítěti v případě potřeby vysvětlení a informace o situaci, a to přístupem odpovídajícím věku a rozumové vyspělosti dítěte.²⁶⁹

Reciproční vztah mezi dítětem a rodičem je založen na právu dítěte na styk s rodičem, jakož i tomu odpovídající povinnost rodiče svou rodičovskou odpovědnost vykonávat a s dítětem se stýkat. Je velmi důležité, aby i přesto, že spolu rodiče dítěte nežijí a nemají dítě ve společné péči, nedocházelo k postupnému přetrhávání citových vazeb mezi dítětem a rodičem, který s ním nežije, resp. aby nedošlo k již zmíněnému syndromu zavrženého rodiče. I z těchto důvodů jsem použití zmíněných

²⁶⁵ Kancelář veřejného ochránce práv. Úprava styku obou rodičů s dítětem, spory mezi rodiči při jeho uskutečňování. Dostupné online na: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/uprava-styku-obou-rodicu-s-ditem-spory-mez-rodici-pri-jeho-uskutecnovani/> (19.6.2017).

²⁶⁶ Ust. § 503 odst. 1 písm. b) ZŘS.

²⁶⁷ Ust. § 503 odst. 2 ZŘS.

²⁶⁸ Ust. § 503 odst. 1 písm. c) ZŘS.

²⁶⁹ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 1001.

alternativních způsobů vymáhání plnění soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody velmi nakloněna a považují je za vhodnější prostředky, které jsou způsobilé dosáhnout dobrovolného plnění povinností, avšak jen za předpokladu, že jsou nařizovány cíleně a vždy s ohledem na ten který případ a tu kterou rodinnou situaci.

Soud přistoupí k nařízení výkonu rozhodnutí ukládáním pokut podle ust. § 502 odst. 1 ZŘS v případě, že i přes výzvu nebo působení orgánu sociálně-právní ochrany dítěte nedošlo k dobrovolnému splnění povinností. Tímto způsobem je povinný donucován k plnění povinností nepřímo, na rozdíl od způsobu výkonu odnětím dítěte, které je přímým donucením ke splnění povinností. Jak bylo již zmíněno, soud tak může v určitých situacích učinit i bez takové předchozí výzvy nebo žádosti.

Jedna pokuta uložená usnesením tomu, kdo neplní povinnosti uložené mu ve výroku rozsudku, nesmí přesáhnout 50 000 Kč, přičemž jednotlivé pokuty připadají státu a soud jejich výši eviduje. Tento způsob výkonu lze uložit i opětovně za předpokladu, je-li to účelné.²⁷⁰ Za neúčelné ukládání pokut by mohly být považovány situace, kdy je soudu s ohledem na chování (i předchozí chování) povinného zřejmé, že ukládáním pokut nelze efektivně docílit požadovaného plnění povinností, nebo by zde mohly být obavy, že by tímto mohl být výkon ztížen nebo dokonce zmařen. Je tedy velmi důležité, aby soud využíval své poznatky o případu a osobě povinného získaného z předchozích řízení, a vybral pak ten nejvhodnější způsob.

Velmi zajímavým judikátem je nález Ústavního soudu z loňského roku, který se vypořádával s otázkou ochrany rodinného života podle čl. 10 odst. 2 Listiny a čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a výkonem rozhodnutí uložením pokuty podle ust. § 502 ZŘS: „*účelem tohoto prostředku²⁷¹ je primárně vynucení splnění povinnosti uložené povinnému soudem ve prospěch oprávněného. Jeho účel proto nespočívá v sankcionování povinného za dobrovolné nesplnění povinnosti a uloženou pokutu tedy nelze vnímat primárně jako sankci za porušení práva, nýbrž jako prostředek donucení povinného, aby respektoval právní poměry založené vykonávaným titulem.*“²⁷² V řešené situaci byla stěžovatelce výkonem rozhodnutí uložena pokuta za neuskutečněné styky otce s nezletilými syny. S nezletilými syny byly prováděny výslechy u Krajského soudu v Praze a jejich názory a stanoviska byla opakovaně potvrzována na pohovorech

²⁷⁰ Ust. § 502 odst. 2 ZŘS.

²⁷¹ Výkon rozhodnutí ukládáním pokut podle ust. § 502 ZŘS.

²⁷² Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 19.4.2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15.

se sociálními pracovníky – nezletilí se s otcem v rámci střídavé péče stýkat nechťeli. Podle Krajského soudu v Praze se u staršího syna rozvíjel syndrom zavrženého rodiče²⁷³ a mladší syn jej od něj přebíral. O uložení pokuty Krajský soud v Praze uvedl následující: *„udělení pokuty (stěžovatelce) se v dané situaci ke dni rozhodování soudu jevílo jako jediný možný zákonný prostředek, jak (stěžovatelce) dát najevo, že by měla nezletilé vychovávat tak, aby o styky s otcem, byť i ten se dopustil řady chyb ve svém jednání, měli zájem. Ve věci nejde o to, že (stěžovatelka) neklade odpor stykům otce s nezletilými, ale o to, že není jako vychovatelka nezletilých aktivní v pozitivním smyslu.“*²⁷⁴ Otec k ústavní stížnosti uvedl, že matka syny nijak nemotivovala a nechávala rozhodnutí o tom, zda půjdou s ním, zcela na nich, tzn. nedocházelo k pozitivnímu ovlivňování z její strany vůči otci. Ústavní soud ve svém nálezu zdůrazňuje základní prvek rodinného života, kterým je i nadále *„soužití rodičů a dětí, neboť právě v jeho rámci se má uskutečňovat péče a výchova ze strany rodičů, na níž mají děti právo podle čl. 32 odst. 4 Listiny.“*²⁷⁵ Ústavní soud si zde kladl otázku, zda opatření přijatá Krajským soudem v Praze byla učiněna v tom nejlepším zájmu dítěte ve smyslu čl. 3 Úmluvy o právech dítěte, zda byly za účelem tohoto zjištění shromážděny veškeré důkazy, když důkazní aktivita nedopadá jen na účastníky, nýbrž i na soud, a zda byla veškerá rozhodnutí v průběhu řízení v tomto smyslu náležitě odůvodněna.

Proto soud vymezil základní ústavní kritéria, která musí obecné soudy z hlediska nutnosti rozhodovat v nejlepším zájmu dítěte v těchto řízeních vzít v potaz: *„(1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a o jeho svěřením do péče usilující osobou; (2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřením do péče té které osoby; (3) schopnost osoby usilující o svěřením dítěte do péče zajistit jeho vývoj a fyzické, vzdělávací, emocionální, materiální a jiné potřeby; a (4) přání dítěte.“*²⁷⁶ Pokud je dítě dostatečně vyspělé, jak rozumově, tak emocionálně, bude jeho přání zásadním vodítkem při hledání jeho nejlepšího zájmu. Soudy však vždy musí při posuzování nejlepšího zájmu dítěte pečlivě a komplexně hodnotit oprávněné zájmy i dalších osob, jako jsou sourozenci nebo rodiče, a všechny tyto faktory vyvažovat.

²⁷³ JANOTOVÁ, D., PAVLÁT, J. Syndrom zavrženého rodiče. Dostupné online na: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_1_7_12.pdf (19.6.2017).

²⁷⁴ Nález Ústavního soudu České republiky z 19.4.2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15.

²⁷⁵ Tamtéž.

²⁷⁶ Srov. Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26.5.2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13 a v uvedeném nálezu citovanou judikaturu.

Ústavní soud se tedy neztotožnil se závěrem Krajského soudu v Praze, dle jehož závěru nestačí, že: „(stěžovatelka) styk umožní a nezletilým připraví ke styku zavazadlo s osobními věcmi, případně, že jim řekne, že by se s otcem měli stýkat“, nýbrž její povinností je, aby s ohledem na negativní postoj dětí na styk s otcem na nezletilé intenzivně a pozitivně působila, aby jim osvětlila roli otce v životě, a pokud by toho sama nebyla schopná, měla by pro nezletilé zařídit například psychoterapii.²⁷⁷ Podle názoru Ústavního soudu výkon rozhodnutí uložením pokuty podle ust. § 502 odst. 1 ZŘS nemůže být způsobem sloužícím k vynucení povinnosti stěžovatelky, jejíž splnění není v její moci a jejíž nesplnění ona sama nezapříčinila, tedy alespoň ne vědomě. Vůle a přání nezletilých dětí nebyly v usnesení Krajského soudu v Praze vůbec respektovány, což je viditelné i ve snaze soudu uložením pokuty násilně změnit projevy nezletilých dětí a donutit je tak ke styku s otcem.

Krajský soud v Praze téměř ignoroval fakt, že ke změně jejich přání a chtění nedošlo ani po absolvovaném asistovaném styku rodičů s dětmi, ani po intervenci OSPOD a soudu. „Pokud nelze dítě i přes adekvátní výchovné působení přesvědčit, že má jít k otci, jeví se ukládání pokut jako nesmyslné a neplnící zákonem předvídaný účel, tj. zajistit splnění povinnosti.“²⁷⁸ „Sankční působení soudu tak postrádá reálný objekt, tedy vůli ovlivnitelné lidské jednání, na které by mohlo reálně působit.“²⁷⁹ Ústavní soud tak stížnosti vyhověl a napadené usnesení Krajského soudu v Praze zrušil. Tento nález by prakticky mohl do budoucna přinést obecným soudům zvýšené nároky na zjišťování skutečného stavu věci, tj. na podrobném zjišťování názorů a postojů nezletilých dětí, a také na zjišťování toho, zda jeden z rodičů není negativně ovlivňován v očích svých dětí druhým rodičem a nedochází tak postupně k jeho zavržení. Péče o dítě a o úpravě styku s ním je totiž často řešena v rámci rozvodového řízení, kdy jeden z rodičů se odstěhoval a již s dětmi nežije. Proto je zde i vyšší pravděpodobnost negativního působení na děti a možnost jejich manipulace ze strany druhého rodiče, jakož i obava dětí, že pokud se v rámci výslechu soudu nebo pohovoru se sociálním pracovníkem zcela otevřou a přiznají, že je s nimi manipulováno, rodič se to dozví.

Je-li ale v konkrétním případě pokuta účelná, soud ji poprvé uloží spíše v částkách pohybujících se okolo dolní hranice stanovené sazby, tedy v řádů tisíců, maximálně do

²⁷⁷ Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15.10.2015, č. j. 28 Co 339/2015-495.

²⁷⁸ Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 19.4.2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15.

²⁷⁹ Tamtéž.

výše 10 000 Kč.²⁸⁰ Pokuta, resp. její výše by měla jistě odrážet osobu povinného s důrazem na jeho majetkové poměry. Je důležité, aby nebyla likvidační, na druhou stranu by měla mít sílu donutit povinného se nad sebou zamyslet a plnit povinnosti, které jsou mu uloženy rozsudkem. Při nepřiměřeně nízké výši pokuty by jistě nevedla k obavě z dalšího ukládání pokut, tedy neměla by sílu donutit ho ke splnění povinností. V případě, kdy soud bude provádět výkon rozhodnutí ukládáním opakovaných pokut podle ust. § 502 odst. 2 ZŘS, je jistě vhodnější výši pokuty směřovat směrem ke středu zákonného rozmezí a tím cílit na dobrovolné plnění povinností povinného. Při třetím a dalším ukládání pokuty je jasné, že tento způsob výkonu rozhodnutí je neúčelným a soud přistoupí k výkonu rozhodnutí odnětím dítěte podle ust. § 504 ZŘS.

Jak upravuje ustanovení § 502 odst. 2 ZŘS, všechny vymožené pokuty připadají státu a jejich částku soud eviduje. Evidence pokut následně může na návrh sloužit k čerpání peněžních prostředků k náhradě již vynaložených a prokázaných nákladů sloužících k uspokojení nezbytných potřeb dítěte. Ustanovení § 507 odst. 1 ZŘS, které je k tomuto zákonným podkladem, aktivně legitimuje zákonného zástupce dítěte, resp. jeho opatrovníka k podání návrhu na čerpání peněžních prostředků, a to až do výše evidovaných vymožených pokut podle ust. § 502 odst. 2 ZŘS. Soud přezkoumá účelnost takových nákladů a vyhoví-li návrhu, usnesením podle ust. § 25 odst. 1 ZŘS rozhodne o čerpání peněžních prostředků. Soud takovému návrhu nevyhoví, pokud žadatel, kterému bylo uloženo plnit soudní rozhodnutí nebo soudem schválenou dohodu o péči o nezletilé dítě a o úpravě styku s ním anebo rozhodnutí o navrácení dítěte, toto rozhodnutí nebo dohodu sám dobrovolně neplní.²⁸¹ V takovém případě návrh zamítne. Proti rozhodnutí po návrhu na čerpání prostředků je odvolání přípustné. Je třeba dodat, že účastníkem této fáze výkonu rozhodnutí bude jen nezletilé dítě, nikoli povinné, protože jde o peněžní prostředky státu, a nikoli povinného.²⁸²

Pro závaznost usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí ukládáním pokut podle ust. § 502 ZŘS se užije obecné pravidlo²⁸³ v občanském soudním řádu v ust. § 159a odst. 1,

²⁸⁰ TOMEŠOVÁ, J. Výkon rozhodnutí soudu o úpravě styku s nezletilými dětmi. Dostupné online na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vykon-rozhodnuti-soudu-o-uprave-styku-s-nezletilymi-detmi> (10.6.2017).

²⁸¹ Ust. § 507 odst. 2 ZŘS.

²⁸² SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 1008.

²⁸³ Subsidiární použití OSŘ se předpokládá v ust. § 1 odst. 2 ZŘS.

analogicky použité podle ust. § 167 odst. 2, tedy výrok pravomocného usnesení bude závazný jen pro účastníky řízení.

Hlavní motivací soudu využívat jako způsob výkonu rozhodnutí další opatření a ukládání pokut je především výchovné působení na rodiče dítěte, neboť dobrovolné plnění z jejich strany do budoucna narovnává vztahy mezi dotčenými osobami. K postupu podle § 502 a 503 ZŘS by ale nemělo být přistupováno automaticky a pouze formálně, nýbrž by tyto instituty měly být využity v situacích, kdy je to účelné a lze očekávat, že v konkrétním případě dojde ke spolupráci rodičů a k plnění jejich povinností.²⁸⁴ Z důvodu taxativního výčtu těchto dalších opatření není možné nařídit v rámci výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé děti ještě jiný, zákonem ZŘS neupravený způsob výkonu.

Jestliže postup soudu při výkonu rozhodnutí o péči o děti dalšími opatřeními nebo ukládáním pokut nemá pozitivní účinky na plnění povinností, soud přistoupí podle ust. § 504 ZŘS k odnětí dítěte. Takové usnesení se bude vydávat v případě, že má dojít k předání dítěte na základě rozsudku týkající se péče, jakož i v případě, kdy má dojít k předání na základě rozsudku týkajícího se styku po omezenou dobu. V druhém případě bude k odnětí dítěte docházet jen velmi výjimečně. Soud může výkon rozhodnutí odnětím dítěte nařídit ale i bez předchozích postupů podle ust. § 502 nebo 503 ZŘS, je-li zřejmé, že by takové způsoby nevedly k požadovanému cíli,²⁸⁵ nebo je zřejmé, že by těmito postupy mohl být povinný varován a dítě by mohl neznámo kde skrýt.

Odnětí dítěte je prostředek ultima ratio a bude k němu přistupováno jen v krajních situacích. Na postup soudu při výkonu rozhodnutí se obdobně použije ust. § 497 odst. 3 a 4 ZŘS o výkonu zvláštního předběžného opatření upravujícího poměry dítěte. Usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí je v tomto případě závazné pro všechny osoby i pro všechny orgány, nejenom pro oprávněné a povinné, a povinnému se doručuje až při výkonu.²⁸⁶

Při samotném provádění výkonu rozhodnutí pak soud postupuje rychle a efektivně, a to nejenom podle zákona o zvláštních řízeních soudních, ale také podle Instrukcí Ministerstva spravedlnosti, Ministerstva vnitra, Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí ze dne 5.4.2007 č.j. 142/2007-ODS-Org, kterou se upravuje postup při

²⁸⁴ SCHÖN, M. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. Právní rozhledy, 2015, č. 1, s. 5 až 9.

²⁸⁵ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.7.2005, sp. zn. 20 Cdo 746/2005.

²⁸⁶ Ust. § 504 věta poslední ZŘS.

výkonu soudních rozhodnutí o výchově nezletilých dětí (dále také jako „Instrukce“). Tyto Instrukce upravují součinnost soudu, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zařízení, v nichž se vykonává ústavní a ochranný výchova, zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, zdravotnických zařízení a orgánů Policie ČR při výkonu soudních rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o výchově nezletilých dětí a o úpravě styku s nimi.²⁸⁷ Všechny orgány a osoby spolu spolupracují s cílem dosažení vynucení rozsudkem stanovené povinnosti. Nebude-li povinný při provádění výkonu rozhodnutí zastižen v místě, kde by měl být jeho pobyt, bude soud výkon rozhodnutí znovu opakovat, a to buď znovu v místě, kde by měl mít povinný pobyt, nebo na kterémkoli jiném místě, kde by se dítě mohlo nacházet.

Výkon rozhodnutí provádí a zajišťuje sám soud, přičemž provádění pak řídí soudní vykonavatel.²⁸⁸ V jeho rámci je soudce oprávněn udělovat soudnímu vykonavateli závazné pokyny ke způsobu a postupu provedení výkonu, přičemž i soudní vykonavatel je oprávněn vydávat závazné pokyny zúčastněným orgánům a osobám, jako např. vykázat osobu, která hrubě ruší průběh výkonu rozhodnutí, z místa jeho provádění.²⁸⁹ Zákon o zvláštních řízeních soudních zase opravňuje soudního vykonavatele k možnosti provést prohlídku bytu a jiných prostor povinného nebo osoby, jestliže je možné předpokládat, že se v nich dítě nachází. Za tímto účelem je soudní vykonavatel oprávněn si zjednat přístup do bytu a jiných prostor povinného nebo jiné osoby, přičemž jsou mu tyto osoby povinny přístup umožnit.²⁹⁰

Před zahájením samotného výkonu soudní vykonavatel projednává postup se sociálním pracovníkem, který rodinné poměry zná, a vyžádá si od něj potřebné informace a je-li to možné, sociální pracovník mu poskytne při výkonu potřebnou součinnost. Není-li sociální pracovník výkonu přítomen, protože byl výkon proveden neprodleně a sociální pracovník nebyl v té době nedostupný, soudní vykonavatel ho vyrozumí dodatečně. Při provádění výkonu je nutné vždy brát ohled na ochranu práv a zájmů dítěte, kdy všechny orgány a osoby účastné výkonu dbají na to, aby bylo dítěti poskytnuty informace o situaci, a to způsobem odpovídajícím jeho věku a rozumové vyspělosti.²⁹¹ Je-li zde při výkonu rozhodnutí hrozba ohrožení života nebo zdraví osob, soud požádá orgán Policie ČR o

²⁸⁷ Ust. § 1 Instrukcí.

²⁸⁸ Podle ust. § 4 odst. 2 Instrukcí se soudním vykonavatelem rozumí soudní vykonavatel, jiná soudní osoba nebo soudce sám.

²⁸⁹ Ust. § 4 odst. 2 a § 5 Instrukcí.

²⁹⁰ Ust. § 509 ZŘS.

²⁹¹ Ust. § 6 Instrukcí.

zajištění jejich účasti na výkonu. V takové žádosti se zvede soud, který o součinnost žádá, datum, hodina a místo výkonu, jakož i označení toho, proti komu výkon směřuje.²⁹²

Náklady řízení jsou obecně uvedeny výčtem v ust. § 137 OSŘ,²⁹³ přičemž se k těmto nákladům v případech rozhodnutí soudu o péči o nezletilé děti řadí i ušlý výdělek a hotové výdaje osob zúčastněných na výkonu rozhodnutí odnětím dítěte, náklady účelně vynaložené otevřením bytu a jiné místnosti povinného nebo jiné osoby podle § 509, náklady na nezbytné potřeby nezletilého dítěte při výkonu rozhodnutí a náklady na dopravu nezletilého dítěte spojené s jeho navrácením v případě mezinárodního únosu.²⁹⁴ Tyto náklady pak hradí podle ust. § 506 ZŘS povinný, který svým jednáním vznik nákladů zavinil. Toto ustanovení je speciální úpravou k té obecné obsažené v ust. § 23 a 24 ZŘS. Podle ust. § 23 a § 24 totiž žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku řízení, ale soud jej může přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu (k těm pak soud přihlíží z úřední povinnosti).²⁹⁵

Norma obsažená v ust. § 506 však nevylučuje použití ust. § 271 OSŘ, podle kterého „*dojde-li k zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí, rozhodne soud o náhradě nákladů, které účastníkům prováděním výkonu rozhodnutí vznikly, podle toho, z jakého důvodu k zastavení výkonu rozhodnutí došlo. Může také zrušit dosud vydaná rozhodnutí o nákladech výkonu, popřípadě uložit oprávněnému, aby vrátil, co mu povinný na náklady výkonu rozhodnutí již zaplatil.*“ V této souvislosti je vhodné zmínit, že ve speciálních případech bude možné k náhradě těchto nákladů užít peněžních prostředků, které byly získány od povinného v rámci výkonu rozhodnutí ukládáním pokut podle ust. § 502 odst. 1 ZŘS, a to zejména půjde-li o náhradu nákladů sloužících k uspokojení nezbytných potřeb dítěte podle ust. § 507 ZŘS. Ze zbývajících prostředků pak lze nahradit náklady řízení státu²⁹⁶, o nichž soud rozhoduje podle ust. § 270 odst. 3 OSŘ.²⁹⁷

²⁹² Ust. § 7 odst. 3 Instrukcí.

²⁹³ Podle odst. 1 se jedná zejména o hotové výdaje účastníků a jejich zástupců, včetně soudního poplatku, ušlý výdělek účastníků a jejich zákonných zástupců, náklady důkazů, tlumočné, náhrada za daň z přidané hodnoty, odměna za zastupování a odměna pro mediátora podle zákona o mediaci za první setkání s mediátorem nařízené soudem podle § 100 odst. 2 OSŘ.

²⁹⁴ Ust. § 505 ZŘS.

²⁹⁵ Srov. Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15.9.2004, sp. zn. I. ÚS 350/2004.

²⁹⁶ Podle ust. § 506 má stát proti povinnému také právo na náhradu odměny mediátora za první setkání, kterou platil, pokud u povinného nejsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků.

²⁹⁷ SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2015, s. 1008.

Proti usnesení soudu prvního stupně ve věcech výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé děti lze podle ust. § 510 ZŘS²⁹⁸ podat odvolání, přičemž jej lze zrušit toliko z důvodů, které stanovuje občanský soudní řád v ust. § 219a odst. 1.²⁹⁹ Při odvolání se uplatní zásada neúplné apelace podle ust. § 28 odst. 1 OSŘ. Soud druhé instance je při rozhodování o odvolání oprávněn podle ust. § 510 ZŘS provádět šetření nebo dokazování potřebná pro potvrzení nebo změnu usnesení soudu prvního stupně, přičemž tak ale může činit prostřednictvím soudu prvního stupně nebo jiného dožádaného soudu.

²⁹⁸ Při rozhodování o odvolání podanému proti usnesení ve věcech výkonu rozhodnutí o péči o nezletilé děti lze rozhodnutí soudu prvního stupně zrušit jen z důvodů, které pro zrušení rozhodnutí v odvolacím řízení vymezuje občanský soudní řád.

²⁹⁹ Podle ust. § 254 odst. 7 OSŘ při rozhodování o odvolání podanému proti usnesení, kterým bylo rozhodnuto o návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí, o návrhu na odklad provedení výkonu rozhodnutí, o návrhu na zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. a) až f) OSŘ lze rozhodnutí soudu prvního stupně zrušit jen podle § 219a odst. 1 OSŘ.

Závěr

Cílem této diplomové práce bylo poukázat na problematiku výkonu rozhodnutí ve věcech rodinněprávních s důrazem na výkon rozhodnutí ve věcech ochrany proti domácímu násilí a ve věcech péče soudu o nezletilé, a to ve světle nové právní úpravy účinné od 1.1.2014.

Jakkoliv by se zdálo, že tak specializovaná problematika, jakou zcela jistě výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních je, bude regulována výlučně ve zvláštním předpise, opak je pravdou. Ani tak specifická oblast si bohužel nevyžádala zásah zákonodárce v tom směru, aby byla regulována výlučně speciálním zákonem. Občanský soudní řád jako obecný civilní procesní předpis tak zůstává v případě, kdy zákon o zvláštních řízeních soudních nestanoví jinak, subsidiárním předpisem, a dále se použije vedle zákona ZŘS také v případě, nevyplyvá-li z povahy jednotlivých ustanovení ZŘS něco jiného.

Jednotlivé způsoby výkonu rozhodnutí ve věcech rodinněprávních mají svá specifika, bližší popsání v jednotlivých částech této práce. Vychází přitom z požadavků konkrétních rozhodnutí, resp. faktického stavu věci. Tato úprava umožňuje citlivě reagovat na dané požadavky reálné praxe a zohlednit přitom i oprávněné zájmy jak osob oprávněných, tak osob povinných.

Při pohledu na český právní řád z hlediska ochrany před domácím násilím si nelze nevšimnout, že je zde v posledních deseti letech viditelná snaha zákonodárce o co největší ochranu osob, které jsou domácím násilím ohroženy, ať již přímo nebo nepřímo. Již při prvním útoku ze strany násilné osoby má ohrožená osoba možnost obrátit se na Policii ČR, která může násilnou osobu z bytu nebo domu na 10 dní vykázat, a to okamžitě. Považuji za velmi důležité, že tak Policie ČR může činit i bez souhlasu ohrožené osoby (v praxi se o násilném jednání dozvídá Policie ČR mj. od sousedů nebo dalších osob žijících s ní v jedné domácnosti) a pozitivně hodnotím i lhůtu trvání vykázání, která s ohledem na možné ovlivňování ze strany násilné osoby nemůže být zkrácena.

Kromě ochrany v rámci institutu policejního vykázání, kdy je ohroženým osobám následně nabídnuta i pomoc intervenčních center, je osobám poskytována i ochrana soudní.

S rekodifikací občanského práva se do nového občanského zákoníku dostala i tři ustanovení o domácím násilí, přičemž i v dalších částech občanského zákoníku je domácí

násilí zohledněno. Takové zakotvení domácího násilí pomohlo vyřešit do té doby problematickou otázku, které řízení je možné považovat v případě předběžného opatření za řízení ve věci samé (v praxi se uznávala řízení o zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví nebo řízení o rozvod manželství). Jako pozitivní hodnotím ustanovení § 3021 občanského zákoníku, ve kterém zákonodárce pamatoval na situace, kdy spolu v jedné domácnosti žijí lidé i přesto, že nejsou manželé (nebo rozvedení manželé).

Rekodifikace se dotknula nejenom práva hmotného, ale i práva procesního, kdy přijetím zákona o zvláštních řízeních soudních a změnou občanského soudního řádu došlo od 1.1.2014 k přesunutí zvláštního předběžného opatření na ochranu před domácím násilím do nově vzniklého speciálního zákona. Toto vyčlenění hodnotím jako změnu pozitivní, která usnadnila orientaci v právní úpravě předběžných opatření a učinila ji systematictější.

U zvláštního předběžného opatření na ochranu před domácím násilím vidím přínos v ujasnění vztahu mezi tímto předběžným opatřením a policejním vykázáním, poněvadž do přijetí ZŘS nebylo nikde právně upraveno, v jakém okamžiku počíná běžet doba trvání zvláštního předběžného opatření, tedy jaký vliv má vydání zvláštního předběžného opatření na dobu trvání policejního vykázání. Nyní je jasné upraveno, že zvláštní předběžné opatření trvá jeden měsíc a k tomu takový počet dní, které ještě neuběhly od policejního vykázání do vydání zvláštního předběžného opatření.

Co mi však stran usnesení o nařízení zvláštního předběžného opatření chybí a do budoucna bych navrhovala právně zakotvit, je povinnost takové usnesení odůvodňovat. Bylo by nerozumné, aby usnesení, které bylo vydáno, aniž by se k němu mohl odpůrce vyjádřit, nemuselo být odůvodněno, což i vyplývá z judikatury Ústavního soudu České republiky. Považuji za vhodné sjednotit právní úpravu de lege lata s de lege ferenda.

Jak v občanském soudním řádu, tak i v zákonu o zvláštních řízeních soudních se vyskytuje spousta nejasných pojmů, které mohou být interpretovány velmi odlišně. Necht' je příkladem spor o aktivní legitimaci u podání návrhu na nařízení zvláštního předběžného opatření na ochranu před domácím násilím. V odborných kruzích se názory na to, kdo je, resp. není aktivně legitimován k podání takového návrhu, liší. Osobně se přikláním k extenzivnímu výkladu ustanovení § 403 zákona o zvláštních řízeních soudních. Budu-li vycházet z toho, že lze v českém právním řádu pozorovat zesilující snahy o čím dál širší a celistvější ochranu obětí domácího násilí, aktivně legitimována by k podání návrhu měla být nejenom osoba přímo ohrožená domácím násilím, ale i každá

další osoba, která ve společné domácnosti s obětí žije. Považuji za vhodné, aby byl tento spor v budoucnu zákonodárcem novelou vyjasněn.

Závěrem bych právní úpravu o ochraně před domácím násilím zhodnotila velmi kladně. Cením si snahy zákonodárce tento společenský problém řešit a ohrožené osoby ochraňovat a poskytovat jim k tomu účinné nástroje. Projev této snahy lze spatřovat u problematiky stalkingu a ex-partner stalkingu, kdy zákonodárce jasně stanovil možnost vydat i v tomto případě zvláštní předběžné opatření na ochranu před domácím násilím. Velkým přínosem je také zrušení vázanosti zvláštního předběžného opatření na nutnost zahájit řízení ve věci samé, čímž zákonodárce zdůraznil potřebu řešit problém domácího násilí rychle a účinně.

Procesní právo ve věcech péče soudu o nezletilé také prošlo v reakci na novou hmotněprávní úpravu proměnou. Nyní je nalézací i vykonávací řízení ve věcech péče soudu o nezletilé vyděleno z občanského soudního řádu a přeneseno do zákona o zvláštních řízeních soudních. Právní úprava výkonu rozhodnutí ve věcech péče o nezletilé je specifická v tom, že vedoucím principem, podle které se soud řídí a následně volí způsoby výkonu rozhodnutí a další opatření, je nejlepší zájem dítěte. Touto zásadou, jakožto i zásadou rychlosti řízení, je prostoupeno celé vykonávací řízení, což lze zpozorovat při důkladnějším prostudování části o výkonu rozhodnutí. Jelikož konkrétní definici toho, co v nejlepším zájmu dítěte je, v zákoně nenajdeme, je soud nucen postupovat při výkonu rozhodnutí vždy individuálně, případ od případu, s ohledem na tu kterou konkrétní situaci.

Prvně rozebraným institutem v rámci péče soudu o nezletilé je zvláštní předběžné opatření upravující poměry dítěte, které bylo vyčleněno z občanského soudního řádu a od 1.1.2014 je upravené v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Oceňuji, že zákonodárce sjednotil stav faktický a stav právní, když výslovně zakotvil možnost nařídit toto zvláštní předběžné opatření již v případě vzniku situace „nedostatku řádné péče“, nikoli „žádné péče“ o dítě, jak bylo upraveno do 31.12.2013 v OSŘ. V praxi soudů se tudíž nic nezmění, neboť i před přijetím ZŘS postupovaly obecné soudy podle judikatury Ústavního soudu, která určovala, že k nařízení zvláštního předběžného opatření postačuje i jen nedostatek řádné péče. I nadále soudu zůstává možnost nařídit obecné předběžné opatření podle občanského soudního řádu, je-li potřeba upravit zatímně poměry účastníků.

Novou právní úpravu tohoto zvláštního předběžného opatření považuji za zdařilou. Největší přínos vidím v ucelení a zpřehlednění tohoto institutu a jeho vyčlenění

do ZŘS, jakožto zvláštního předběžného opatření, které se vůči tomu obecnému vyznačuje řadou výjimek. Na druhou stranu je třeba zdůraznit, že s ohledem na ustanovení § 1 ZŘS bude občanský soudní řád sloužit jako předpis subsidiární, a tak vyvstává otázka, zda pro praxi mělo vyčlenění velké dopady.

Poslední část této diplomové práce se věnuje výkonu meritorních rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé. Tyto výkony, stejně jako jim předcházející řízení, jsou od 1.1.2014 upraveny v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

Soud se již od počátku řízení snaží vést účastníky ke smírnému řešení jejich konfliktu a působit na účastníky výchovně a preventivně. Podle mého názoru mu to právní řád umožňuje, neboť k tomu poskytuje dostatečné množství taxativně vypočtených prostředků. Dojde-li k porušení soudního rozhodnutí nebo soudem schválené dohody o péči o dítě, může soud reagovat nejmírnějšími prostředky, jako je výzva ke splnění povinnosti nebo žádost adresovaná orgánu sociálně-právní ochrany dítěte. Soud by se měl vždy snažit o komplexní působení na povinného, přičemž k tomuto účelu využívá spolupráce právě sociálních pracovníků.

Nevedou-li tyto preventivní kroky k cíli, je na soudu, jak bude dále pokračovat. V této chvíli je velmi důležité dostatečně kvalitní zhodnocení konkrétního případu, zjištění charakteru povinného i ostatních účastníků a jejich vůle snažit se řešit situaci co nejmírnějšími způsoby, aby bylo dítě tímto co nejméně stresováno a zatěžováno.

Pokud ještě není situace mezi účastníky natolik špatná, že by úplně odmítali spolupráci a vzájemnou komunikaci, je z mého pohledu nejlepší zvolit tzv. další opatření, kterými jsou setkání s mediátorem, resp. na to navazující rodinná mediace, výkon styku pod dohledem sociálního pracovníka, nebo setkání s odborníkem v oboru pedopsychologie. Posledně jmenované opatření je sice v právní úpravě občanského procesního práva novinkou, nicméně v praxi soud s tímto institutem pracoval, tudíž zde došlo ze strany zákonodárce jen ke sladění právní úpravy *de lege lata* s *de lege ferenda*.

Otázkou i nadále zůstává, zda tato opatření, vydávaná podle ustanovení § 503 ZŘS, jsou považována za výkony rozhodnutí v pravém slova smyslu, a tedy jestli je proti nim možné podat opravný prostředek, či nikoli. V tomto případě se názory na tuto problematiku liší. Osobně se přikláním k názoru, že odvolání přípustné není, jelikož se z mého pohledu nejedná o způsob výkonu rozhodnutí ve věcech rodinněprávních. Za ty považuji jen ukládání pokut a odnětí dítěte.

Spory o péči o dítě mohou být jedním rodičem účelně protahovány a druhému rodiči tím může být i dlouhodobě bráněno ve styku s dítětem, čímž může dojít ke vzniku tzv. syndromu zavrženého rodiče. V takovém případě se jeví jako vhodným prostředkem nařízení plánu navykacího režimu, jehož účelem je postupné sbližování oprávněného a dítěte.

Přistoupí-li soud k samotnému výkonu rozhodnutí, má na výběr ze dvou způsobů. Tím prvním je ukládání pokut, přičemž považuji za důležité, aby nedocházelo jen k formálnímu výkonu rozhodnutí. Pokuty by měly působit na povinného jakožto negativní motivační prostředek k plnění uložených povinností, a je tedy důležité při rozhodování o jejich ukládání, jakožto i o stanovení jejich výše, zohledňovat pravděpodobnost účinku na povinného.

Pozitivně hodnotím možnost čerpat peněžní prostředky z vymožených pokut k náhradě účelně vynaložených nákladů dítěte. Před zakotvením této možnosti v ZŘS docházelo v praxi k situacím, kdy povinnému rodiči byly ukládány pokuty, a aby tyto peněžní prostředky dostal od oprávněného rodiče zase zpět, podal návrh na zvýšení výživného k nezletilému dítěti. Nyní je však v ustanovení § 507 ZŘS na návrh zákonného zástupce nebo opatrovníka umožněno čerpat peněžní prostředky z vymožených pokut k náhradě vynaložených a prokázaných nákladů nezletilého dítěte.

Druhým způsobem výkonu rozhodnutí je odnětí dítěte. K tomuto mnohdy velice traumatizujícímu způsobu provedení výkonu soud přikročí tehdy, má-li za to, že jiný možný způsob není v nejlepším zájmu dítěte a pouze tímto prostředkem je možné dosáhnout kýženého cíle. Při jeho provádění soud spolupracuje se sociálním pracovníkem, popř. i s dalšími odborníky v oblasti pedopsychologie, a to za účelem co nejnižšího negativního dopadu na dítě. Jelikož v praxi dochází k odnětí dítěte třeba i po mnoha letech odloučení od oprávněného rodiče, nemusí být na takovou situaci dítě dostatečně připraveno a může být tímto zážitkem poznamenáno na celý život. Je tedy nutné zvážit, zda se pak vymáhání uložené povinnosti, třebaže oprávněné, nebude mít účinkem, kterým je nejlepší zájem dítěte.

Novou právní úpravu vykonávacího řízení ve věcech péče soudu o nezletilé v zákoně o zvláštních řízeních soudních hodnotím jako přínosnou a pro nezletilé dítě pozitivní. Lze vypořádat snahu zákonodárce o preventivní působení na povinného při současném využívání jemnějších prostředků vymáhání uložené povinnosti. Za velmi

vhodný prostředek považují setkání s mediátorem, resp. navazující rodinnou mediaci, kterou považují za reálně účinnější než jen nefunkční ukládání pokut.

Jak plyne z výše realizovaného členění této práce i předchozího výkladu, otázky, kterými se tato práce zabývá, jsou relativně komplikované a jejich řešení se bude s ohledem na rozhodovací činnost soudů i praxi samotnou postupně vyvíjet. Samotná právní úprava výkonu rozhodnutí se rozpadá do několika právních předpisů, které jsou v určitých věcech samostatné a v určitých oblastech se vzájemně doplňují. Tato situace bohužel ztěžuje orientaci nejen v textu zákona a v praxi může působit aplikační problémy. Cílem zákonodárce by proto mělo být zjednodušení současné právní úpravy, a to i navzdory tomu, že tato v nedávné minulosti byla rekodifikována.

Seznam použité literatury a pramenů

Učebnice, komentáře, monografie

DOLEŽALOVÁ, M. a kol. Zákon o mediaci. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-458-2.

DRÁPAL, L. a kol. Občanský soudní řád I, II. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9.

HORA, V. Československé civilní právo procesní I-III. Praha: Wolters Kluwer, 2010. ISBN 978-80-7357-540-3.

HRUŠÁKOVÁ, M. a kol. Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-503-9.

KASÍKOVÁ, M. a kol. Exekuční řád: komentář. 4. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2017. ISBN 978-80-7400-630-2.

KASÍKOVÁ, M. a kol. Zákon o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-582-7.

LAVICKÝ, P. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákon o veřejných rejstřících. Řízení nesporné – praktický komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-869-7.

MALÝ K. a kol. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. přepracované vydání. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.

MATOUŠEK, O. Metody a řízení sociální práce. Třetí, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-548-2.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H. Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-739-8.

SVOBODA, K. a kol. Občanský soudní řád. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-506-0.

SVOBODA, K. a kol. Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-297-7.

ŠÍNOVÁ, R. a kol. Aktuální problémy rodinněprávní regulace: rodičovství, výchova a výživa nezletilého. 1. vyd. Praha: Leges, 2013. ISBN 978-80-87576-74-8.

ŠÍNOVÁ, R. a kol. Řízení ve věcech rodinných v České republice, Slovenské republice a Německu a jejich aktuální problémy. 1. vyd. Praha: Leges, 2010. ISBN 978-80-87212-50-9.

VANGELI, B. Zákon o Policii České republiky. 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-142-0.

WINTEROVÁ, A. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. 5. aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. Vysokoškolské právnické učebnice. ISBN 978-80-7201-726-3.

WINTEROVÁ, A. a MACKOVÁ A. Civilní právo procesní: vysokoškolská učebnice. Část první, Řízení nalézací: soudy, notářství, advokacie, exekutorské úřady, sporné řízení soudní, nesporná (zvláštní) řízení, rozhodčí řízení, mediaci. 7. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Linde Praha, 2014. ISBN 978-80-7201-940-3.

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ A. a kol. Civilní právo procesní: Část druhá: Řízení vykonávací, řízení insolvenční. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-077-2.

WINTEROVÁ, A., MACKOVÁ A. a kol. Civilní právo procesní: Část první: řízení nalézací. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-076-5.

WIPLINGEROVÁ, M. a kol. Zvláštní soudní řízení. 1. Vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-683-9.

Časopisecké články a příspěvky ve sbornících

JANČUŠKA, M. Exekutorské zástavní právo dle právní úpravy účinné od 1. 7. 2015. Komorní listy, 2016, č. 1, s. 15 až 19.

KOČOVÁ, K. Domácí násilí a tzv. vykázaní – nový institut právního řádu ČR. Bulletin advokacie, 2007, č. 10, s. 34.

SCHÖN, M. Vztahy mezi rodiči při výkonu rodičovské odpovědnosti. Právní rozhledy, 2015, č. 1, s. 5 až 9.

SVOBODA, K. Chceme legální nebo arbitrární pořádek? Soudní rozhledy, 2010, č. 10, s. 353.

VLÁČIL, D. Domácí násilí z pohledu soudní praxe: K některým praktickým aspektům rozhodování civilního soudu při ochraně před domácím násilím. NEDVĚDOVÁ, A.,

VANÍČKOVÁ, L., CHOMOVÁ, Z. (eds.). Sborník textů k problematice domácího násilí. Praha: Centrum sociálních služeb, 2010.

WESTPALOVÁ, L., HOLÁ, L. Rodinná mediace, právní a sociální aspekty jejího poskytování. Právní rozhledy, 2013, č. 18, s. 618.

ZOULÍK, F. Mediace jako alternativa soudního sporu. Bulletin advokacie, 2001, č. 8, s. 28 a násl.

Internetové články

GINTER, J. Exekuce na řidičáky už přiměly stovky otců platit výživné. Dostupné online na: <https://www.novinky.cz/finance/332707-exekuce-na-ridicaky-primely-stovky-otcu-platit-vyzivne.html>.

HILŠEROVÁ, E. Může advokát, jako soudem ustanovený kolizní opatrovník nezletilého, nahlížet do spisové dokumentace o dítěti, vedené OSPOD? Dostupné online na: <http://www.bulletin-advokacie.cz/muze-advokat-jako-soudem?browser=mobi>.

CHALUPSKÁ, L. K současné úpravě předběžných opatření proti domácímu násilí - I. část. Dostupné online na: <http://www.pravni prostor.cz/clanky/procesni-pravo/k-soucasne-uprave-predbeznych-opatreni-proti-domacimu-nasili-i-cast>.

JANOTOVÁ, D., PAVLÁT, J. Syndrom zavrženého rodiče. Dostupné online na: http://www.cspsychiatr.cz/dwnld/CSP_2006_1_7_12.pdf.

JÍCHA, L. Opravdu vyjde exekutorské zástavní právo z užívání? Dostupné online na: <https://www.epravo.cz/top/clanky/opravdu-vyjde-exekutorske-zastavni-pravo-z-uzivani-98428.html>.

LAVICKÝ, P. Civilní proces a civilní právo procesní. Dostupné online na https://is.muni.cz/el/1422/podzim2016/BZ305Zk/um/Civilni_proces_a_civilni_pravo_p_rocesni_2016.pptx?lang=en.

MEDKOVÁ R. Nařízené setkání se zapsaným mediátorem versus mediace. Dostupné online na: <http://www.mediace-cr.cz/narizene-setkani-se-zapsany-mediator-em-versus-mediace/>.

VITOUŠOVÁ, P., DURDÍK, T. Zákon na ochranu před domácím násilím. Dostupné online na: <https://www.bkb.cz/aktuality/n144-zakon-na-ochranu-pred-domacim-nasilim/>.

TOMEŠOVÁ, J. Výkon rozhodnutí soudu o úpravě styku s nezletilými dětmi. Dostupné online na: <http://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/vykon-rozhodnuti-soudu-o-uprave-styku-s-nezletilymi-detmi>.

Judikatura

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20.8.2004, sp. zn. III. ÚS 459/03.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15.9.2004, sp. zn. I. ÚS 350/2004.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20.12.2005, sp. zn. I. ÚS 593/04.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 15.1.2009, sp. zn. IV. ÚS 1554/08.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 20.7.2010, sp. zn. IV. ÚS 2244/09 – 5.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 6. 9. 2011, sp. zn. II. ÚS 2546/10 – 2.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 26.5.2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.

Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 19.4.2016, sp. zn. II. ÚS 3489/15.

Rozsudek Nejvyššího soudu České socialistické republiky ze dne 23.12.1987, sp. zn. 6 Cz 45/87.

Rozsudek Nejvyššího správního soudu České republiky ze dne 31.3.2009, č. j. 5 As 84/2008-81.

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 10.10.1997, sp. zn. 6 Co 2499/97.

Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 7.8.2012, sp. zn. 19 Co 372/2012.

Usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 15.10.2015, č. j. 28 Co 339/2015-495.

Usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 14.12.2015, sp. zn. 13 Co 377/2015.

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 26.1.2004, sp. zn. 30 Co 604/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27.11.2003, sp. zn. 20 Cdo 2103/2002.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13.7.2005, sp. zn. 20 Cdo 746/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 22.8.2006, sp. zn. 11 Tdo 1582/2005.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 24.10.2007, sp. zn. 20 Cdo 3203/2006.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 14.4.2011, sp. zn. 20 Cdo 1960/2009.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 17.1.2013, sp. zn. 4 Tdo 1448/2012.

Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 6.5.2013, sp. zn. 11 Tdo 353/2013.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 2.8.1994, sp. zn. III. ÚS 84/94.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 17.10.1995, sp. zn. III. ÚS 166/95.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 5.1.2012, sp. zn. II. ÚS 3765/11.

Usnesení Ústavního soudu České republiky ze dne 10.7.2014, sp. zn. I. ÚS 2963/13.

Ostatní

Důvodová zpráva k zákonu č. 135/2006 Sb., kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga3f6mjtgvpi6q>

Důvodová zpráva k zákonu č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky. Dostupné online na: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=oz5f6mrqga4f6mrxgnpwi6q>.

Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Dostupné online na: http://www.anag.cz/Files/file/duvodova_obcz.pdf.

Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Dostupné online na: http://www.kr-ustecky.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=450018&id_dokumenty=1678740.

Důvodová zpráva k zákonu č. 139/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon)

Důvodová zpráva k zákonu č. 286/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných

práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné online na: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwi0xOWsh8rUAhUQY1AKHfeHBaYQFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.komora.cz%2Fdownload.aspx%3Fdontparse%3Dtrue%26FileID%3D5476&usg=AFQjCNEcQbqXRloz8EQx0CJFqNLunwEyLg&sig2=sYPE6AGrfJCodAU9yiZa8A>.

Sdělení Ministerstva spravedlnosti ze dne 25. srpna 2008, č. j. 258/2007-LO-SP/96, kterým se stanoví seznam vhodných prostředí pro umístování nezletilých dětí, které se ocitly bez jakékoliv péče, nebo je-li jejich život nebo příznivý vývoj vážně ohrožen nebo narušen v řízení podle § 76a odst. 1 zákona č. 295/2008 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné online na: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjF1r7ArNnUAhWBY1AKHdj5DC4QFggnMAE&url=http%3A%2F%2Fdocplayer.cz%2F1203841-Sbirka-instrukci-a-sdeleni-ministerstva-spravedlnosti-ceske-republiky.html&usg=AFQjCNHLpntOuHJCsfvfTenFTLt92QQO3A>.

Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3.12.2001, č.j. 505/2001-Org, kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy. Dostupné online na: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiN1Ouhq9nUAhVGmbQKHfj1A3sQFggmMAA&url=https%3A%2F%2Fwww.nkcr.cz%2Fdata%2Fpredpisy%2Fvkr-k-1-1-2014.pdf&usg=AFQjCNE8Ap99hRU3uoTHdHZiVoh8a95uOQ>.

Kancelář veřejného ochránce práv. Úprava styku obou rodičů s dítětem, spory mezi rodiči při jeho uskutečňování. Dostupné online na: <https://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/chcete-si-stezovat/zivotni-situace-problemy-a-jejich-reseni/uprava-styku-obou-rodicu-s-ditetem-spory-mez-rodici-pri-jeho-uskutecnovani/>.

Národní strategie ochrany práv dětí. Právo na dětství. Dostupné online na: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/14309/NSOPD.pdf>.

Metodický pokyn Ministerstva zdravotnictví České republiky č. 6/2008, o postupu lékařů při poskytování zdravotní péče osobám ohroženým domácím násilím. Dostupné online na:

<https://www.mzcr.cz/Soubor.ashx?souborID=20506&typ=application/pdf&nazev=P%C5%99%C3%ADloha%20%C4%8D.%206%20-%20v%C4%9Bstn%C3%ADk%20MZ%20%C4%8CR,%20%C4%8D%C3%A1stka%2062008.pdf>.

Oběti domácího násilí je každá šestá žena v Česku, ukázal průzkum. Dostupné online na: <http://domaci.ihned.cz/c1-64741150-obeti-domaciho-nasili-je-kazda-sesta-zena-vcesku-ukazal-pruzkum>.

Recommendation No. R (85)4 on Violence in the Family. Council of Europe. Dostupné online na: http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/victims/recR_85_4e.pdf.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 166/2009, o provádění vykazání. Dostupné online na:

[https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiqrtfBtc_UAhWGJFAKHZ-](https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwiqrtfBtc_UAhWGJFAKHZ-HDXIQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.policie.cz%2Fsoubor%2Fzppp-o-vykazani-166-2009-rtf.aspx&usg=AFQjCNGSEasb99wawclOCsr7D-vU5IzaPg&sig2=Ix6)

[HDXIQFggmMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.policie.cz%2Fsoubor%2Fzppp-o-vykazani-166-2009-rtf.aspx&usg=AFQjCNGSEasb99wawclOCsr7D-vU5IzaPg&sig2=Ix6](http://www.policie.cz%2Fsoubor%2Fzppp-o-vykazani-166-2009-rtf.aspx&usg=AFQjCNGSEasb99wawclOCsr7D-vU5IzaPg&sig2=Ix6).

Právní předpisy

Sdělení č. 104/1991 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o právech dítěte.

Sdělení č. 209/1992 Sb., sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

Vyhláška č. 37/1992 Sb., vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 273/2008 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 286/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 119/2001 Sb., kterým se stanoví pravidla pro případy souběžně probíhajících výkonů rozhodnutí, zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 7/2002 Sb., o řízení ve věcech soudců a státních zástupců, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 139/2015 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 120/20001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí (katastrální zákon).

Usnesení č. 2/1993 Sb., usnesení předsednictva České národní rady o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

ABSTRAKT

Problematika výkonu rozhodnutí ve věcech rodinněprávních je aktuálním tématem ve společnosti, a to i s ohledem na změny, kterými tato právní oblast v nedávné době prošla. Hlavní změnou v procesní oblasti bylo vyčlenění tzv. nesporných řízení do nového zákona o zvláštních řízeních soudních, přičemž občanský soudní řád zůstal předpisem subsidiárním. Tento nový zákon pak obsahuje jako jediný i úpravu vykonávacího řízení ve věcech, které se týkají domácího násilí a ve věcech péče soudu o nezletilé, neboť právě tyto dvě oblasti se co do výkonu rozhodnutí svou povahou nejvíce odlišují od vymáhání jiných peněžitých nebo nepeněžitých plnění.

V prvních dvou kapitolách se práce zaměřuje na východiska právní úpravy vykonávacího řízení, jakož i na její vývoj, zásady a funkce. Druhá kapitola je zakončena nastíněním právní úpravy výkonu v zákoně o zvláštních řízeních soudních.

Třetí kapitola pojednává o výkonu rozhodnutí ve věcech domácího násilí, přičemž se věnuje především institutu policejního vykázání a zvláštnímu předběžnému opatření ve věci ochrany proti domácímu násilí. Jejich následný výkon je zde poté rozebrán a analyzován.

Předmětem kapitoly čtvrté je právní úprava péče soudu o nezletilé, a to s důrazem na komparaci jednotlivých způsobů výkonu rozhodnutí, jakož i dalších opatření, které zákon soudu k účinnému vymáhání nesplněných povinností poskytuje. Primárně je důraz zaměřen na výkon meritorního rozhodnutí ve věcech péče soudu o nezletilé, jakož i na zvláštní předběžné opatření upravující poměry dítěte.

Cílem práce je poskytnout vhled do právní úpravy výkonů ve věcech ochrany před domácím násilím a ve věcech péče soudu o nezletilé ve světle nové právní úpravy, a tyto výkony mezi sebou porovnat a kriticky zhodnotit, jakož i poukázat na některá možná řešení do budoucna.

ABSTRACT

The issue of the enforcement of judgments in family cases is a topical issue in our society, since the various changes this legal area has recently experienced. The main change in the procedural field was the separation of so-called undisputed proceedings into a new Act on Special court proceedings, while the Civil Procedure Code remained a subsidiary act. This new Act also contains the sole regulation of the enforcement proceeding in cases relating to domestic violence and in cases of child custody, since these two areas are the most distinct from the enforcement of other pecuniary and non-pecuniary performance.

In the first two chapters, the thesis focuses on the background of the enforcement proceedings as well as on its development, principles and functions. The second chapter ends with the outline of the enforcement in the Act on Special court proceedings.

The third chapter deals with the enforcement of judgements in domestic violence cases, focusing particularly on the Police Eviction Instrument and the Special Preliminary ruling on the Protection against Domestic Violence. Their subsequent enforcement is then evaluated and analyzed.

The fourth chapter focuses on the legal regulation of the child custody, with an emphasis on the comparison of the different modes of enforcing the decisions, as well as other instruments that are provided to the court for better enforcement of unfulfilled obligations. Primarily, the emphasis is on the enforcement of the judgements on child custody, as well as on the Special Preliminary ruling on the Child Custody.

The aim of this thesis is to provide insight into the legal regulation of enforcement proceeding in cases relating to domestic violence and in cases of child custody, to compare them and critically evaluate them, and all that in the light of new legal regulations.

KLÍČOVÁ SLOVA

Výkon rozhodnutí ve věcech rodinněprávních, Zvláštní řízení soudní, Domácí násilí, Péče o nezletilé děti.

KEYWORDS

Enforcement of judgments in family cases, Special court proceedings, Domestic Violence, Child Custody.